

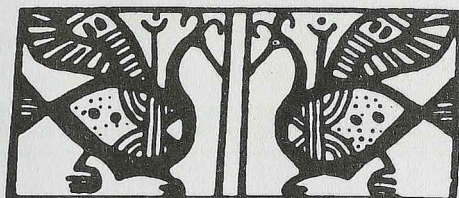

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΚΑΤΙΝΑ ΓΙΑΝΝΑΚΗ - ΠΑΠΑΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΥ-
ΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΠΟΠΗ ΣΦΑΛΛΑΓΚΑΚΟΥ, ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ, ΗΡΑΚΛΗΣ
ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ, Ν. ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΣΤΕΛΛΑ ΣΠΥΡΟΥ,
ΜΙΜΗΣ ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ, ΑΡΗΣ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΝΙΚΗ ΠΑΠΑΣΥΜΕΩΝ - ΣΤΥΛΙΑ-
ΝΟΥΔΗ, ΚΟΥΛΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ, Π.Μ. ΣΩΤΗΡΧΟΣ, ΑΝΤΡΕΑΣ ΜΑΡΑΣ, ΚΩΣΤΑΣ
ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ, ΓΙΩΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ -ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ,
ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ ΜΟΝΑΧΟΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ
ΜΑΚΡΙΔΗΣ, ΣΕΒΑΣΤΗ ΧΑΒΙΑΡΑ - ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ, Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, ΜΙΣΕΛΕ
IANNELI, Γ. ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗΣ, ΜΑΡΙΑ ΠΕΡΑΤΙΚΟΥ - ΚΟΡΑΚΑΚΗ, Π.Ν. ΠΑΝΑΓΙΩ-
ΤΟΥΝΗΣ, ΚΩΣΤΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑΣ, ΕΛΕΝΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ

412

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνη εκδότρια: ΛΟΥΛΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ
Ἀνδροκλέους 2, 1060 Λευκωσία
Τηλ. 22764900

Τὸ Περιοδικὸ ἐκδίδεται ἀπὸ Ἐπιτροπὴ Φιλολόγων καὶ Λογοτεχνῶν.

Ἐτήσια συνδρομὴ	Κ£6.00
Ἐτήσια συνδρομὴ Ἑλλάδος	€25
Ἐτήσια συνδρομὴ ἐξωτερικοῦ	€25 ἢ \$30
Τιμὴ τεύχους	Κ£2.50
Συνδρομὴ γιὰ βιβλιοθήκες, σχολεῖα καὶ Ὄργανισμοὺς	Κ£10.00

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Φωτογραφίες ἐπιστρέφονται. Ἀνάτυπα πληρώνονται στὸν τυπογράφο.

Γιὰ τοὺς συνδρομητὲς Ἑλλάδος:
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ἙΛΛΑΔΟΣ - Λογαριασμός 080/51260530
στὸ ὄνομα Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης.
Αἰτιολογία: Συνδρομὴ Περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος»
καὶ νὰ ἀποστέλλεται στὸ περιοδικὸ ἢ ἀπόδειξη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κατίνα Γιαννάκη - Παπαστυλιανού: <i>Πρόσφυγες μνήμες</i>	1
Θανάσης Παπαθανασόπουλος: <i>Τρία Ρουμελιώτικα</i>	2
Κύπρος Χρυσάνθης: <i>Οἱ τελευταῖοι μας οὐρανοί, Τὸ χειροκρότημα</i>	3
Πόπη Σφαλαγκάκου: <i>Ἐρώτων Ὁρες</i>	4
Ἄντωνης Πιλλάς: <i>Θραύσματα</i>	5
Ἡρακλῆς Ἐρωτοκρίτου: <i>Κάστρο κοντὰ στὸ κάστρο</i>	5
Γιῶργος Πετούσης: <i>Ἐπίπληξη</i>	6
Ν. Χατζηνικολάου: <i>Arabesque</i>	6
Στέλλα Σπύρου: <i>Στὴν ἀγέννητη κόρη</i>	7
Ν. Χατζηνικολάου: <i>Ἐλισάβετ</i>	7
Μίμης Ἰακωβίδης: <i>Νὰ ζήσουμε ὅλοι μὲ τὸν ἥλιο</i>	8
Ἄρης Χατζηνικολάου: <i>Νὰ εἶσαι ποιητής</i>	9
Νίκη Παπασυμεών-Στυλιανούδη: <i>Ἡ κοιλὰδα μὲ τὶς ἀνθισμένες ἀμυγδαλιές</i>	10
Κούλα Παρασκευᾶ: <i>Στὶς ἀνυφανταρχές τὶς Πογιατζίνας</i>	11
Π.Μ. Σωτήρχος: <i>Ἡ ἀπορία τοῦ Παρασκευᾶ</i>	14
Ἄντρεας Μαράς: <i>Πορεία</i>	18
Κώστας Ἀσημακόπουλος: <i>Στὶς Πρέσπες καὶ στὴ λίμνη τῆς Ἀχρίδας</i>	19
Ἄνδρεας Πετροῖδης: <i>Ἀναφορὰ στὴν ποιητικὴ τοῦ Ἀνδρέα Παστελλά</i>	22

(Συνέχεια στη σελ. 67)

Τὸ περιοδικὸ ἐπιχορηγεῖται μερικῶς ἀπὸ τὶς Πολιτιστικὲς Ἐπηρεσίες τοῦ Ἐπιχειρηματικοῦ Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ίδρυτής: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΜΣΤ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2006

ΑΡ. 412

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΜΝΗΜΕΣ

Άνοιξε η πόρτα
του πατρικού η καμαρόπορτα η μεγάλη
κι όρμησαν μέσα
πρόσφυγες μνήμες
απ' τα χρόνια των ανθών.
Τ' αγαπημένα ζωντανά
μπροστά στο τζάκι
κόκκινη φλόγα
της χαράς άρρητος πόθος
και η ζωή
γλάρος γοργός για την Ιθάκη.

Έτριξε η πόρτα
κι από τις χαραμάδες μπήκαν
πρόσφυγες αύρες
απ' τους κάμπους της σιωπής
τα κουδουνάκια από κοπάδι που επιστρέφει
ήχοι καμπάνας
συλλαβές μας προσευχής.
Καίει η φωτιά
χτυπά την πόρτα η νοσταλγία
και πάει ν' ανοίξει
η προσφυγούλα Υπομονή
μέσ' απ' του ξύλου τη φωνή
παλιά ιστορία.
Άρχισε έξω η χειμωνιάτικη βροχή.

Γ' ονειροφόρο εφηβικό φυσά τ' αγέρι.
Χτυπά του τοίχου το ρολόϊ μεσημέρι.

Σφάλισε η πόρτα
του πατρικού η καμαρόπορτα η μεγάλη.
Έπεσε βράδυ στης αυλής τα γιασεμιά.
Κατατρεγμένες κατηφόρισαν οι μνήμες.
Έχει αδειάσει η γειτονιά η στοιχειωμένη
δίπλωσε η σκέψη το σχισμένο της φουστάνι.
Του πατρικού μου τα παντζούρια ξανακλείσαν
πάει για ύπνο ο Φαρούκ κι η Εμινέ.
Αποβραδύς έχει αρχίσει ραμαζάνι
κι απ' του χωριού την εκκλησιά την τουρκεμένη
κάποιος μιάμης ξεκινάει τον αμανέ.

KATINA GIANNAKH - ΠΑΠΑΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

Α' Βραβείο Ποίησης στον Γ' Παγκύπριο Λογοτεχνικό Διαγωνισμό
με θέμα την τουρκική εισβολή και κατοχή που προκήρυξε η Πολι-
τιστική Κίνηση Περιοχής Κυθρέας «Επιστροφή».

ΤΡΙΑ ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΙΚΑ

1 Και στους παλιούς περπάτησα και στους καινούριους δρόμους
μέ λεβεντιά και μ' ένταση και μέ καθαροσύνη.
Πόθους ίκανοποίησα κι ανέβασα στους ὄμους
τοῦ σώματος και τῆς ψυχῆς μνήμη και λησμοσύνη.

2 Σημαντικό ἢ ἀσήμαντο στὸν κόσμο αὐτὸ κανένα.
Τίποτα ἔξω ἀπ' τοῦ μυαλοῦ και τῆς καρδιᾶς τῆ δίνη.
Σὲ γαλανή συνείδηση βουτάω τὴν ἅγια πένα.
Τὸ ποίημα μόνο καθαρὴν ἀγάπη τρώει και πίνει.

Πάσχα εὐωδιάζει σήμερα, πασχάζει ἀκέρια ἢ πλάση·
τὸν Κύριο πὸν ἀναστήθηκε μυρώνουν τὰ μελίδια.
Στὰ μανουσάκια τὸν θωρῶ πὸν εὐλαβικὰ ἔχω μάσει
και τῆς μορφῆς του χαίρομαι, ὅπου ἂν στραφῶ, μοιασίδια.

Τραβάω κατὰ τίς ἐξοχές στὰ δέντρα νὰ μιλήσω
και τὸ χαρμόσυνο νὰ πάω μαντάτο σὲ μιὰ βρῦση,
πὸν στὸ τροπάρι τοῦ Ἀπριλιοῦ γλυκοκρατάει τὸν ἴσο.
«Χριστὸς Ἀνέστη!» θὰ τῆς πῶ, «Ἀληθῶς!» θὰ μ' ἀπαντήσει!

3 Ναυπάκτιος Στρατιώτης Νεκρός στην Κύπρο

Κακό ψυχανεμίζομαι, μοῦ πάνιασαν τὰ χεῖλη
καθὼς στὴ χαμοκέλα μου γυρνῶ, καὶ μέσαθέ μου
νιώθω τῆς μοίρας πέτρινο νὰ πέφτει τὸ σκαμπίλι.
Ὅμως τὸ ἀστροπελέκι σου ὀλόρθο ἄς μ' εὔρει Θέ μου!...

Κοιτάω τὴν καψογύναικα νᾶχει σηκῶσει θρῆνο:
Μοναχογιό τὸν εἶχαμε, στὴν Κύπρο ἔχει ἀπομείνει.
Τὴν ποῦ δὲν μοῦ περίσσευε παρηγοριὰ τῆς δίνω,
καθὼς τὸ μοιρολόγι της γαμπρὸ τὸν μοσχοντύνει.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΜΑΣ ΟΥΡΑΝΟΙ

Οι τελευταῖοι μας ουρανοὶ δὲν ἔχουν τὴν παλιά ευαισθησία
Ἡ καθημερινή ενατένισή τους, τοὺς ξεγύμνωσε.
Οι επαναλήψεις στο μυαλό στεγνώνουν
καὶ τὴν καρδιά.

Ἄν ἔρθει κάποια ἀνθρώπινη ἀλλαγὴ μπορεῖ
ένα καινούργιο χρώμα νὰ δανείσει.
Ὅμως ἡ ἀνθρώπινη ἀλλαγὴ θ' ἀλλάξει γρήγορα με μιὰ ἄλλη
ἀνθρώπινη ἀλλαγὴ.

Επαναλήψεις

Κάποτε παίζαμε μ' αὐτοὺς τοὺς ουρανοὺς
στα νέφη τοὺς σχεδιάζαμε παλάτια
μαντεύαμε τὸ γαλανό Θεό στὴν ἀπειρή του καλωσύνη.

Ελπίζαμε.

Οι τελευταῖοι μας ουρανοὶ!

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΧΕΙΡΟΚΡΟΤΗΜΑ

Ωραίο το χειροκρότημα· Θεού ευλογία
 να σου το δίνει απλόχερα η πατρίδα σου
 σε μια στιγμή που η ποίηση σου ρυθμίζει
 το βήμα σου στης Λευκωσίας τους δρόμους.
 Παίρνεις φτερά των είκοσι Μαΐων
 και κνηγάς αστέρια μέσα στη ζωή
 κι ωραίους χρωματισμούς.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΡΩΤΩΝ ΩΡΕΣ

Τρεις η ώρα πριν το χάραμα
 Ωρα της μοναξιάς σπαραχτική
 Που οι Έρωτες μεθάνε
 Με ηδύποτες μελωδίες
 Απ' των αγερικών τις άρπες
 Και ταξιδεύουν με
 Των ονείρων τους Πήγασους
 Για να θηρεύσουν γήινες καρδιές.
 Τέσσερις η ώρα μετά το μεσονύχτι
 Με μια γυμνή ολόγιομη σελήνη
 Ν' ακροβατεί ανάμεσα στ' αστέρια
 Και τ' αργυρό της γέλιο
 Έμπνευσης αντίλαλοι
 Στην άγρυπνη σκέψη των Εραστών.
 Ωρες μοιραίες της μυστικής τελετουργίας
 Όπου τ' ανθρώπινα παραμερίζουν
 Στο Ανείπωτο.
 Τότε, που αφουγκράζονται οι Γητευτές
 Της θείας Έκστασης τα πάθη
 Κι όλα σιωπούν με δέος
 Καθώς προσμένουν το θάμα
 Της λαλέουσας του Έρωτα πηγής.

ΠΟΠΗ ΣΦΑΛΑΓΚΑΚΟΥ

ΘΡΑΥΣΜΑΤΑ

Σ' άσάλευτα νερά
του φεγγαριού σιωπή
καθρεφτισμένη.

Πόσο ίσκιο πιάνει ένα πουλί
στο πέταγμά του; Κι όμως
αυτό είναι εύτυχία.

Κόκκινα ρόδα σαν του κορασιού τα μάγουλα
και το πρωινό χαμόγελο του ήλιου.

Άποβοχάρικη σιωπή
μέσ στον ναό της πλάσης.

Φύλλο που πέφτει στη σιωπή
ψίθυρος άπουσίας.

Στην όχθη εκεί του σύθαμπου σιωπηλό άσφοδείλι.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ

ΚΑΣΤΡΟ ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

Αφιερωμένο στον ήρωα της Ε.Ο.Κ.Α. Νίκο Ευαγόρου
που βρέθηκε νεκρός στο ΚΑΣΤΡΟ της Φασούλας Λεμεσού

Κοντά στο ΚΑΣΤΡΟ το βουβό
Έκτισες ΚΑΣΤΡΟ που μιλάει.
Με το καντήλι της ψυχής το φωτεινό
Όλους, μικρούς, μεγάλους οδηγάει.

Στης Αντρείας τα μονοπάτια,
που ακολούθησες πιστά Εσύ
Και δοξασμένος κτίζει αιώνια παλάτια
Όποιος το δρόμο τούτο ακολουθεί.

ΗΡΑΚΛΗΣ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ

ΕΠΙΠΛΗΞΗ

Η ποίηση προς τον ποιητή

Σήμερα μ' αποξέχασες.

Δεν έγραψες ούτε ένα στίχο.
Δεν ήμουν α βλέπεις
η δική σου έγνοια.

Ψυχή,
καρδιά
η διάνοια σου όλα περισπασμένα
έτρεχαν σ' άλλα επουσιώδη.

Όμως το πρόσεξες;
Τώρα που πήρες ξανά χαρτί, μολύβι
μόλις
που ερωτικά μ' αγκάλιασες
με ξαναβρήκες.

Υπάρχει στο αρχείο σου
για δημοσίευση
ακόμα ένα ποίημα.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ

ARABESQUE

Ό Degas την έκλεψε απ' την όμίχλη
ή καλύτερα απ' τὰ λουλούδια
πού ποτέ δέν χάνουν τὸ χρώμα τους.

Γέρνει με τὴν ἀπλότητα τῆς νεράιδας,
μὲ τὰ χέρια ἀνοίγει τὸν ἀέρα
κι ἀπλώνει τὰ γαλάζια πανιά τῆς Πηνελόπης
γιὰ ἓνα μεγάλο ταξίδι
ἡλιακό.

Κι ἐγὼ κλείνω τὰ μάτια μου
γιὰ νὰ διπλασιάσω τὴ λάμψη.

N: XATZHNIKOLAOU

ΣΤΗΝ ΑΓΕΝΝΗΤΗ ΚΟΡΗ

Με τα μάτια γεμάτα θάλασσα
που δεν γνώρισε,
και χρώματα δειλινού της Κερύνειας
που δεν αντίκρισε,
κοιμάται η Μυρτώ.
Ακούει μουσική,
που δεν έγραψε ακόμη ο Γλαύκος
φορά πλουμιστό φόρεμα
που δεν κέντησε ακόμη η Λίντα.
Βρίσκει παράθυρα, πόρτες ορθάνοικτες
φέρνει φωνές από τα πέρατα του χρόνου,
κάθεται σε φύλλα δεντρών, πουλιών,
σε ένα ασημί σύννεφο, πριν βρέξει.
Σαν αεράκι, σαν όνειρο
έρχεται χωρίς να φεύγει
εύθραυστη σαν σταγόνα,
αντανακλά τον κόσμο και ουρανούς
και με φτερά αγγελικά
θωπεύει την καρδιά μας.

ΣΤΕΛΛΑ ΣΠΥΡΟΥ

ΕΛΙΣΑΒΕΤ

Δέν μπορεί νά συμφιλιωθεῖ
μέ τή διάβαση τοῦ χρόνου,
γι' αὐτό καί δέν κοιτάζει στόν καθρέφτη.
Ξέρει ὅμως νά σωπαίνει
σάν τὸ ποτάμι
πού περνάει στή θάλασσα.

N. XATZHNIKOLAΟΥ

ΝΑ ΖΗΣΟΥΜΕ ΟΛΟΙ ΜΕ ΤΟΝ ΗΛΙΟ

ΜΠΟΡΕΙ και να σ' αρνήθηκαν
 Μπορεί και συ ν' αρνήθηκες κάποτε
 Κάπου όμως κάτι ωραίο κι απλό σε περιμένει:
 Ένα μικρό πουλί με το τραγούδι του να σου μιλάει
 Ένα σεμνό λουλουδί να σου δίνεται με την ομορφιά του
 Και πέρα μυρωδιά να σου χαρίζει
 Ένα χαμόγελο παιδιού - έκφραση χαράς κι ελπίδας κι ακόμα
 Γι αυτά, γι αυτά και μόνο πρέπει να είσαι ευτυχής
 Μην περιμένεις τίποτε άλλο
 Κι αν σ' αρνήθηκαν μην αρνηθείς τα που σου δόθηκαν
 Το λίγο είναι το πολύ.

ΕΛΑΤΕ να ζήσουμε όλοι με τον ήλιο
 Κάτω απ' την ίδια στέγη
 Μέσα στο σπίτι του σύμπαντος
 Που μας χωράει όλους
 Να έχουμε έλπιση για φως
 Ν' ανεβούμε πιο ψηλά
 Να μικράνουμε έτσι την απόσταση
 Που χωρίζει τον άνθρωπο από τον ουρανό.

ΑΝΕΒΗΚΑΝΕ μ' επιμονή ψηλά
 Μα πολύ απέχει ακόμα η κορφή
 Να κατακτήσουν στο ύψος πιο πολλά
 Θα θέλανε, όμως άλλο δε βολεύει.

Και μείνανε ψηλά στο ίδιο εκεί
 Σημείο, που ωστόσο δεν ήταν λίγο
 Καταλύσανε της νύχτας τη σιωπή
 Και μίλησαν με μουσική και στίχο.

ΜΙΑ ΚΑΙ δεν υπάρχει αντόπτης
 Ένα μάτι ως συνήθως για επαρκή μαρτυρία
 Το τοπίο μένει πάντα σκοτεινό
 Μας λείπουν τα στοιχεία
 Κι' είν' αδύνατη η θέση μας
 Θα πρέπει ν' αναζητήσουμε
 Ένα μεγάλο μάτι πειστικό
 Του Κύκλωπα ας πούμε
 Για αδιαμφισβήτητη απόδειξη.

ΑΡΝΗΘΗΚΕΣ για «το αύριο» ό,τι «το λίγο» σου έχει
χαρίσει ως τώρα η ζωή προσδοκώντας για «το πολύ»
όμως αν δεν υπάρξει το αύριο τι θ' απογίνεις χωρίς
το λίγο έστω που σου προσφέρθηκε, δεν θα 'σαι εσύ
ο χαμένος;

ΜΙΜΗΣ ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΠΟΙΗΤΗΣ

Δεν είναι και τόσο απλό να είσαι ποιητής. J. Seifert

Να είσαι ποιητής
θα πει ν' αγαπάς και ν' αμφιβάλλεις στην απόλυτη σκέψη.
Με το τραγούδι στα χείλη να κλονίζεις τις απαγορευμένες πόρτες.
Στο σκοτάδι να ψάχνεις για ελπίδα,
που θα επιτρέψει να σηκώνουν το ποτήρι τους
για πρόποση οι κακομεταχειρισμένοι.

Να είσαι ποιητής
θα πει να ξαναπλώνεις το χέρι για τη θείκη φωτιά,
να κλέβεις το ηλιακό άρμα
και να συναγωνίζεσαι τη μοίρα.
Να πέφτεις στον ορίζοντα
και να ξανασηκώνεσαι με τον ήλιο.
Ακόμα και στο παραλήρημα να συνθέτεις τις σκέψεις σε μωσαϊκό λέξεων.
Ως το χάσιμο της αναπνοής ν' ακούς τον εαυτό σου μέσα σου
όπως οι ναύτες τις φωνές των Σειρήνων
πριν κομματιαστούν στους βράχους.

ΑΡΗΣ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ

Η ΚΟΙΛΑΔΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΝΘΙΣΜΕΝΕΣ ΑΜΥΓΔΑΛΙΕΣ

Το ήσυχο απόγευμα απλώνεται σαν ζεστή ανάσα της πόλης, που μοιάζει να κοιμάται κάτω στα πόδια μας.

Μέσα στη ζεστή πνοή του δάσους του φορτωμένου με τα καταπράσινα κλωνάρια και τις νιόχτιστες φωλιές να στηρίζονται σ' αυτά και να βρίσκουν ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ ΚΑΙ ΓΑΛΗΝΗ;

Μια κοντινή εκδρομή στα ορεινά μας έχει πάρει γιορταστική όψη γιατί η φύση έχει ετοιμαστεί πριν μήνες για την αλλαγή αυτή από τη νάρκωση στο χεμωνιατικό μανδύα της.

Καθώς η ματιά πλανιέται στα χαμηλά του περαστικού δρόμου, εκεί που στολίστηκαν οι μυγδαλιές και φόρεσαν τα άσπρα και τα ροζ και τα μαβιά τους ρούχα.

Κι είναι μια πανδαισία ομορφιάς η κοιλάδα με τις ανθισμένες μυγδαλιές. Το τοπίο λίγα λεπτά πριν φτάσουμε στην Τριμύκλινη. Σταματούμε στην κορνίζα του δρόμου για ν' απολαύσουμε το εξαιρετικό θέαμα, που απλώνεται στα πόδια μας και προχωρεί ως τις απέναντι βουνοπλαγιές, εκεί που σταματά η μαγεία της πανέμορφης κοιλάδας. Σε λίγο το γλυκόφως του χαμηλού ήλιου φάνηκε μέσα στις βουνοκορφές και συμπλήρωσε τον ανοιξιάτικο πίνακα.

Κι αλλάζουν τα φορέματα κι αλλάζουν τα χρώματα και γίνονται πιο έντονα και πιο απαλά σαν κρινολίνα μιας εποχής που πέρασε.

Και μοιάζει η κοιλάδα με ονειρεμένη, σαν αυτή που περιγράφει η Περγ-Μπακ στην κοιλάδα με τις ανθισμένες κερασιές.

Όμως σε λίγο η ονειρεμένη κοιλάδα άρχισε να ξεθωριάζει καθώς προχωράμε προς τα ορεινά. Όπου τα χωριά είναι διασκορπισμένα εδώ κι εκεί, να ξαναζωντανεύουν σε κάποιο κείμενο του παραμυθιού. Με τις καμινάδες σβυστές, να φιγουράρουν περήφανες και τις πόρτες των εκκλησιών οθράνοιχτες ν' αναμένουν τους περιηγητές.

Μετά τον ανηφορικό δρόμο η πνοή του δάσους γίνεται πιο μεθυστική, αλλά και πιο κρύα ώσπου ορθώνεται μπροστά μας η άλλη εικόνα, αυτή της χιονισμένης οροσειράς. Όπου το αφράτο στρώμα το ολόλευκο, σκέπασε τις γύρω βουνοκορφές και τις ραχούλες.

Και σούρχεται να ξαπλώσεις στο μαλακό στρώμα και να παίξεις σαν μικρό παιδί και να ζήσεις ξέγνοιαστες στιγμές. Να νοιώσεις να κυλά το αίμα στις φλέβες σου γοργά, γιατί όλα γύρω σου είναι καθάρια από το οξυγόνο που αναπνέεις το δάπεδο που πατάς.

Στο τέλος ακολουθεί ο γυρισμός με τις εναλλασσόμενες εικόνες να χάνονται στις στροφές του δρόμου και στα πόδια μας να ξαναζωντανεύει η πνοή της πόλης, που μοιάζει τώρα να ξυπνά στις έγνοιες της...

Όμως η κοιλάδα με τις ανθισμένες μυγδαλιές σημάδεψε τις αισθήσεις μας. Σκέπτομαι ότι υπάρχει τόση ομορφιά γύρω μας λίγο πιο έξω στην ύπαιθρο ώστε να μας συνοδεύει και να μας υπόσχεται μια νέα ζωή.

Ένα διάλειμμα της καθημερινής ρουτίνας που μας υπόσχεται μια καινούργια διάσταση της ζωής, γεμάτη ελπιδοφόρα μηνύματα...

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΣΤΙΣ ΑΝΥΦΑΝΤΑΡΚΕΣ* ΤΙΣ ΠΟΓΙΑΤΖΙΝΕΣ

Στόν πάνω μαχαλά, στά δυτικά τοῦ Λευκονοίκου, σ' ἓνα μᾶλλον στενὸ δρόμο ἀλλὰ πεντακάθαρο, ἦταν ἓνα σπίτι ποῦ ἐξωτερικὰ ἔμοιαζε μὲ ὄλα τὰ ἄλλα τὰ κοντινὰ του: πλιθόκτιστο, ἀσπρογιασμένο, μὲ πόρτα παλιὰ ξύλινη μὲ τὰ δυὸ τερτζιέλια* τῆς καὶ τὸ ἀνοιχτάρι σχεδὸν μόνιμα στὴ θέση του, ἀπέξω.

Ἄλλὰ τί λέω; Λιγότερες ἦταν οἱ φορὲς ποῦ ἡ πόρτα ἦταν κλειστή. Τὶς ἄλλες ἦταν ὀλάνοιχτη. Λεωφορεῖα μετέφεραν συχνὰ μαθητές, μαθήτριες ἢ τουρίστες γιὰ μιὰ ἀξιόλογη ἐπίσκεψη. Ἡ Ἄννα στὴν εἴσοδο, μὲ πλατὺ χαμόγελο ὑποδεχόταν ὄλους καὶ τοὺς ξεναγοῦσε σὰν ἄξια οἰκοδέσποινα.

Σὰν ἔμπαινες στόν ἡλιακὸ, ἀμέσως τὴν προσοχὴ σου τραβοῦσαν τὰ ὄμορφα Λευκονοικιάτικα ὑφαντά, ποῦ ταίρι τους δὲν εἶχαν σὲ ὄλη τὴν Κύπρο, ἀλλὰ καὶ σὲ ὄλο τὸν κόσμο ἦταν ἀπαρόμοιαστα. Πρῶτα οἱ πετσέτες καλοβαλμένες στόν τοῖχο, καρέκλες μὲ ὄμορφα μαξιλαράκια ἀπὸ Λευκονοικιάτικο ὑφαντό. Στὸ τραπεζάκι ὠραῖο σιεμὲν μὲ τὰ πετσετάκια του. Στὴν αἴθουσα ἀριστερὰ ὀλοστόλιστο μαῦρο μπρούντζινο κρεβάτι, παλιὸ μὲ τὸν τορναρέττο*, τὸ σκλουβέρι* καὶ κάλυμμα ὑπέροχο ὑφαντὸ τοῦ Λευκονοίκου. Πλάι σὲ καρέκλες ἦταν ὄμορφα διπλωμένα σεντόνια, τραπεζομάντιλα, πετσέτες, πετσετάκια.

Τὶ χρώματα σὲ ἀρμονία! Ἦταν ἓνα θαῦμα ἐκεῖνα τὰ χρώματα!

Τὸ λευκὸ τοῦ Λευκονοίκου.

Τὸ κόκκινο τῆς φωπιᾶς.

Τὸ μπλὲ τοῦ οὐρανοῦ τοῦ βαθυγάλανου.

Τὸ πράσινο τῆς χλόης τοῦ Μεσαρίτικου κάμπου.

Τὸ κιτρινωπὸ τοῦ χρυσοῦ σταριοῦ.

Καὶ πολλὰ ξόμπλια. Πόσα ξόμπλια...

Στὴ δεξιὰ αἴθουσα σοῦ λυνόταν ἡ φοβερὴ περιέργεια νὰ μάθεις ἐπιτέλους τὰ μυστικά τῆς τέχνης καὶ τὶς τεχνίτριες. Ἕνας μεγάλος ἀργαλιὸς στηπὸς καὶ ἡ Θεανὼ νὰ κάθεται καὶ μὲ δεξιοτεχνία θαυμαστὴ νὰ πετᾷ τὸ μακούτζι. Χωρὶς ὑπερβολὴ πετοῦσε στὰ χέρια τῆς, ἐνῶ τὰ πόδια ἔκαναν τὶς ἀνάλογες συγχρονικὲς κινήσεις. Παραπέρα ἡ Εὐαγγελία μὲ τὴν ἀνέμη (δουλάππιν) γύριζε στὸ ροδάκι* τὸ νῆμα. Σὰν τέλειωνε ἓνα καννὶ μὲ κόκκινο ἢ μπλὲ, ἄρχιζε ἄλλο χρώμα.

Πέντε ἦταν ὄλες κι ὄλες οἱ ὑπεράξιες ἀνυφανταρκὲς τοῦ Λευκονοίκου. (Ἄξιες, βέβαια, ὑπῆρχαν κι ἄλλες). Οἱ ἀδελφές: Θεανὼ, Εὐαγγελία, Ἄννα, Κούλα καὶ ἡ θεία τους ἡ Μπαλλετού. Ἐπειδὴ ὁ πατέρας τους λεγόταν Πογιατζής, γιὰ τὴν ἔβαφε τὰ νήματα μὲ μπογιὰ, ὄλοι τὶς ἤξεραν μὲ τὸ ἐπώνυμο οἱ Πογιατζίνες.

Ἡ Κούλα δὲν ἀργοῦσε νὰ προβάλει ἀπὸ ἓνα μικρὸ δωμάτιο καὶ μὲ εὐγενικό, ἀνυπόκριτο τρόπο καλοῦσε τοὺς συνοδοὺς καθηγητές:

– Περάστε απ' ἐδῶ νὰ κεραστεῖτε.

Σ' ἓνα μεγάλο δίσκο μὲ ὄμορφο δισκόπανο, ὑφαντὸ Λευκονοικιάτικο, ὑπῆρχε ὀλόφρεσκο γλυκὸ κεράσι ἢ καρπούζι καὶ πεντακάθαρα ψηλὰ ποτήρια μὲ κρύο νερὸ τῆς κουκκουμάρας*.

Οἱ ἐρωτήσεις, προπάντων τῶν μαθητριῶν, ἦταν ἀπανωτὲς καὶ ἐπίμονες στὶς ὑφάντριες, γεμάτες μὲ ἐνδιαφέρον.

– Πρῶτα σᾶς συγχαίρουμε. Ποιὸς σᾶς πρωτόμαθε νὰ ὑφαίνετε μὲ τόση χάρη καὶ ὄμορφιά;

– Μιὰ θεία μας, ἡ Μπαλεττού.

– Ἀπὸ ποιά ἡλικία ἀρχίσετε καὶ πόσες ὥρες ὑφαίνετε;

– Ἀπὸ τὸ Δημοτικὸ σχολεῖο κάναμε τίς πρῶτες δοκιμὲς καὶ σιγὰ σιγὰ μαθαίναμε... Δουλεύουμε σχεδὸν ὅλη μέρα καὶ πολλὲς φορὲς καὶ νύκτα. Προπαντὸς τίς μεγάλες νύχτες τοῦ χειμῶνα. Ὅταν δὲ ἔχουμε δίπλα μας καὶ καλοὺς φίλους ἢ τοὺς γειτόνους ἢ δουλειὰ γίνεται ἀνάλαφρα σὰν παιγνίδι.

– Τὰ σχέδια ποὺ ὑφαίνετε εἶναι σταθερά, δηλαδὴ μιμεῖστε κάποια πρότυπα ἢ πλάθετε καὶ νέα;

– Ἀσφαλῶς ἔχουμε τὰ ξόμπλια* μας, ἀλλὰ στὸ νοῦ καὶ στὸ χέρι καὶ στὸ πόδι μας στέκει νὰ κάνουμε παραλλαγές. Δοκιμάζουμε πάντα καὶ κάτι καλύτερο.

– Ὑπάρχει ζήτηση τῶν Λευκονοικιάτικων ὑφαντῶν;

– Πολὺ μεγάλη. Ἀνάρπαστα μᾶς τὰ κάνουν. Δὲν προλαβαίνουμε τίς παραγγελίες. Ἡ τέχνη τοῦ Λευκονοικιάτικου ὑφαντοῦ ἐκτιμᾶται καὶ τὰ κάνει περιζήτητα.

– Αὐτὴ τὴ δουλειά, ποὺ εἶναι σίγουρα δύσκολη καὶ ἀπαιτητική, τὴν νιώθετε σὰν ἀγγαρεία ἢ σᾶς ἱκανοποιεῖ;

– Ἀφάνταστα μᾶς ἱκανοποιεῖ. Νιώθεις μεγάλη εὐτυχία τὴ στιγμή ποὺ τελειώνει. Ἐσεῖς οἱ μορφωμένες τὴ λέτε χαρὰ τῆς δημιουργίας. Ἔτσι δὲν εἶναι; Κι αὐτὴ ἡ χαρὰ πιντῶνει* τὴν ὄρεξη γιὰ νέα δημιουργία. Νὰ δεῖτε πῶς μᾶς ἐπαινοῦν οἱ ξένοι, οἱ τουρίστες. Κι ἀγοράζουν ἀκριβοπληρώνοντας, ὅσοι καταλαβαίνουν τὴν ἀξία τους, γιὰ νὰ τὰ πάρουν στὴ χώρα τους.

– Σᾶς εὐχαριστοῦμε πολὺ γιὰ τὸν χρόνο ποὺ μᾶς δώσατε καὶ γιὰ ὅλες τίς πολύτιμες πληροφορίες.

Ἡ Θεανῶ, σὰν εἶδε ὅτι τέλειωσαν οἱ ἐρωτήσεις, εἶπε:

– Νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ σᾶς κάνω κι ἐγὼ μιὰ μόνο ἐρώτηση;

– Ναί, ναί.

– Ποιὰ ἀπὸ σᾶς θὰ ἤθελε νὰ διδαχτεῖ τὴν ὑφαντικὴ τοῦ Λευκονοικιάτικου καὶ νὰ συνεχίσει τὸ ἔργο μας;

.....

Ἄπάντηση καμιά. Μόνο ἓνα μειδιάμα σχηματίστηκε με ἀμηχανία στὰ χεῖλη και στήν ἔκφραση τῶν μαθητριῶν...

Σάν ἦρτε ἡ μέρα ἡ φαρμακερή, 14 Αὐγούστου 1974, ὅπως ὅλοι οἱ Λευκονοικιάτες ἔτσι και οἱ ἀνυφανταρχές σταύρωσαν τὸν ἀργαλειὸ τῆς ζωῆς τους, σφάλισαν τὴν πόρτα τους και τράβηξαν στῆς προσφυγιᾶς τὸν δρόμο...

Βρέθηκαν στὴ Λεμεσό ξένες και ἄπραγες οἱ δουλευτίνες... Τὰ χέρια τὰ ἐργατικά, τὰ καλλιτεχνικά, τὰ αὐδοδιδακτα δὲν ἔλεαν νὰ συνηθίσουν σὲ τέτοια καταδίκη...

Ἔτσι στὸ νοικιασμένο σπίτι στὴν ὁδὸ Ἐριφύλης, ἀφοῦ πέρασε καιρός, ἔστησαν και πάλι ἓναν ἀργαλειό... Τόσο μόνο, ὅσο για νὰ μὴν πεθαίνουν καθημερινὰ ἀπὸ μαρασμὸ και λύπη ὅτι δὲν θὰ ὑπάρξει συνέχεια τῆς τέχνης τοῦ Λευκονοικιάτικου ὕφαντοῦ. Πίστευαν, ἄλλωστε, ὅτι θὰ ξαναγύριζαν στὸ ἀγαπημένο τους ἐργαστήρι στὸ Λευκόνοικο, ὅτι φτερὰ θὰ ἔβαζαν στὸ μακούτζιν* τους νὰ ἀποτελειώσουν τὸ ἀκριβὸ φακωτό* πού ἔμεινε στὴ μέση...

Ὁ χρόνος ὅμως δὲν σεβάστηκε τὴν ἐπιθυμία τους. Μιὰ μιὰ ἔφυγαν με τὸ πικρὸ παράπονο... Πρῶτα ἡ Ἄννα, ὕστερα ἡ Θεανώ, μετὰ ἡ Κούλα. Ἔμεινε τελευταία, σάν καλαμιά στὴ μοναξιά, ἡ Εὐαγγελία. Κάθεται ὄρες στὴ μικρὴ βεράντα - κλουβί... Κοιτάζει κατὰ τὸ Λευκόνοικο... Νοσταλγεῖ...

Τὰ πόδια, τὰ χέρια ἀνήμπορα τώρα. Τὰ ἔχουν ἐγκαταλείψει οἱ δυνάμεις τους. Ὅμως ἡ καρδιά ζεστή. Σάν τῆς θυμίσεις τὸ Λευκόνοικο και τὰ ὕφαντά του, τὰ δάκρυα κυλοῦν, βρέχουν τὰ ὀργωμένα μάγουλα...

– Ἐλπίζεις, Εὐαγγελία, ὅτι θὰ ξαναπᾶμε στὸ Λευκόνοικό μας; Μιὰ λάμψη φέγγει στὰ ἀπλανῆ μάτια τῆς.

Ἡ ἀπάντησή τῆς λιγόλογη ἀλλὰ με νόημα, πού δείχνει ὅτι ὑποφέρει.

– Μόνον ὁ Θεὸς ξέρει. Ἴσως οἱ ἄλλοι, ἐσεῖς, ὄχι ἐγώ... Χαρὰ στὴν ὥρα!

Γλωσσάρι

* ἀνυφανταρχά: ὕφάντρια

* τὸ τερτζιέλλιν: κρικέλι

* ὁ τορναρέττος: ὕφασμα πού τοποθετεῖται κυκλικὰ γύρω ἀπὸ τὴ βάση τῆς κλίνης

* τὸ σκλουβέριν: ἡ κουνουπιέρα

* τὸ ροδάνιν: τὸ ἐργαλεῖο τῆς κλωστοῦφαντουργίας πού χρησιμεύει για νὰ τυλίγεται σ' αὐτὸ ἡ κλωστή

* ἡ κουνκουμάρα: μικρὸ σταμνί

* τὸ ξόμπλι: σχέδιο πού χρησιμεύει για πρότυπο σὲ κεντήματα, ὑπόδειγμα

* πιντώνω: προσθέτω κάτι ἀκόμα

* τὸ μακούτζιν: ἡ σαῖτα ἀργαλειοῦ

* φακωτόν: εἶδος βαμβακεροῦ ὕφασματος με 4 πατίδια. Στὴν ἐπιφάνειά του σχηματίζονται κουνκίδες σάν φακές

Η ΑΠΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ

Τὸ παρατσούκλι τοῦ Παρασκευᾶ ἦταν «ὁ ἀγγελοπαρμένος». Γιατί ἀπὸ μικρὸ παιδί μιλοῦσε συνεχῶς γιὰ ἀγγέλους καὶ ὅταν τοῦ εἶπαν ὅτι κάθε ἀνθρώπος ἔχει τὸν προσωπικό του ἄγγελο, πού τὸν λένε «Φύλακα Ἄγγελο», ἔγινε ἀγγελολάτρης καὶ ἤθελε νὰ καταλάβῃ περισσότερα. Γιατί τοῦ εἶπαν ὅτι οἱ Ἄγγελοι εἶναι ἀνάμεσα στὸν Θεὸ καὶ στοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅτι ὁ προσωπικός Ἄγγελος τὸν ἀκολουθεῖ καὶ τὸν προστατεύει, ὅπου καὶ ἂν πάη, καὶ τὸν συνοδεύει ἀπὸ τὴν ὥρα, πού θὰ γεννηθῆ μέχρι νὰ φύγῃ ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμο. Εἶχε ὁμως τὴν περιέργεια νὰ τὸν δῆ μὲ τὰ μάτια του, γι' αὐτὸ καὶ γυρνοῦσε συνεχῶς νὰ δῆ πίσω του, ἂν ἐρχόταν ὁ Ἄγγελός του καὶ πῶς εἶναι; Ποτὲ ὁμως δὲν τὰ κατάφερε νὰ τὸν δῆ.

Μιά μέρα ρώτησε τὸν δάσκαλό του στὸ σχολεῖο, νὰ τοῦ ἐξηγήσῃ, γιατί δὲν βλέπει τὸν «Φύλακά Ἄγγελο» του καὶ ὁ δάσκαλος τοῦ εἶπε:

– Εἶσαι μικρὸς ἀκόμα γιὰ νὰ καταλάβῃς τέτοια θέματα. Σοῦ φτάνει ὅτι ἔχεις κι ἐσύ τὸν Ἄγγελό σου καὶ σὲ προστατεύει.

Ὁ Παρασκευᾶς ὁμως δὲν ἱκανοποιήθηκε μὲ τὴν ἀπάντησιν τοῦ δασκάλου του, γι' αὐτὸ καὶ συνέχισε νὰ γυρίζῃ ἀπότομα νὰ δῆ τὸν προσωπικό του Ἄγγελο, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε ποτὲ ὡς τώρα. Καὶ νόμιζε ὅτι δὲν τὸν βλέπει, γιατί ἦταν ὀρφανὸς καὶ φτωχὸς καὶ περιφρονημένος ἀπὸ ὅλη τὴν Μυτιλήνη, ὅπου ζοῦσε, στὴν ἀνηφορική γειτονιὰ τοῦ Βουναριοῦ, κοντὰ στὸ νεκροταφεῖο. Βέβαια πίστευε ὅτι ὅλοι οἱ βαφτισμένοι Χριστιανοὶ ἔχουν τὸν Ἄγγελό τους, ἀλλὰ δὲν ξαναρώτησε ποτέ, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ τὸν δῆ μὲ τὰ μάτια του. Ἡ ἀπορία ὁμως καὶ ἡ συνήθεια νὰ γυρίζῃ καὶ νὰ βλέπῃ πίσω του, ἔμεινε μέσα του. Γιατί πίστευε ὅτι τὸν ἀκολουθεῖ καὶ δὲν πηγαίνει ποτὲ μπροστά. Κάποιος συμμαθητὴς του μάλιστα τὸν κοροΐδεψε μιὰ μέρα καὶ τοῦ εἶπε περιπαιχτικά:

– Τὶ κοιτᾶς, πίσω σου, ρὲ Παρασκευᾶ; Θέλεις νὰ δῆς τὴν πλάτη σου;

Ὁ Παρασκευᾶς πειράχτηκε, ἀλλὰ δὲν ἀπάντησε. Ἐφυγε μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι του καὶ ἄρχισε νὰ προσεύχεται, ὅπως ἔκανε γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα, πού τὸν ἀπασχολοῦσαν. Πῆγε λοιπὸν μπροστὰ στὰ εἰκονίσματα καὶ παρακάλεσε:

– Παναγία μου, ἐσύ, πού προστατεύεις ὅλα τὰ ὀρφανὰ καὶ τὰ δυστυχημένα πλάσματα τοῦ κόσμου, βοήθησέ με. Δεῖξε μου τὸν Ἄγγελό μου κι ἐγὼ δὲν θὰ τὸ πῶ σὲ κανέναν. Naί, Παναγία μου, δὲν θὰ τὸ πῶ σὲ κανέναν ἄλλον.

Πέρασαν τὰ χρόνια, ὁ Παρασκευᾶς μεγάλωσε, πῆγε καὶ στὸ γυμνάσιο, πού τὸ τέλειωσε μὲ ἄριστα, ἀλλὰ ἡ ἀπορία του δὲν ἔφυγε ἀπὸ μέσα του. Θαρρεῖς καὶ εἶχε περάσει στὸ αἷμα του καὶ μεγάλωνε μαζί του. Ἦθελε νὰ δῆ τὸν Ἄγγελό του, νὰ καταλάβῃ πῶς γίνεται αὐτὴ ἡ συμπόρευση, ἀλλὰ δὲν τολμοῦσε νὰ πῆ σὲ κανέναν τίποτα, γιὰ νὰ μὴ τὸν κοροϊδεύουν, ὅπως τότε στὸ δημοτικὸ σχολεῖο, πού τοῦ κόλλησαν καὶ τὸ παρατσούκλι «ὁ ἀγγελοπαρμένος». Ἔτσι κρατοῦσε τὴν ἀπορία μέσα του.

Ὁ Παρασκευᾶς ἦταν θεοφοβούμενος καὶ πήγαινε τακτικά στὴν ἐκκλησία καὶ βοηθοῦσε καὶ στὸ ψάλσιμο καὶ ἔγινε καλὸς ψάλτης καὶ ὅταν ἀργότερα τοῦ δώσανε τὴν θέση τοῦ κυρ-Εὐδόκιμου, πού εἶχε πιὰ γεράσει, δὲν ἤθελε νὰ κἀνῃ ἄλλες σπουδές, οὔτε

ἄλλη δουλειά γιὰ νὰ ζήση. Περνοῦσε φτωχικὰ μὲ τὸν μισθὸ τοῦ ψάλτη καὶ μὲ τὰ «τυχερά», ποὺ τοῦ δίνανε, ὅταν γινόταν κάποιο «μυστήριο» στὴν ἐκκλησιά. Περισσότερα δίνανε στοὺς γάμους καὶ στὰ βαφτίσια καὶ λιγότερα στὶς κηδεῖες.

Μιά μέρα ἦρθε στὴν ἐκκλησιά τοῦ ἹΑη-Παντελεήμονα, ὅπου ἔψελνε ὁ Παρασκευᾶς, ἕνας Ἁγιορείτης Καλόγερος, ποὺ τὸν ἔλεγαν π. Ἰσίδωρο. Εἶχε ρθῆ νὰ ἐπισκεφθῆ τὸν π. Χρυσόστομο, τὸν ἐφημέριο, μὲ τὸν ὁποῖον γνωρίζονταν ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ. Κάνανε μαζί τὸν Ἑσπερινὸ καὶ ὕστερα ψήσανε καφέ καὶ κάθησαν οἱ τρεῖς τους στοὺς μικροὺς καμαράκι, ποὺ ἦταν δίπλα στὸν ναό, σὰν γραφεῖο τοῦ ἐφημερίου.

Αὐτὴ ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Καλόγερου ἦταν μιὰ μεγάλη εὐκαιρία γιὰ τὸν Παρασκευᾶ νὰ ρωτήσῃ γιὰ τὸν «Φύλακα ἹΑγγελο», ἀλλὰ χωρὶς νὰ πῆ λεπτομέρειες γιὰ τὴν ἀπορίαν αὐτὴ, ποὺ εἶχε ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια. Ἔτσι, ἀφοῦ εἶπαν τὰ ἀπαραίτητα ὁ π. Ἰσίδωρος μὲ τὸν π. Χρυσόστομο, ρώτησε:

– Εἶναι ἀλήθεια, π. Ἰσίδωρε, ὅτι μόλις γεννηθῆ ἕνα παιδί, ὁ Θεὸς στέλνει ἕναν ἹΑγγελο Προστάτη, νὰ τὸ συνοδεύῃ παντοῦ, μέχρι νὰ φύγῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωή;

– Καὶ βέβαια εἶναι ἀλήθεια. Ἔτσι γίνεται ἀποκρίθηκε ὁ Ἁγιορείτης Καλόγερος. Τὸ ἀναφέρει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς, ὅταν μιλοῦσε γιὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ: «Ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσετε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντός βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς» (Ματθ. ΙΗ΄ 10). «Ὅλοι ἔχουμε λοιπὸν ἕναν ἹΑγγελον Φύλακα, ποὺ ἀγρυπνεῖ πάνω ἀπὸ τὴν ὑπαρξή μας καὶ βλέπει «διὰ παντός», δηλαδὴ συνεχῶς, τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ποὺ νοιάζεται γιὰ τὸν καθένα μας. Πολὺ περισσότερο γιὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ, ποὺ εἶναι ἁθῶα, καὶ τὰ τριγυρίζει ὁ σατανᾶς καὶ σὰν πεινασμένο λιοντάρι θέλει νὰ τὰ καταπιῆ. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ γονεῖς πρέπει νὰ ἔχουν ὄλη τὴν φροντίδα τους γι' αὐτὰ καὶ νὰ τὰ πηγαίνουν τακτικὰ στὴν ἐκκλησιά, νὰ ἀγιαζονται, νὰ φωτίζονται καὶ νὰ ἐξοικειώνονται μὲ τὸν κόσμον τοῦ Θεοῦ.

– Καὶ τι ἄλλο θὰ μπορούσαν νὰ κάνουν οἱ γονεῖς γιὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ τους; Ξαναρώτησε ὁ Παρασκευᾶς.

– Ταπεινὰ φρονῶ, ὅτι θὰ πρέπει νὰ τοὺς μαθαίνουν τὴν ὡραία προσευχή, ποὺ ὑπάρχει στοὺς «Μικρὸν ἹΑπόδειπνον» καὶ τὴν ἔγραψε ὁ Μέγας Μακάριος, εἶπεν ὁ π. Ἰσίδωρος. Τὴν θυμᾶσαι, φίλτατε, νὰ τὴν ποῦμε αὐτὴν τὴν στιγμὴν;

– Τὴν θυμᾶμαι ἀπ' ἔξω καὶ μπορῶ νὰ σᾶς τὴν πῶ, ἀποκρίθηκε σεμνὰ ὁ Παρασκευᾶς καὶ ἄρχισε νὰ τὴν ἐκφωνῆ: «Ἁγίε ἹΑγγελε, ὁ ἐφεστῶς τῆς ἀθλίας μου ψυχῆς καὶ ταλαιπῶρου μου ζωῆς, μὴ ἐγκαταλίπῃς μὲ τὸν ἁμαρτωλόν, μηδὲ ἀποστῆς ἀπ' ἐμοῦ διὰ τὴν ἀκρασίαν μου· μὴ δώσης χώραν τῷ πονηρῷ δαίμονι κατακυριεῦσαι μου τῇ καταδυναστείᾳ τοῦ θνητοῦ τούτου σώματος· κράτησαν τῆς ἀθλίας καὶ παρειμένης χειρός μου, καὶ ὁδήγησόν με εἰς ὁδὸν σωτηρίας. Ναί, ἄγίε ἹΑγγελε τοῦ Θεοῦ, ὁ φύλαξ καὶ σκεπαστῆς τῆς ἀθλίας μου ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, πάντα μοι συγχώρησον, ὅσα σοὶ ἔθλιψα πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου καὶ εἴ τι ἡμαρτον τὴν σήμερον ἡμέραν· σκέπασόν με ἐν τῇ παρουσίᾳ νυκτὶ καὶ διαφύλαξόν με ἀπὸ πάσης ἐπηρείας τοῦ ἀντικειμένου, ἵνα μὴ ἐν τινὶ ἁμαρτήματι παροργίσω τὸν Θεόν· καὶ πρόσβευε ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Κύριον τοῦ ἐπιστηρίξαι με ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ καὶ ἄξιον ἀναδείξαι με δούλον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος. ἹΑμὴν».

Ὁ π. Χρυσόστομος βγήκε για λίγο και πήγε στον ναόν για να δῆ ἐὰν τὰ κανδήλια χρειάζονται λάδι και ὁ Παρασκευᾶς βρῆκε τὴν εὐκαιρία να ρωτήση:

– Πάτερ Ἰσίδωρε, συγχωρήστε με, ἀλλὰ ἔχω μιὰν ἀπορία. Να σᾶς τὴν πῶ;

– Τὶ ἀπορία ἔχεις, παιδί μου; ἀντιρώτησε και ὁ Καλόγερος.

– Γιατί δὲν βλέπουν τὰ παιδιὰ, ἀλλὰ και οἱ μεγάλοι, τὸν Φύλακα ἄγγελό τους, για να καταφεύγουν σ' αὐτόν, σε μιὰ δύσκολη στιγμή;

– Ξέρεις, ἀγαπητέ μου, ὅτι πάνω σ' αὐτὴν τὴν γῆ βρίσκονται και ζοῦν, πάνω ἀπὸ ἕξι δισεκατομμύρια ἄνθρωποι; ἀποκρίθηκε ὁ π. Ἰσίδωρος. Ἐὰν ὅλοι αὐτοὶ θὰ βλέπανε με τὰ σωματικά τους μάτια, τὸν ἄγγελο τους, θὰ εἶχαμε ἕνα τέτοιο μπερδεμα, πὺ δὲν θὰ ξέραμε ποιὸς εἶναι ἄνθρωπος και ποιὸς εἶναι ἄγγελος. Κι ἀκόμα ὁ διάβολος, πὺ μεταμορφώνεται και σὲ «ἄγγελον φωτός», καταλαβαίνεις τί παγίδες και τί πλάνες θὰ εἶχαμε στὸν κόσμο. Οἱ ἄγγελοι, λέγει ἡ Ἁγ. Γραφή, εἶναι «λειτουργικά πνεύματα» και ἄυλες ὑπάρξεις και ὑπηρετοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Οἱ ἄγγελοι διακονοῦν τοὺς ἀνθρώπους, πάντοτε κατ' ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ και δὲν χρειάζεται να εἶναι ὄρατοὶ με τὰ σωματικά μας μάτια, γιατι μπορούσαμε πολλές φορές να τοὺς παρερμηνεύσουμε και να πλανηθοῦμε μόνοι μας. Ὁ καλὸς Θεὸς τὰ ἔφτιαξε ὅλα «καλὰ λῖαν» με τὴν Πάνσοφη Παντοδυναμία του. Ἐσὺ ὁμως γιατι ἀσχολεῖσαι με τὸ θέμα αὐτό; Ἐχεις κανέναν ἰδιαίτερον λόγο;

– Θὰ σοῦ ἐξομολογηθῶ, πάτερ μου, εἶπε ὁ Παρασκευᾶς, ὅταν ὀρφάνεψα σε πολὺ μικρὴ ἡλικία και δὲν εἶχα κανένα προστάτη στὴν ζωῆ, ἄκουσα να λένε για τὸν Φύλακα ἄγγελο και ἤθελα να τὸν δῶ με τὰ μάτια μου και να κάνω συντροφιά μαζί του. Δὲν μπόρεσα ὁμως ποτέ μου να τὸν δῶ και ἀπὸ τότε μοῦ ἔμεινε αὐτὴ ἡ ἀπορία και ἡ λαχτάρα, γι' αὐτό και σε ρώτησα.

– Δὲν εἶναι κακὴ αὐτὴ ἡ λαχτάρα, ὅταν εἶναι εἰλικρινής, ξανάπε ὁ Καλόγερος. Μὴ ξεχνᾶς τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ μας: «Πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι» (Μαρκ. Θ' 23). Ἐὰν πιστεύης ὀλόψυχα και ἂν προσεύχεσαι θερμά, μπορεῖ ὁ Θεὸς να εἰσακούση μιὰν ἡμέρα τὴν ἰκεσία σου αὐτὴ. Ἐκεῖνος ξέρει ποιὸ εἶναι τὸ καλὸ για τον καθένα μας.

Χάρηκε πολὺ ὁ Παρασκευᾶς με τὴν ἀπάντηση αὐτὴ και για χρόνια ἔλεγε στὴν προσευχὴ του αὐτὴν τὴν παράκληση, να δῆ κάποτε τὸν Φύλακα ἄγγελο του. Πίστευε ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἰκανοποιήση τὴν καλὴ αὐτὴ ἐπιθυμία του:

– Κύριε, εἰσάκουσε τὴν δέησή μου αὐτὴ, και πράξε κατὰ τὸ μέγα σου ἔλεος, ἔλεγε και ξανάλεγε στὴν προσευχὴ του.

Πέρι τὸ Πάσχα, ὁ Παρασκευᾶς πλησίασε κοντὰ στὸ μεγάλο του ὄνειρο. Συνέβη λίγο πρὶν πεθάνη, ἀπὸ ἠλεκτροπληξία. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο οἱ ἄνθρωποι τῆς γειτονίας, πήγαιναν στὴν κορφὴ τοῦ λόφου, ὅπου ὑπῆρχαν χορτάρια και μικρὰ βράχια και γιόρταζαν ἐκεῖ τὴν Ἀνάσταση φαμιλικῶς. Ἐπαίρναν τὰ φαγητὰ και τὰ πιοτὰ τους κι ἔκαναν μεγάλες συντροφιές και τραγουδοῦσαν και χόρευαν κι ἀντιφωνοῦσαν τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη», ἐνῶ τὰ παιδιὰ ἐπαίζαν ἀμέριμνα και χόρευαν τραγουδώντας τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη», πὺ δὲν τὸ ἐνοιωθαν σὰν ἐκκλησιαστικὸ τροπάριο, ἀλλὰ σὰν ὅλα τὰ ἄλλα τραγούδια και τέντωναν τίς φωνοῦλες τους και δὲν χόρταιναν να τὸ τραγουδοῦν. Ἦταν τὸ κυρίαρχο ἄκουσμα, πὺ ἀκουγόταν συνεχῶς πότε ἀπὸ τίς

συντροφίες τῶν μεγάλων καὶ τότε ἀπὸ τὶς παρῆες τῶν παιδιῶν. Κι ἀντιλαλοῦσαν οἱ πλαγιές καὶ οἱ λαγκαδιές τοῦ λόφου καὶ τὸ δροσάερο φυσοῦσε στὶς φυλλωσιές τῶν δέντρων καὶ λύγιζε ἀπαλὰ τὰ λίγα σπαρτὰ καὶ τὰ ἀγριολούλουδα, σιγοψάλλοντας κι αὐτὸ τὸ «Χριστὸς Ἄνστη». Ἦταν ἕνας ἑορταστικὸς παιᾶνας, ἕνα μῆνυμα ζωῆς, ποῦ ἀγκάλιαζε τὰ σύμπαντα, ἔμψυχα καὶ ἄψυχα, κι ὅλοι ἐνοιωθῶν μέσα τους τὸ πιὸ γλυκὸ τραγοῦδι, ποῦ ἀκούστηκε ποτὲ σ' αὐτὸν τὸν κόσμο...

Ὁ Παρασκευᾶς, ποῦ πῆγαινε ἀπὸ συντροφιά σὲ συντροφιά καὶ χαιρετοῦσε καὶ εὔχονταν, ἀφοῦ ὅλοι τὸν γνώριζαν καὶ τὸν ἀγαποῦσαν, κάθισε πάνω σὲ ἕνα μικρὸ βράχο καὶ καμάρωνε τὰ παιδιά, ποῦ παίζανε καὶ τραγουδοῦσαν τὸ «Χριστὸς Ἄνστη». Καὶ τότε, ὦ τῶν θαυμασιῶν σου, Χριστέ, εἶδε ὀλόγυρα στὰ παιδιά νὰ χορεύουν καὶ νὰ τραγουδοῦν φτερωτοὶ Ἄγγελοι καὶ νὰ ἀνακατεύονται μαζί τους καὶ νὰ χαίρονται καὶ αὐτοί, σὰν μικρὰ παιδιά, ποῦ ὅμως κανεὶς ἄλλος δὲν ἔβλεπε, παρὰ μόνον ὁ Παρασκευᾶς ποῦ εἶχε καθαρὴ καρδιὰ καὶ πολὺχρονη λαχτάρα. Ἦταν καμμιά δεκαριά παιδιά καὶ ἄλλοι τόσοὶ Ἄγγελοι, σὰν μιὰ μεγάλη συντροφιά καὶ γιόρταζαν τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Παρασκευᾶς κόντευε νὰ τρελλαθῆ ἀπὸ τὴν χαρὰ του. Στὴν ἀρχὴ νόμισε ὅτι εἶναι φαντασία καὶ ὀφθαλμαπάτη. Ἐτριψε λίγο τὰ μάτια του, ἀλλὰ τὸ θέαμα δὲν ἄλλαξε. Σηκώθηκε νὰ πάη πιὸ κοντὰ. Περιπάτησε ἀργὰ καὶ προσεκτικὰ. Πλησίασε ὅσον μποροῦσε. Τὰ παιδιά μὲ τοὺς Ἄγγέλους συνέχισαν νὰ παίζουν καὶ νὰ τρέχουν καὶ νὰ τραγουδοῦν. Ὅταν ὅμως πλησίασε στὰ δέκα μέτρα, οἱ Ἄγγελοι χάθηκαν κι ἔβλεπε μόνον τὰ παιδιά. Τρόμαξε. Τὶ ἔγινε ἄραγε; Γιατὶ ἔφυγαν οἱ Ἄγγελοι; Μήπως...

Ἐπέστρεψε ἀπορημένος στὸ βραχάκι του, ὅπου κάθονταν. Εἴκοσι μὲ τριάντα μέτρα πιὸ μακρῶν. Κι ὅταν ξαναγύρισε τὸ βλέμμα του πάλι πρὸς τὰ παιδιά, εἶδε ξανά τοὺς Ἄγγέλους μαζί μὲ τὰ παιδιά καὶ χάρηκε ἀκόμα πιὸ πολύ. Τώρα πιά ἦταν σίγουρος γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Ἀγγέλου, ποῦ φυλάγει τὴν ψυχὴ ἑνὸς Ἀγγέλου γιὰ κάθε ἀνθρώπο. Ἐκανε τὸν σταυρὸ του μὲ εὐγνωμοσύνη καὶ ξανάρχισε νὰ πλησιάσῃ τὰ παιδιά, ὅπως πρῶτα. Μόλις ὅμως ἔφτασε κοντὰ στὰ δέκα μέτρα ἀπὸ τὴν παρέα τῶν παιδιῶν πάλι χάθηκαν οἱ Ἄγγελοι. Ἀπόρησε ὁ Παρασκευᾶς ἀκόμα πιὸ πολύ καὶ δὲν ἤξερε τί γινότανε καὶ ποῦ ὀφείλεται αὐτὸ τὸ παράξενο. Τὴν μιὰ νὰ βλέπη τοὺς Ἄγγέλους καὶ ὅταν πλησίαζε χάνονταν ἀπὸ τὰ μάτια του.

Γύρισε πάλι πίσω στὸ βραχάκι του, ξανάδε τοὺς Ἄγγέλους ὅπως πρῶτα καὶ ὄσες φορὲς ξαναπροσπάθησε νὰ τοὺς πλησιάσῃ ἐκεῖνοι ἐξαφανίζονταν. Ἐμεινε συλλογισμένος καὶ ἀπορημένος κι ἔβλεπε ἀχόρταγα τὰ παιδιά καὶ τοὺς Ἄγγέλους νὰ τραγουδοῦν καὶ νὰ χορεύουν εὐτυχισμένοι καὶ τότε θυμῆθηκε ὅλα ὅσα γίνανε μετὰ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Θεανθρώπου, ὅπου ἐμφανίστηκε στοὺς Ἀποστόλους διαδοχικὰ καὶ σὲ ὄλους μαζί καὶ μεμονωμένα, ἀλλὰ καὶ σὲ πεντακόσιους ἀπλοὺς ἀνθρώπους καθὼς ἦταν ὅλοι μαζί συγκεντρωμένοι. Γιατὶ ὅμως δὲν μποροῦσε νὰ δῆ τοὺς Ἄγγέλους ἀπὸ κοντὰ, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ ἀπόσταση; Μήπως ἁμαρτάνει μὲ τὴν περιέργειά του αὐτῆ; Θυμῆθηκε πάλι τὰ ὅσα γράφει τὸ Εὐαγγέλιο γιὰ τὶς ἐμφανίσεις τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τὴν ἀνάστασή του, ἀπὸ τὸ «Μὴ μοῦ ἄπτου» ἕως τὸν Δίψυχο Θωμᾶ, ποῦ ἤθελε νὰ δῆ μὲ τὰ σαρκικά του μάτια τὶς πληγές τοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ πιστέψῃ. Καὶ τότε κατάλαβε τὸν Μακαρισμὸ τοῦ Ἰησοῦ:

– «Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες» (Ἰω. Κ' 29).

Έκανε με συντριβή τὸν σταυρό του καὶ ψιθύρισε στὴν μοναξιά του:

– Ἡμαρτόν σοι, Κύριε. Συγχώρεσέ με καὶ σῶσε με...

Ἐνα δάκρυ κύλησε ἀπὸ τὰ μάτια του καὶ ὅταν ἄπλωσε γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ τὸ βλέμμα του, εἶδε καὶ πάλι τὰ παιδιά μαζί με τοὺς Ἀγγέλους νὰ τρέχουν παίζοντας καὶ νὰ τραγουδοῦν τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη», με ὅλη τους τὴν δύναμη, σὰν ἀληθινὸ τραγούδι χαρᾶς καὶ ἀντιλαλοῦσε ὁ κόσμος ὅλος καὶ τὰ σύμπαντα:

– Χριστὸς Ἀνέστη! Χριστὸς Ἀνέστη! Χριστὸς Ἀνέστη!

Π. Μ. ΣΩΤΗΡΧΟΣ

ΠΟΡΕΙΑ

*Ἀπλώσα τὴν ψυχὴ μου νὰ στεγνώσει
στις βέργες τῆς αγριοκουμαριάς
ακούμπησα τὸ χέρι μου - μὴν πέσω
στον ὦμο του μοναχικοῦ ασπάλαθου
σκούπισα με τὴ ματωμένη χούφτα μου
τον αἰμυρὸ ἰδρώτα ἀπὸ τὸ μέτωπο
κράτησα τὴν ἀνάσα μου - σ... σ... σωπάτε
μὴν ξυπνήσουνε οἱ σαύρες ποὺ κοιμούνται
στα δροσερὰ σαλόνια τῆς ξερολιθιάς -
έβρεξα μ' ἔψημα τὰ ξεραμένα χεῖλη
κι ἐνίωσα τὸ φιλί τῆς Κύπρου μου.*

Αγαπημένο καρυδότσουφλο, πού πας; πού πας;

*Γέμισα τὴν καρδιά μου κοκκινέλι
καὶ πήρα τὸν ἀνήφορο - ψηλά, ψηλά·
έκλεψα τ' ἀστροπελέκι ποὺ εἶχε ὁ Δίας παρὰ πόδας.*

*Με τὸ 'να χέρι πληγωμένο ἀπὸ τ' ἀγκάθια
τῶν ἀγρίων τριανταφυλλιῶν
στο ἄλλο χέρι ἓνα μπουκέτο με χαμόγελα
τραβάω εμπρός γιὰ νὰ προλάβω
πρὶν φτάσει ἡ Δευτέρα Παρουσία
νὰ παγιδεύσω τοὺς κουρσάρους
πρὶν βγουν ἀπὸ τὸν ὄρμο
καὶ πέσουνε στὸ πλιάτσικο.*

ΑΝΤΡΕΑΣ ΜΑΡΑΣ

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ

ΣΤΙΣ ΠΡΕΣΠΕΣ ΚΑΙ ΣΤΗ ΛΙΜΝΗ ΤΗΣ ΑΧΡΙΔΑΣ

Είναι σε πατρίδες κάποιοι τόποι που ασκούν σε αρκετούς ανθρώπους μια μυστική έλξη και τους εμπνέουν τη βαθειά επιθυμία να τους γνωρίσουν. Για μένα τέτοιοι τόποι είν' απ' τα νεανικά μου χρόνια οι τρεις γειτονικές λίμνες στα σύνορά μας με την Αλβανία και τα Σκόπια. Οι λίμνες της Μικρής και της Μεγάλης Πρέσπας και της Αχρίδας.

Αν ήθελα να καθορίσω από πού ξεκινάει αυτή η έλξη, θα έπρεπε ν' αναφέρω πολλούς λόγους, που έκαναν μέσα μου μια μυστηριακή διεργασία και με παρακινούσαν, σαν να ήταν χρέος ψυχής, να πάω σε αυτές τις λίμνες, να τις δω, να ζήσω όσο γινόταν στη μυθική αχλή των περασμένων τους και στη γαληνεμένη ομορφιά τους. Ήταν η γνώση ότι κι αν έχουν ορισθεί τα σύνορά μας μέσα στις δύο Πρέσπες, η Ελλάδα υπάρχει ιστορικά και πάρα πέρα από αυτές και γύρω απ' την Αχρίδα. Κι οι μαρτυρίες οι ιστορικές, όταν δεν δικαιώνονται από τις εξελίξεις της διπλωματίας, γίνονται μύθοι για λαούς αδικημένους, μύθοι θρησκευτικοί, υποβλητικοί που φτιάχνουν πίστη. Είναι ικανή η πίστη αυτή να δίνει απόφαση, να οδηγεί σε δρόμους και σε πράξεις.

Πρώτη φορά πήγα στη Μικρή Πρέσπα, όταν έγραφα τα πρώτα μου διηγήματα που τα αποδεχόμουν για αξιόλογα. Έμεινα λίγες μέρες σ' ένα σπίτι φιλόξενων ψαράδων. Να είναι καλά οι άνθρωποι, όσοι ακόμα ζουν. Άκουγα τότε από αυτούς βιώματα που έζησαν στον πόλεμο, στην κατοχή κι ύστερα στον εμφύλιο. Τότε που μάχονταν τριγύρω εκεί αδέρφια με αδέρφια, οι άντρες αναγκάστηκαν να φύγουν απ' τη λίμνη γιατί η μια πολιτική πλευρά τους ήθελε σαν όμηρους, δικούς της, ώστε να μη συντρέχουν τους αντάρτες, κι η άλλη θα τους έσερνε και μέσ' από τα σύνορα και θα τους αποξένωνε απ' τον τόπο. Χάθηκαν απ' τα σπίτια τους και ξέμειναν έρημες οι γυναίκες, χωρίς ούτε ένα γέροντα, μονάχα με παιδιά μικρά, της αγκαλιάς. Γίνηκε ο τόπος μια φοβισμένη κοινωνία γυναικών με μοναξιά, απαντοχή και δίψα για ζωή και για τη θέρμη του άντρα. Κι όπως άκουγα διάφορα, και για γιορτές σημαδιακές, που έφευγαν μέσα στην εγκατάλειψη περίλυπες, μου ήρθε η ιδέα να γράψω ένα διήγημα με θέμα έναν ωραίο μυστηριώδη ξένο που φτάνει τη Μεγαλοβδομάδα στη μοναξιά των γυναικών. «Ίδου ο νυμφίος» τ' ονόμασα. Το διάβασε ο Ελληνιστής Ανρί Μπουασέν, που είχε μεταφράσει γαλλικά τη «Γαλήνη» του Ηλία Βενέξη και κάποια ημέρα στο Παρίσι μ' αιφνιδίασε δείχνοντάς μου τη μετάφραση που μου έκανε. Ύστερα από λίγο καιρό, τον Ιανουάριο του 1964, παρουσιάστηκε στη «Nouvelle Revue Francaise» του Galimard.

Κλείνω αυτή την παρένθεση και νοερά γυρνώ ξανά στη Μικρή Πρέσπα, στην πρώτη περιήγησή μου. Οι μέρες που έμεινα εκεί δεν ήταν της τρεχούμενης ζωής, μα σαν να με είχαν πάρει θρύλοι και παραδόσεις μέσ' στους χρόνους τους, και να ήμουνα κι εγώ αλλοτινός. Γιατί δεν ήταν μοναχά που είχα ξεκόψει απ' όσα γίνονταν αλλού, καθώς πλέον δεν άκουγα ραδιόφωνα και δεν διάβαζα εφημερίδες, αλλά κι η άχνη που

έβγαινε απ' τα νερά της λίμνης, πρωί και προς το σούρουπο, κι η ομίχλη η φθινοπωρινή που κάλυπταν τον τόπο μ' έβαζαν μαλακά σε αχλή της ιστορίας. Ζούσα τα περασμένα άνθρωπός τους. Κι ό,τι έβλεπα και γνώριζα εκεί, το αποδεχόμουν καθαρός χωρίς τους ρύπους των καιρών, και μ' ευλάβεια. Κι ο Άγιος Αχιλλεύς, το νησί στα βορεινά της λίμνης, καθώς αναδυόταν απ' την άχνη, όταν η ζέστα του ήλιου τη σκορπούσε, φαινόταν σαν καράβι που αρμένιζε κι αυτό μέσ' από θρούλους κι ερχόταν να σε πάρει για τους θρούλους. Βρέθηκα εκεί. Και άκουσα μάρμαρα σμιλεμένα αρχαίου ναού κι ερείπια βυζαντινά να μου ιστορούν, να λένε για έναν βασιλέα ευσεβή, τον Σαμουήλ, που έχτισε εδώ την εκκλησία του άγιου - που έδωσε στο νησάκι τ' όνομά του - κι άφησε, πριν πεθάνει, εντολή να έχει δίπλα τον τάφο του.

Από τη Μικρή Πρέσπα ως τη Μεγάλη, κι ολόγυρα κι από τις δυό λίμνες μια πλημυρίδα δέντρων και φυτών. Θαρρείς πως όλη η ευλογία της φύσης εκεί χύθηκε. Φύλλα, καρποί, αγριολούλουδα ευωδιάζουν. Ακόμα κι όσα φύλλα πέφτουν στο χώμα κίτρινα ή κόκκινα και τα φιλούν οι ανάσες του, ευωδιάζουν. Τη Μικρή και τη Μεγάλη Πρέσπα τις δένει μια κλωστή στεργιάς. Τόσο στενό είναι το πέρασμα της γης που τις χωρίζει. Απ' τη Μεγάλη Πρέσπα μόνο ένα νότιο μέρος της ανήκει στην Ελλάδα. Λίγο ανατολικό στην Αλβανία. Και το μεγάλο στο κράτος των Σκοπίων. Πήγα ως τις δικές μας όχθες όταν έγραφα το ιστορικό μου αφήγημα «Στο ρέμα των κορυδαλλών» και σκέφθηκα να βάλω εκεί το τέλος της ζωής του κύριου ήρωα, σαν φθάνει πολίος κι αιωνόβιος. Έχει βαδίσει πια από τη νιότη τόπους και τόπους, όπου υπάρχει Ρωμοσύνη, γυρεύοντας χιμαιρικά κάποιον ταγμένο της, σύμφωνα με υπόσχεση που έδωσε στον Πατριάρχη Κύριλλο τον έκτο, τον μάρτυρα του Γένους. Τα χρόνια τον βαραίνουν. Φτάνει απ' την πορεία κατάκοπος στη λίμνη. Πεινάει και τρώει λίγα βλαστάρια πριν να κοιμηθεί. Κι αυτά του φέρνουν παραλογισμούς. Βλέπει μέσα στον ύπνο του να έρχονται με πλεούμενα στη λίμνη, κι από χαγιάτια τ' ουρανού να κατεβαίνουν διδάχοι και αγωνιστές, άγιες μορφές του Γένους, και σε δοξαστικά οράματα να βγαίνουν της πατρίδας τα αίθρια μελλούμενα.

Θεώρησα ότι ο πιο ωραίος τόπος για το συμβολικό τέλος αυτού του διαχρονικού πατριώτη ήρωα ήταν ετούτη η λίμνη, και τη διάλεξα. Πήρε στη φαντασία μου προέκταση, γίνηκε χώρος αγιότητας και όνειρου.

Απ' όταν αποτέλειωσα τούτο το ιστορικό αφήγημά μου, πήγα και ξαναπήγα στη λίμνη αυτή. Τη γνώρισα κι απ' την πλευρά των Σκοπιανών, κι όπου στεκόμουν δάκρυζα καθώς στη σκέψη μου έφτανε η διαπίστωση του Γιώργου Σεφέρη «όπου κι αν πάω η Ελλάδα με πληγώνει». Γιατί όπου στεκόμουν, πάταγα σ' Ελλάδα. Το ίδιο και στους τόπους της Αχρίδας. Θεμέλια αρχαίων ναών, δάπεδα με ψηφιδωτά που έχουν επιγραφές ελληνικές, ναοί παλιοί, βυζαντινοί και σκήτες παρεκκλήσια μέσ' σε βράχους ψηλά απ' τις όχθες των νερών για ερημίτες μοναχούς, σημάδια όλα, αμέτρητα, της πολυαίωνης διαδρομής του Γένους των Ελλήνων. Να μπαίνεις σ' εκκλησιές μεσαιωνικές κι όπως κοιτάξεις γύρω σου και πάνω σου τις αγιογραφίες με γράμματα δικά σου, εικονοστάσια σκαλιστά μαστορεμένα από Ηπειρώτες χριστιανούς να αισθάνεται κατάνυξη διπλή γιατί εκεί μέσα συναντάς και πίστη και πατρίδα σου. Κι όσο κι αν θέλεις να 'σαι ταπεινός νιώθεις εύλογη υπερηφάνια που είσαι «Έλληνας». Χαίρεσαι να διαβάζεις σε τοιχογραφίες σε στρώσες επιταφίων και

σε παλιές εικόνες ονομασίες και φράσεις στην αγιασμένη γλώσσα που έχεις απ' τους προγόνους σου.

Εκεί που η υπερηφάνια σου υψώνεται σε δέος για όσα μεγάλα εποίησαν γύρω από την Αχρίδα Έλληνες πρωτοπόροι φωτιστές είναι σαν φτάνεις στον μεγαλόπρεπο ναό του Όσιου Κλήμη και του Άγιου Παντελεήμονα. Εκεί δίδαξε ο Όσιος Κλήμης Βούλγαρους και Σέρβους, που έρχονταν να σπουδάσουν την Ορθοδοξία.

Επάνω σ' ένα λόφο, στα νότια παράλια της Αχρίδας ήταν το μοναστήρι του Όσιου Ναούμ, χτισμένο απ' το δέκατο αιώνα. Με τους καιρούς ρημάχτηκε, ερμήωσε, κι εδώ και λίγα χρόνια επισκευάστηκε, γίνηκε όπως φτιάχτηκε αρχικά, για να τραβάει περιηγητές, πιότερο απ' την Ελλάδα. Κάτω απ' το λόφο χύνονται υπόγεια στη λίμνη νερά από τις δύο Πρέσπες, γιατί ετούτες βρίσκονται ψηλότερα - σε ύψος σχεδόν οκτακόσια μέτρα πάνω από τη θάλασσα - και το βουνό που τις χωρίζει απ' την Αχρίδα «είναι πορώδες» και τους αφήνει φλέβες να κυλούν. Κι έχουν έτσι να λένε Έλληνες και φιλέλληνες πως τα νερά που μπαίνουν απ' τα σύνορα είναι συμβολικά των γνώσεων που διαχέει η Ελλάδα. Όμορφη παρομοίωση. Ένωσα υπερηφάνια όταν την άκουσα. Την ίδια ώρα, πιο πέρα ένας Σκοπιανός που ξεναγούσε περιηγητές, έβρισκε αφορμή να πει πως οι ισαπόστολοι Κύριλλος και Μεθόδιος οι φωτιστές των Σλάβων, ήταν και τούτοι Σλάβοι Μακεδόνες. Ήταν ο ίδιος που έλεγε νωρίτερα στην πόλη της Αχρίδας, στο αρχοντικό του Έλληνα Αθανασίου Χριστόπουλου (1772-1847) ότι ονομαζόταν Περλεπές και ήταν Σλάβος(!...) δικός τους ποιητής... Τότε τον αποστόμωσα με όσα θυμώμουν για τον ποιητή. Και για τους ισαπόστολους, του απάντησε ένας Τσέχος.

Σε λίγο ανηφορίσαμε στο λόφο. Μπήκαμε στο μοναστήρι του Όσιου Ναούμ, που ανακαινίστηκε και η μία πλευρά του έχει οριστεί ξενώνας για επίσημους. Σαν είναι ωραίος καιρός τις Κυριακές έρχονται πολλοί να προσκυνήσουν κι από τους γύρω τόπους και μακρύτερα. Ανάβουν μ' ευλάβεια το κερί τους, σκύβουν στο παρεκκλήσι, στον τάφο του Όσιου. Βάζουν αυτί στην πλάκα του και προσδοκούν ν' ακούσουν σιγανούς τους χτύπους της καρδιάς του κοιμισμένου αγαπημένου του Θεού. Γιατί λείει η παράδοση πως ο Όσιος δεν απόθανε, κοιμάται κι αφουγκράζεται. Κι από την κοίμισή του ευλογεί.

Μπαίνω κι εγώ, στο παρεκκλήσι, πρώτη φορά μαζί με τον σπουδαίο Άγγλο ποιητή W.H. Ωντεν όταν συντύχαμε για ένα συνέδριο εκεί στη λίμνη. Δεν σκύβω για ν' ακούσω την καρδιά του κοιμισμένου άγιου. Έχω αφεθεί να βλέπω στους τοίχους τις καπνισμένες αγιογραφίες με τις ελληνικές επιγραφές, φέρνω στο νου μου ό,τι άκουσα για τα νερά που υπόγεια κυλούν σε αυτόν τον τόπο, και χωρίς να γονατίσω, ακούω τους χτύπους μιας μακάριας καρδιάς που δε σταμάτησε να ζει. Είναι η καρδιά του Όσιου ή κάποια άλλη, πλέον αγιασμένη, που εδώ σε αυτές τις λίμνες μένει απέθαντη;

Δίπλα μου ο Ωντεν βλέπει κι αυτός προσεχτικά τους άγιους στους τοίχους. Παίρνει τα βλέμματά τους.

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΠΑΣΤΕΛΛΑ

α. Εκφραστική καθαρότητα και διακειμενική αρμονία

Ο Ανδρέας Παστελλάς μας έχει δώσει, στις καλύτερες του στιγμές, ένα σύγχρονο ποιητικό λόγο γεμάτο ενάργεια, κλασική λιτότητα και εύστοχη δροσερή εικονοπλασία. Δεν καταφεύγει στην ευκολία τής σκόπιμα ασαφούς διατύπωσης, αποφεύγει τον πειρασμό της νεομοδίτικης λεκτικής ακροβασίας και σπάνια τοποθετεί στο στίχο του ακατέργαστα «νηηρά υλικά» από τον χώρο της μεταφυσικής, της φιλοσοφίας ή ιστορίας. Κι αυτό γιατί όλα τα πιο πάνω αποτελούν μόνο εκφραστικά δεκανίκια αμφίβολης και βραχύβιας αισθητικής επένδυσης, που σπάνια ξεγελούν τον έμπειρο αναγνώστη.

*Με τα δελφίνια συντροφιά και τα χελιδονόψαρα
σε διαβατάρικα καράβια μακρινά
στους ανοικτούς ορίζοντες της μέρας
ταξίδευε η μικρή ψυχή μου.
Βούλιαζαν λυγίζοντας στο χώμα
τ' αδύναμα πόδια μας,
σαύρες υστερικές από φόβο
γλυστρούσαν στο πέρασμά μας.
Στον ίσκιο υπομονετικής σνικιάς που
με γάλα στυφό στη σιωπή έδενε τον καρπό της
βαθιά στο χώμα κοιμόνταν τα ζεστά καλοκαίρια
σε δροσερό πλακόστρωτο η Ακμή κι ο Ικάριος...*

(«Ο φάρος στην άκρη του κόσμου» από το ΜΕΤΑΘΑΝΑΤΙΩΣ
ΑΠΟΣΧΗΜΑΤΙΣΘΕΙΣ)

Απολαμβάνει κανείς με αίσθηση ψυχοπνευματικής ευεξίας τέτοιους υποδειγματικούς στίχους. Οι εικόνες φρεσκοκομμένες κι εμβαπτισμένες στα δροσερά νάματα της βιωματικής κολυμβήθρας, σφύζουν από ζωντάνια και αισθητικούς χυμούς, που πλημμυρίζουν ευχάριστα τον εν εγρηγόρσει αναγνώστη. Η λυρική αυτή έξαρση γίνεται ακόμα πιο έντονα αισθητή, αν λάβουμε υπόψη ότι ακολουθεί ένα προηγούμενο νηφαλιότερο και στοχαστικότερο κομμάτι του ποιήματος, δημιουργώντας έτσι το απαραίτητο κοντράστ για μια δραστικότερη αφύπνιση της συγκίνησης και του αισθητικού αποτελέσματος. Αυτή η μελετημένη διακειμενική ισορροπία με όχι τυχαία την εναλλαγή των συναισθηματικών τόνων και αναβαθμών έντασης του αναπτυσσόμενου ποιήματος - σε συνδυασμό με την εύστοχη εικονοποιία - είναι σημαντικοί παράμετροι των συνθέσεων του ποιητή μας.

*Μας πήραν τα χρόνια Μαργαρίτα,
κρυφανασαίνοντας σε βαθιά λαγούμια
που ανοίξαμε στη γη,*

μάρτυράς μας ο άνδρος σκοίνος
 που μας παράστεκε,
 τυλιγμένους στη χλαίνη
 που μας ζέστανε
 μικρό φυλακτό στον κόρφο μας
 τίμιο ξύλο
 βουτηγμένο σε βλογημένο λάδι
 από δάκρυα αποχαιρετισμών.

Είναι οι πιο πάνω στίχοι από το ποίημα «Επιστολή απαγχονισθέντων νέων στη Θεά Ελευθερία», από τη συλλογή «ΜΕΤΑΘΑΝΑΤΙΩΣ ΑΠΟΣΧΗΜΑΤΙΣΘΕΙΣ». Οι ιδέες και έννοιες δεν αναφέρονται άμεσα, αλλά υπονοούνται μέσω της μεταφοράς, της φορτισμένης εικόνας ή του εύγλωττου μύθου. Οι λέξεις και εκφράσεις υπερβαίνουν ανεπαίσθητα το γνωστό σημασιολογικό τους φορτίο και απογειώνονται διακριτικά σε διανοίξεις οντολογικής διαύγασης και βαθύτερης υπαρκτικής συνειδητοποίησης. Συνάδει τούτο φυσικά και με επισημάνσεις από τον χώρο της θεωρητικής μελέτης και της αισθητικής επιστήμης. Υπενθυμίζουμε κάτι σχετικό:

«Η αποσύνδεση του κειμένου από τη σημειωτική του καθήλωση γίνεται με την ανάγνωση ένας νέος δεσμός, του οποίου η ενεργοποίηση μοιάζει με την αναγνώριση ενός προσώπου, από το οποίο, κατά τη συνάντησή μας, βαθμιαία υποχωρεί η επικάλυψη της λήθης και έρχεται στην επιφάνεια η κρυμμένη μέσα του οικειότητα. Το κείμενο κατά την οικειώσή του αυτή προβαίνει όχι ως αντικείμενο αλλά ως ένας συνομιλητής, που μας καλεί να αναστοχαστούμε το νόημά του μέσα στις περιστάσεις του δικού μας βίου, να δούμε τον κόσμο μας μέσα από μια νέα οπτική... Κατά την ανάγνωση λοιπόν μεταβαίνουμε από το άμεσα φανερό και αναγνωστό του κειμένου προς το μη φανερό και δυσανάγνωστο, από την επιφάνεια στο βάθος, για να ξαναγυρίσουμε πάλι στην επιφάνεια, που αναδύεται τώρα μέσα από το βάθος της».
 (Κώστα Π. Μιχαηλίδη: Η ΠΟΙΗΣΗ - Η ΓΛΩΣΣΑ - Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ).

Είναι αυτά τα λίγα φυσικά μονάχα αδρές πινελιές που θίγουν απλώς και επισημαίνουν συνθηματικά κάποια χαρακτηριστικά της ποίησης του Ανδρέα Παστελλά και μόνο ως έναυσμα μπορεί να θεωρηθούν για εκτενέστερη και εξαντλητικότερη μελέτη.

β. Μύθος και ιστορία

«Η ποίηση μπορεί να είναι μια ενδοσκοπική αυτοβιογραφική ανάγνωση ή μια επικρή εγκαταβύθιση στο καθολικά ανθρώπινο, που ξετυλίγεται ανάμεσα στον μύθο και την ιστορία - και πέρα από αυτά μια επαφή με το οντολογικά σημαντικό. Κατά την αποκρυπτογράφηση («η ύπαρξή μας ένα κείμενο δυσανάγνωστο») ο ποιητής αποκολλάται από τον τετριμμένο φλοιό των λέξεων και των πραγμάτων, που σκεπάζουν το κείμενο της ζωής... Φτάνει στην ανάγνωση του πρωταρχικού μέσ' από μια προσωπική μαρτυρία: Οι λέξεις διανοίγονται προς μια διάσταση βάθους, η ηχητική τους έκφραση εμβαπτίζεται μέσα στη ρέουσα κάτω από την επιφάνεια μουσική και οι εικόνες αναδύονται πρωτοφανέρωτες, σαν να ποιείται μέσα τους ξανά ο αγέννητος έως τώρα κόσμος». (Κώστα Π. Μιχαηλίδη: Ποίηση - Γλώσσα - Κριτική Συνείδηση).

Θα παρουσιάσουμε παρακάτω υποδειγματικούς στίχους του Ανδρέα Παστελλά, όπου βρίσκουμε την ευτυχή εφαρμογή όσων με ενάργεια και παραστατικότητα αναφέρονται πιο πάνω. Το τάνυσμα του δημιουργού από το συγκεκριμένο και την απλή λεπτομέρεια προς το υπερβατικό και καθολικότερο, αναδύεται αβίαστα ως μια νέα αισθητή πραγματικότητα.

*Οι ξόβεργες με τα πουλιά τού φώναζαν; Πού πάς;
Κι οι πικραμυδαλιές: Πού μας αφήνεις;
Κι η αδημονία θροιάστηκε πίσω από το φωτισμένο παράθυρο
της αγάπης.*

(«Επιτάφιος» από το βιβλίο ΧΩΡΟΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ)

*Κάπου εδώ τον θάψαμε
κάπου εδώ ανασαίνει μέσα στα σκοίνα, το θρουμπί
και την πικρή αροδάφνη.
Μια κόκκινη γραμμή στην άκρη των χειλιών του
σκισμένο στον αγκώνα το γκρίζο πουλόβερ του.
Το μόνο που είπε: «αφήστε με μόνο μου παιδιά...»*

.....
*Κάποιο θρουμπί θα 'ναι τώρα η δροσερή σκέψη του
μα δροσερή αγρότισσα ανεμώνα η καρδιά του.*

*Κάπου εδώ κοιμάται
μέσα στις φλέβες
μέσα στα όνειρά μας. («Μικρό ελεγείο» - ΧΩΡΟΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ)*

Είναι σίγουρα ωραίοι αυτοί οι στίχοι γιατί διακρίνονται αμέσως για την λιτή κεκαθαυμένη μορφή και ανάπτυξή τους, ξεκινώντας από το απλό ιστορικό συμβάν αλλά ξεπερνώντας το μέσα από την ποιητική μετάπλαση και οδηγώντας τον αναγνώστη σε βαθύτερα και υπερβατικότερα ψυχικά κινήματα. Ο αισθητικός κραδασμός είναι πολλαπλάσιος του εναρκτήριου της έμπνευσης λακτίσματος. Οι λέξεις ή εκφράσεις, εντασόμενες αρμονικά μέσα στο ενιαίο κείμενο, αφυπνίζουν συγκινησιακούς μηχανισμούς μιας πιο αρχέγονης και οικουμενικότερης εμπειρίας. Ας δούμε ακόμα ένα ωραίο απόσπασμα, όπου ο ποιητής με αισθήματα μελαγχολίας και ιστορικής διάψευσης αισθητοποιεί αυτό το κλίμα, προσδίνοντας στα λεγόμενα μια ευρύτερη διάσταση υπαρξιακού και οντολογικού άλγους.

*Φωνές του χτες ριπίζουν τα πεσμένα φύλλα
κίτρινα τα λόγια από την επανάληψη.
Μείναμε αλήθεια τόσο λίγοι σ' αυτή την έρημη όχθη;
Να λέμε τα ίδια και τα ίδια πράγματα,
να ζεσταίνουμε τα παγωμένα χέρια μας
βοσκοί της μοναξιάς
πάνω σε μια θρακιά που πάει να σβήσει;*

Περισσότερο τελικά κι απ' το μύθο είναι τα ιστορικά γεγονότα που εμπνέουν τον Ανδρέα Παστελλά, αφού βίωσε και ο ίδιος ένα μέρος - το σχετικά πρόσφατο - της αντίξοης μοίρας της ελληνικής φυλής. Όσα όμως ενδόμυχα τον απασχολούν και τον

βασανίζουν, δεν τα μεταφέρει με άμεσους ρητορισμούς κι επιφωνήματα, αλλά τα αισθητοποιεί, μεταπλάθει δηλαδή σε ποιητική τέχνη. Μια τέχνη που σου επιβάλλεται όχι τόσο με την λεκτική ωραιότητα του επιμέρους, ως αυτόνομη μονάδα, αλλά κυρίως με την ολότητα του κειμένου. Αυτό το είδος ποιητικής - που αναφέρεται συνήθως στο συνθετικό είδος γραφής - θεμελιώνεται θεωρητικά από αρκετές μελέτες, καλό είναι να θυμηθούμε κάτι: «*Η δομή (στρουχτούρα) αν αναλυθεί στα επιμέρους καταστρέφεται. Κάθε έργο τέχνης είναι μια κλειστή δομή, που επιβάλλεται σαν ολότητα και όχι μέσα από τα επιμέρους*» (Βασίλη Ραφαηλίδη - ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ). Κλείνω το κεφάλαιο αυτό με τον τίτλο «Μύθος και Ιστορία» με ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από το ιστορικό ποίημα «*Στα ερείπια του Μπάαλμπεκ*», από την τελευταία του συλλογή «*ΜΕΤΑΘΑΝΑΤΙΩΣ ΑΠΟΣΧΗΜΑΤΙΣΘΕΙΣ*».

*«Απ' εδώ πέρασε ο Μέγας Ισκεντέρ
με τους πιστούς συντρόφους».*

*Στις νιόσκαφτες αυλακιές του κάμπου
πλάι στη δημοσιά τους είδαμε, ω ψυχή,
χέρια και πόδια ορθάνοικτα μέσα στον ήλιο του μεσημεριού
στη ξεγνοιασιά ανάσκελα αφημένους.*

«Απ' εδώ πέρασαν...»

*σηκώνοντας τις βαρειές ασπίδες τους
στις μακριές τους σάρισες ακουμπώντας.
μήκωνες υπνοφόροι τους ξεκούρασαν,
στις ζεστές λαγόνες γυναικών
αποκοιμήθηκαν το βράδυ
αφήνοντας γλυκό αναστεναγμό
σαν τα μικρά παιδιά μέσα στον ύπνο τους,
προτού χαθούν μέσα στον κουρνιαχτό
στη σκοτεινιά του Αγνώστου.*

γ. Πραγματισμός και συνθετική λειτουργία

Ανέφερα κάπου στην αρχή μερικές αισθητικές κορυφώσεις της ποίησης του Ανδρέα Παστελλά, όπως για παράδειγμα τα εκλεκτά συνθετικά ποιήματα: «*Ο Φρύνιχος στην Αθήνα το καλοκαίρι του 1974*», «*Του Χρυσοσώτηρου*», «*Τυρταίου λόγος επιμνημόσυνος*», «*Επιστροφή στην τρυφερή χλόη*» και ίσως κάποια άλλα ακόμα. Όπως έχετε αντιληφθεί, γιατί να το κρύψω άλλωστε, η προτίμησή μου ανήκει στις δημιουργίες πιο σύνθετης δομής, για λόγους ιδιοσυγκρασίας αλλά και προσωπικών αισθητικών αντιλήψεων, που εδράζονται σ' ένα βαθμό και σε συγκεκριμένο θεωρητικό υπόβαθρο. Το σύνθετο ανταποκρίνεται περισσότερο στην πολλαπλότητα της ψυχοπνευματικής μας προσωπικότητας, εμπερικλείει όχι μόνο το άμεσο λυρικό ερέθισμα, αλλά με σωστές λειτουργικά αναλογίες μορφοποιεί συγχρόνως το δραματικό και επικό στοιχείο, με αποτέλεσμα μια υψηλότερη και βαθύτερη αισθητική συγκίνηση. Ας διαβάσουμε κάτι σχετικό και πολύ ενδιαφέρον για τον μηχανισμό έκλυσης μιας τέτοιας δομικής αισθητικής ενέργειας. Παίρνω μικρό απόσπασμα από το βιβλίο: «*Τι είναι καλή λογοτεχνία*»; του Γερμανού μελετητή H.D. Gelfert.

«... από ένα καλλιτεχνικό έργο περιμένουμε, πέραν της απλής διέγερσης ενός αισθήματος, να προσφέρει επιπλέον μια πολλαπλά δραστική φόρμα. Το μορφοποιημένο έργο διακρίνεται από το λιγότερο μορφοποιημένο από ένα ψηλότερο βαθμό τάξης, που το χαρακτηρίζει, κάτι που του προσδίδει κι ένα μεγαλύτερο σε πληροφορίες περιεχόμενο. Και ως πληροφορία πρέπει να νοηθεί κάτι καινούργιο, που δεν γνωρίζουμε ακόμα. Όσο συνθετότερο είναι ένα ποίημα, τόσο περισσότερη προσπάθεια απαιτεί η ερμηνεία της μορφής του, που όταν με την ανάγνωση γίνει κατορθωτή, απελευθερώνεται και η ανάλογη αισθητική απόλαυση (αυτή η θεωρία αντίληψης του αισθητικού αποτελέσματος ενός καλλιτεχνήματος νοείται ως μείωση της εντροπίας, ενός όρου από τη Φυσική Επιστήμη. Και η εντροπία μειώνεται εκεί που φωτίζεται και διανοίγεται η πυκνή δομή, κινητοποιώντας έτσι μέσα μας τη διαδικασία πρόκλησης αισθητικής ηδονής».

Εφαρμογή των πιο πάνω απόψεων βρίσκουμε σε αρκετά συνθετικά ποιήματα του Ανδρέα Παστελλά. Ο ποιητής δομεί το υλικό του με προσοχή, σωστές αναλογίες, ένταση στην ανάπτυξη και με ενδιαφέρουσα, μέχρι απρόβλεπτη τη λύση ή το τέλος του δραματικού συμβάντος. Το περίπλοκο και παράδοξο αρχικά, αναλύεται στη συνέχεια λυτρωτικά για τον αναγνώστη, προκαλώντας του ισχυρό αισθητικό κραδασμό. Χαρακτηριστικά παραδείγματα, λαμβάνοντας φυσικά υπόψη και το μέρος που προηγείται, είναι οι ακόλουθοι καταληκτικοί στίχοι, που προσφέρουν κατά την περίπτωση τη λύση της έντασης ή του δράματος.

- Έλληνες αδελφοί...

Η φωνή χάθηκε στο βάθος ξεραμένου πηγαδιού.
Κάποιος περνώντας δίπλα
τού 'χωσε ξαφνικά στη χούφτα
ένα τάλληρο.

Κι αλλού:

Κι από τότε
πάνω στην πιο ψηλή κορφή του Πενταδάκτυλου
μέσα στο πηχτό σκοτάδι
ανάβει κάθε βράδυ
ένα μικρό φως που ολοένα μεγαλώνει
και το βλέπουν μόνο όσοι δεν έχουν μάτια.

Τέτοιοι στίχοι, επειδή είναι εμβαπτισμένοι μέσα σε δυνατές εικόνες, φέρουν μαζί τους ένα φορτίο υπερβατικότητας και εορταστικής τελετουργικής εμπίωσης. Κι αυτό που χαρακτηρίζει την καλή τέχνη, είναι ακριβώς αυτή η τελετουργική φανέρωση της ανθρώπινης μοίρας. Να μη εκληφθεί όμως, ότι η ποίηση του Ανδρέα Παστελλά, ως εκφράζουσα συνήθως το συλλογικό εγώ, έχει οποιαδήποτε σχέση με την γενική διατύπωση ή τον αφηρημένο στοχασμό. Στην ουσία της είναι αντίθετα μια ποίηση πραγματολογική, εκφράζεται μέσα από τα πράγματα και τις λεπτομέρειες των πραγμάτων, μέσω των οποίων υποβάλλει έμμεσα γενικές ιδέες και αφηρημένες έννοιες. Οι απευθείας υπερβατικές ποιητικές διατυπώσεις κάποιων βιαστικών και φιλόδοξων δημιουργών, για επίτευξη δήθεν υψηλών αισθητικών στόχων, μόνο

θυμηδία προκαλούν στον επαρκή αναγνώστη. Γιατί όπως σημειώνει και ο μεγάλος Γερμανός λυρικός Gottfried Benn σε πραγματεία του για την ποίηση: «Ο καλός ποιητής είναι ένας μεγάλος ρεαλιστής, πολύ κοντά σε κάθε πραγματικότητα, φορτίζεται με πραγματικότητες, είναι στο έπακρο γήινος, ένα τζιτζίκι γεννημένο, σύμφωνα με τον μύθο, από τη γη». Να, λοιπόν ένα δείγμα τέτοιων γνήσιων στίχων, τους διαβάσει κανείς σχεδόν μυρίζοντας ή ψηλαφώντας την υλική τους υπόσταση:

*Με το χέρι απαλά ν' ακουμπά στο στήθος
με τα παγούρια γεμάτα ακόμη νερό της Κρήτης
κοιμούνται μέσα στο πυρίτιο του πρωινού
στο προαύλιο της Παναγίας της Μακεδονίτισσας
κάτω από τα χλοερά νιοκομμένα κλαδιά
που τους σκέπασαν
οι ουράνιοι προσκυνητές που ήρθαν στη χάρη της
κουρασμένοι από το νυχτερινό ταξίδι τους.*

Προς επίρρωση ή επιβεβαίωση των πιο πάνω απόψεων διαβάζουμε ακόμα κάτι από το βιβλίο «Η Ποίηση - η Γλώσσα - η Κριτική Συνείδηση» του Κώστα Μιχαηλίδη:

«Το συγκεκριμένο το αποδίδουμε με εικόνες, που κλείνουν μέσα τους κάτι από την ιδιαιτερότητά τους. Γι' αυτό και μόνο η ποίηση είναι η πιο αρμόδια έκφραση του συγκεκριμένου. Κάθε άλλος λόγος διαφεύγει προς το καθολικό και το σχηματικό. Αντίθετα ο ποιητικός λόγος με τη συμβολική του δήλωση κατορθώνει να καθιστά το καθολικό συγκεκριμένο, την αφηρημένη έννοια ένσαρκη εικόνα».

Ας αφήσουμε όμως επιτέλους και τον ίδιο τον ποιητή, που είναι και καλός δοκιμιογράφος, να εκφράσει την άποψή του επί του θέματος. Στο βιβλίο του «Τα καθ' οδόν», στο κεφάλαιο «Τα πράγματα μέσα στην ποίηση» γράφει:

«Η πραγματολογική ερμηνεία - αν επιτρέπεται να την ορίσουμε έτσι - χωρίς να παραβλέπονται και οι άλλοι βοηθητικοί δρόμοι, τείνει στην απόδοση της πρωταρχικής σημασίας που έχει για τη σωστή ερμηνευτική προσέγγιση το συγκεκριμένο στοιχείο και αντικείμενο. Τούτο ενδέχεται να προέρχεται είτε από τον φυσικό και ιστορικό κόσμο του ποιητή είτε από την προσωπική του ζωή και τον περίγυρό του γενικά, μέσα στον οποίο έχουν ακόμη θέση οι καθημερινές του συνήθειες και οι σταθερές του προτιμήσεις, και που ενσωματώνεται οργανικά στο ποίημα. Αν θέλαμε να δώσουμε ακόμα μεγαλύτερη έμφαση, θα προσθέταμε πως τα πράγματα θα πρέπει να αφήνονται να μιλήσουν από μόνα τους. Ακόμα, πως αυτά και μόνο έχουν αξία. Πως αυτά είναι εκείνα που μας υποβάλλουν μια ιδέα, μια ατμόσφαιρα, μια κατάσταση».

Εντυπωσιακή η σύμπτωση αυτών των απόψεων με όσα από άλλες πηγές προαναφέραμε. Δείχνει τούτο και τον βαθμό θεωρητικής ενημέρωσης του ποιητή μας πάνω σε ζητήματα αισθητικής και κριτικής του σύγχρονου ποιητικού λόγου. Μόνο που η γνώση αυτή δεν ανάγεται για τον Ανδρέα Παστελλά στη σφαίρα μόνο της θεωρίας, αλλά αποτελεί στέρεη και καθοδηγητική βάση στην εφαρμογή της δικής του ποιητικής. Νοιώστε, λοιπόν τώρα, τις ίδιες αυτές απόψεις, μεταπλασμένες σε εικόνες και δυνατούς στίχους:

Σε μεταλλικούς ακτινοβόλους κύκλους
 ξεπεταγόταν τότε ατίθαση η ήβη
 απ' τα παράθυρα κυμάτιζαν τα άσπρα πανιά
 με το πρώτο «μήνιν άειδέ θεά»,
 βογγούσαν οι σκαρμοί
 στα σφιχτά τεντωμένα στους πάγγους γόνατα,
 λίγο ν' αφουγκραστείς θα τους ακούσεις,
 και το καράβι να κυλά «επί οίνοπα πόντον»
 με τις πελώριες φτερούγες του ανοιχτές
 με σιγουριά κι αυθάδεια ελληνική
 για Λαιστρυγώνες και για Κύκλωπες.

(ΜΕΤΑΘΑΝΑΤΙΩΣ ΑΠΟΣΧΗΜΑΤΙΣΘΕΙΣ

- από την «Επιστροφή στην τρυφερή χλόη»)

Κλείνω το σημειώμά μου για την ποίηση του Ανδρέα Παστελλά με μια πολύ εντυπωσιακή παρατήρηση του Gottfried Benn στην πραγματεία του για τη λυρική ποίηση. Άς την έχουμε τουλάχιστο υπόψη όλοι που γράφουμε, ιδιαίτερα οι πολυγραφότεροι, για να εκτιμούμε με ρεαλισμό τί διαχρονικά απ' το έργο μας μπορούμε στην καλύτερη περίπτωση να αναμένουμε.

«Η λυρική ποίηση πρέπει να είναι απόλυτα σωστή, αλλιώς δεν αξίζει να υπάρχει. Αυτό ανήκει στην ουσία της. Και στην ουσία της ανήκει ακόμα και κάτι άλλο, μια τραγική εμπειρία των ποιητών καθεαυτή: Κανένας, ακόμα και από τους μεγάλους ποιητές του καιρού μας, δεν άφησε περισσότερα από έξη μέχρι οκτώ τελειωμένα ποιήματα... Τα υπόλοιπα μπορεί να είναι ενδιαφέροντα από τη σκοπιά της βιογραφίας και της εξέλιξης του συγγραφέα, όμως καθεαυτά, αυτόφωτα, πλήρη διαρκούς γοητείας είναι μόνο εκείνα τα λίγα. Γι' αυτά λοιπόν τα έξη με οκτώ ποιήματα, τριάντα με πενήντα χρόνια άσκηση, αγώνας και οδύνη».

Όμως και μ' ένα τέτοιο - ακραία αυστηρό κριτήριο - ταπεινή μου άποψη και εκτίμηση είναι, ότι ο ποιητής Ανδρέας Παστελλάς έχει πετύχει να φτάσει δημιουργικά σε αρκετά άρτια ποιήματα.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ

ΜΟΝΑΞΙΑ

Με τον καιρό
 όλοι έχουν φύγει
 Μείναμε μόνοι.
 Η καρδιά παγώνει.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΖΕΥΓΟΥΣ ΣΕΦΕΡΗ (δεύτερος τόμος)

Συμβαίνει αυτό παγκοσμίως στους συγγραφείς που διακρίθηκαν με την σοβαρή ποιότητα του έργου τους ή με τις ύψηλες τιμητικές διακρίσεις που τους επιδαφιλεύτηκαν. Κυρίως μετά το θάνατό τους οι διάφοροι τυμβωρύχοι φιλόλογοι σε συνεργασία με κάποιους αετονύχιδες εκδότες δημοσιεύουν ακόμα και τα συγγραφικά τους αποπλύμματα χάριν του οικονομικού κέρδους και της φιλολογικής φήμης. Στην προκειμένη όμως περίπτωση της δημοσίευσης και του δεύτερου τόμου της 'Αλληλογραφίας (1944-1959) μεταξύ του ποιητή Γιώργου Σεφέρη και της σύζυγου του Μαρώς δεν έχουμε βεβαίως την περίπτωση πνευματικών «αποπλύματων», ούτε εκείνη του κερδοσκόπου εκδότη. Η κυρία Μαρώ είχε εκφράσει την επιθυμία να δημοσιευθεί ή αλληλογραφία με τον σύζυγό της, και τόσο η κυρία Μαρία Στασινοπούλου, που επιμελήθηκε φιλολογικώς τον τόμο, όσο και ο εκδοτικός οίκος «Ίκαρος» που τον δημοσίευσε είναι πνευματικοί παράγοντες άκρως σοβαροί. Άλλα είναι τα ανάποδα που επισημαίνονται στην αλληλογραφία αυτή.

Πρέπει ακόμα να πούμε πως το μεγαλύτερο μέρος των αλληλογραφιών του Σεφέρη με διάφορους φίλους του μάλλον έχει δημοσιευτεί. Έτσι ο πεζογράφος Σεφέρης αποκτά και μιὰ άλλη διάσταση, εκείνη του επιστολογράφου, μιὰ δραστηριότητα και πνευματική διάσταση που συγκρότησε από τα χρόνια της αρχαιότητας ακόμα και συγκροτεί και τώρα χωριστό είδος φιλολογίας, ήτοι εκείνου της Έπιστολογραφίας.

Το θέμα που πρέπει να εξετάσουμε εν προκειμένου είναι τι ζυγίζει ο Σεφέρης ως επιστολογράφος. Η πρώτη έντυπωση που αποκομίζει ο προσεκτικός αναγνώστης από την ανάγνωση των επιστολών του είναι η ρηχότητα των αναφορών του και η ξηρότητα του ύφους του, μιὰ ξηρότητα που δεν σχετίζεται με την λακωνικότητα και κρυπτικότητα των στίχων του. Καμία δαση άνθηρου λόγου, που πρέπει να υπάρχει και στην επιστολογραφία για να κρατά το ενδιαφέρον του συνομιλητή. Καμία συναρπαστική πνευματοφορία, όμως συμβαίνει στις επιστολές λ.χ. του Καζαντζάκη, που μεταμορφώνει σε κόσμο θαυμαστό και την παραμικρή αναφορά του σε πρόσωπα και πράγματα, ακόμα και σε ταπεινά παράπονά του για διάφορα και διάφορους ισχυρούς της ημέρας. Τις επιστολές του Σεφέρη, σε όποιον και αν απευθύνεται δεν τις διατρέχει καμία πνοή ζωογόνου άερα του πνεύματος. Μόνο τα άμεσα, τα βιοτικά τον απασχολούν που τα μνηύει σχεδόν τηλεγραφικά στον παραλήπτη. Ο επιστολογράφος, που τόσο ως άνθρωπος όσο και ως ποιητής δεν διακρίθηκε ποτέ για τον αυθορμητισμό του, συχνά κατατρύχεται μόνο από τις βιοτικές και υπαλληλικές του μέριμνες (τόποι υπαλληλικών μεταθέσεων του και βαθμολογικές προαγωγές κυρίως), περιοριζόμενος σε ό,τι τον ωφελεί ή τον βλάπτει ως υπάλληλο ή λογοτέχνη. Δεν χαρίζει προοπτική ούτε στις δικές του αγωνίες και αναστατώσεις. Είναι προφανές ότι η αφιλόξενη αυτή γραφή προέρχεται από πνεύμα αφιλόξενο.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της γραφής αυτής του Σεφέρη είναι ο ύβριστικός της τόνος, προερχόμενος από μιὰ διάθεση υποτίμησης των άλλων και η οποία προφανώς

πηγάξει από δυσεξιχνίαστα πλέγματα άνωτερότητας και κατωτερότητας μαζί. Ός επιστολογράφος (άλλα και ως συγγραφέας ήμερολογίων) συχνά φανερώνει επιδεικτικά (σχεδόν καμαρώνοντας) πόσο λίγο σέβεται άκόμα και ανθρώπους που στο παρελθόν τον προφύλαξαν από κακοτοπιές, τον έξυπνηρέτησαν και γενικώς τον τίμησαν με τη φιλία τους. Μιά ύβριστική διάθεση που προκαλεί στον άναγνώστη μελαγχολικές σκέψεις για την άκεραιότητα του ήθους του άνδρός. Λίγο πολύ όλοι σχεδόν οί άνθρωποι του πνεύματος βαρύνονται με τό ήθικό αυτό έλάττωμα, άλλα ό Σεφέρης μάλλον τό όδήγησε σε μια ύπερβολή χωρίς επιστροφή. Πόσες φορές στα ήμερολόγιά του δεν καταφέρεται, με προσβλητικές μάλιστα έκφράσεις, για τον ύποτίθεται φίλο του Παναγιώτη Κανελλόπουλο καθώς και για την οίκογένεια της άδερφής του Ίωάννας και ιδιαίτερα τον σύζυγό της Κ. Τσάτσο.

Άπόρροια του άμετρου έγωϊσμού του ή να τό πω άντίστροφα, της έλλειψης ταπεινότητας, άποτελεί και ή τάση του να μη δέχεται την παραμικρή έπιφύλαξη τρίτων για κάποια ποιήματά του. Μόλις του την διατύπωσε κάποιος του έκοβε για πάντα την καλημέρα. Βλέπε εν προκειμένω και φωναχτή περίπτωση Μαλάνου. Κρίνοντας δε έντελώς επιδερμικά τους άλλους, δεν περιοριζόταν στην άπλή έκφραση ένδοιασμών για την κοινωνική ή ύπηρεσιακή τους άξία. Έξαπέλυε ποταμούς άνοίκειων και κάποτε πολύ χοντρών έκφράσεων. Δεν θα άνατρέξω τώρα στα ήμερολόγιά του για να τεκηριώσω τον ίσχυρισμό μου. Ίσως τό έπιχειρήσω άλλη φορά. Μοϋ άρκοϋν επί του παρόντος κάποιες περικοπές από την άλληλογραφία του με την Μαρώ. Θϋμα του προς την κατεύθυνση αυτή είναι και ή Μαρώ, ή όποια από εκείνον έμαθε να κακοχαρκτηρίζει άκόμα και φίλους τους, άκόμα και να τους βρίζει με έλαφρά συνείδηση κάποτε. Πολλοί από τους ανθρώπους αυτούς προσέφεραν άνεκτίμητες ύπηρεσίες στο ζευγος και κάποιιο μάλιστα έστρωσαν τό δρόμο για τη βράβευση του ποιητή με τό Νόμπελ.

Λίγες τεκηριώσεις του παραπάνω: Στην επιστολή 126, άναφερόμενος στο Κονσέρτο του Μητρόπουλου που παρακολούθησε και ό ίδιος στη Νέα Ύόρκη, γράφει άνάμεσα στ' άλλα: «έπειτα φάγαμε με Μητρόπουλο και Καίτη (Κατσογιάννη). Στο θεωρείο ήταν και ή Παξινοϋ, από τις πιό πρόστυχες γυναίκες που είδα - προστυχιά τραγωδοϋ με πολιτική - τυπική». Πολιτική στη γλώσσα του Σεφέρη σημαίνει πόρνη. Δεν αίτιολογεί πώς έφτασε στο λυπηρό αυτό συμπέρασμα που τον τοποθετεί στη σειρά των κακολόγων. Ένα άλλο πρόσωπο που βάζει στο στόχαστρο ή Μαρώ είναι ό πολύτιμος φίλος τους δικηγόρος Γιώργος Άποστολίδης, που με τόση ύπευθυνότητα έπιμελήθηκε κατά καιρούς ως δικηγόρος τόσες ύποθέσεις τους, κυρίως την έποχή που εκείνοι έλειπαν στο έξωτερικό. Η Μαρώ, που στις άδικες έπικρίσεις της είναι έπηρεασμένη από την γενικότερη διάθεση άτεκηριώτης κακολογίας του συζύγου της, θα σημειώσει στις 185 και 213 επιστολές άντίστοιχα τά παρακάτω για τον δυστυχή Άποστολίδη: «ό Γ. Άποστολίδης που περίμενα [στο γιαπι του σπιτιοϋ της όδοϋ Άγρας 20] δεν ήρθε. Είναι πάρα πολύ χαζός». Και «ό Γ. Άποστολίδης τελείως ραμολί, πώς δουλεύει μοϋ είναι πάρα πολύ παράδοξο».

Άλλα και ό πολϋς Καραντώνης, ό κριτικός της γενιάς του '30 που τόσα πολλά έκανε για τη διάδοση του έργου και την παγίωση της φήμης του Σεφέρη ως του κεντρικοϋ ποιητή της γενιάς του, δε γλίτωσε από τά φαρμομαρέα βέλη της Μαρώς. Στην

ἐπιστολή της 19 θὰ διαβάσουμε ἀνάμεσα στ' ἄλλα καὶ τὰ παρακάτω ἀπρεπῆ γιὰ τὸν σχεδὸν ἕξ ἐπαγγέλματος ὑμνητὴ τοῦ ἔργου τοῦ συζύγου της: «ὁ Καρναντώνης, κατὰ τὸν Κατσιμπαλή, ἔπεσε γιὰ πάντα. Περνᾷ καὶ κρίση τώρα φαίνεται. Τὸν εἶδα σήμερα, μὴ εἶπε νὰ μὲ δεῖ, ἔβγαλε κάτι τομίδια ποιημάτων του, κάτι τὸ ἀπίστευτα ἐλεεινὸ. Γιωργή, πῶς μπορεῖς νὰ περιμένεις ἀπὸ τέτοιους». Αὐτὰ γιὰ τὸ εὐχαριστῶ, ἀφοῦ ὅπως σωστὰ σημειώνει ἡ ἐπιμελήτρια τοῦ τόμου κ. Στασινοπούλου, ὁ Καρναντώνης «εἶναι ὁ πρῶτος πού μετ' ἡμετέρας μελέτη του Ὁ ποιητὴς Γ. Σεφέρης (1931) ἀσχολήθηκε ἐκτενῶς μετ' ὁ σεφερικὸ ἔργο, ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας συλλογὴ τοῦ ποιητῆ Στροφῆ». Ὁ ἀχόρταγος Σεφέρης ὁμως ἔπρεπε ἀκόμα νὰ «περιμένει» ἀπὸ τὸν παλιὸ ὑμνητὴ του.

Στὴν Ἀλληλογραφία περνᾷ ἀκόμα τὸ κοινὸ μῖσος τῶν συζύγων ἐναντίον τοῦ Καζαντζάκη, ὁ ὁποῖος ἐντελῶς μόνος καὶ χωρὶς τὰ στηρίγματα τοῦ Σεφέρη κατόρθωσε νὰ ἀποκτήσει ὡς συγγραφέας παγκόσμια φήμη. Καὶ ὅλα αὐτὰ παρ' ὄλο πὺν ὁ ποιητὴς τῆς Στροφῆς ὑπῆρξε ἀναγνώστης ἀρκετῶν ἔργων τοῦ ποιητῆ τῆς Ὀδύσειας. Γιὰ παράδειγμα στὴν ἐπιστολὴ του 56 γράφει στὴ Μαρῶ νὰ τοῦ φέρει «τὸν Ζορμπὰ τοῦ Καζαντζάκη. Θέλω νὰ τὸν διαβάσω μετ' ὁ κέφι μου». Ἀλλὰ καὶ τὴν «Ὀδύσεια» τὴ δανείστηκε ἀπὸ τὸν Θεοτοκά νὰ τὴ διαβάσει. Τὴν Πέμπτη 12.9.1940 σημειώνει στὸ ἡμερολόγιό του:

«Ὁ Θεοτοκάς μου δάνεισε τὴν Ὀδύσεια (μ' ἕνα σίγμα) τοῦ Καζαντζάκη. Πῆγα καθὼς βράδιαζε νὰ τὴν πάρω ἀπὸ τὸ θυρωρὸ. Σήκωνα τοὺς 33.333 στίχους μετ' ὁ χοντρά τους στοιχεῖα, αὐτὸ τὸ ὑπέρογκο σχῆμα. Ποτὲ ἡ ποίηση δὲ μου στάθηκε τόσο βαριά. Σπαρτιατικὴ μονέδα φτιαγμένη νὰ κυκλοφορεῖ δύσκολα».

Λίγες μέρες πρωτίτερα, στὴν ἐγγραφὴ του τῆς 2.9.1940, εἶχε δώσει τὴ χαριστικὴ βολὴ στὸ ἔπος τοῦτο. Γράφει γιὰ τὸν Καζαντζάκη: «Ὅπως ἔκανε θέατρο τὸν Ὀδυσσεά, τὸ μάταιο θέατρο μιᾶς ἀφηρημένης σκέψης, ἔτσι τώρα κάνει θέατρο καὶ τὸν πόλεμο χωρὶς διάκριση καὶ χωρὶς σέβας». Ὡστόσο δὲν προκύπτει ποιά ἦταν ἡ χειρονομία τοῦ Κρητικοῦ πὺν ἐξόργισε τὸν ἐπίσης διαρκῶς ὀργίλο μετ' ὁ ἑλληνικὰ πράγματα ποιητῆ τῆς Κίχλης. Τὸ μᾶλλον βέβαιο εἶναι πῶς καμιά ἐγκαρδιότητα δὲν ἔδενε τοὺς δύο ποιητές. Στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Καζαντζάκη πὺν βρῖσκεται στὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο Ἡρακλείου ὑπάρχει καὶ τὸ *Τετράδιο Γυμνασμάτων* τοῦ Σεφέρη. Τὴν ἰδιόχειρη ἀφιέρωση ἀντικαθιστᾷ ἕνα πρόσθετο μακρόστενο χαρτί, σὰν σελιδοδείκτης, μετ' ὁ ἔντυπη ἔνδειξη «τιμητικὴ προσφορά». Ἦταν τάχα ὁ Καζαντζάκης ἀπ' αὐτοὺς πὺν θὰ κατάπινε μιὰ τόσο σνόμπ, ἄν ὄχι περιφρονητικὴ συμπεριφορὰ;

Καὶ γιὰ νὰ ξαναγυρίσουμε στὴν Ἀλληλογραφία θὰ δοῦμε τὴν Μαρῶ στὴ σημείωση τῆς σελ. 96 νὰ δηλώνει πῶς «ἀπὸ τὸν χῶρο τῶν γραμμάτων δὲν τοῦ ἄρεσε [τοῦ Σεφέρη] ἡ μεγαλοστομία τοῦ Καζαντζάκη καὶ τοῦ Σικελιανοῦ».

Φτάνοντας στὸ τέλος τῆς σύντομης αὐτῆς περιδιάβασης τοῦ δευτέρου τόμου τῆς Ἀλληλογραφίας τοῦ ζεύγους Σεφέρη, διαπιστώνουμε μετ' ὁ λύπη μας πῶς δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ ἀνταλλαγὴ ἐνδιαφεροσῶν ἐπιστολῶν ἀπὸ ἐκεῖνες πὺν προσθέτει στὸ πολὺ ἐνδιαφέρον αὐτὸ εἶδος λογοτεχνίας πὺν κάποτε ἔδωσε καρποὺς ἀγλαοὺς καὶ λαμπρύνθηκε ἀπὸ ὀνόματα πὺν δύσκολα θὰ χαθοῦν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τῆς ὑψηλότερης πνευματικότητας. Καὶ μπορεῖ ὁ τόμος αὐτὸς νὰ μὴν περιέχει τις κορώνες ἐρωτικοῦ αἰσθησιασμοῦ καὶ ἀηδιστικοῦ σεξουαλισμοῦ πὺν περιέχει ὁ πρῶτος τόμος, δὲν παύει

ὅμως νὰ ἀποτελεῖ μαρτυρία ψυχῆς δυὸ στενόκαρδων ἀνθρώπων ποὺ εἶχαν πρὸ πολλοῦ τοποθετήσει τὸν ἑαυτό τους στὸ κέντρο τοῦ κόσμου. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ μαρτυρία ἀπνευματικῆ καὶ συνεπῶς ἀδιάφορη γιὰ ἀνθρώπους στὴν ψυχὴ τῶν ὀπείων, μὲ τὴν δημοσίευσή της, ἀπευθύνεται. Οἱ ἀναγνώστες αὐτοὶ κἀτὶ τὸ διακεκριμένο καὶ τὸ ἀνθρώπινα προσηνὲς περιμέναν ἀπὸ ἕναν διακεκριμένο ποιητὴ, ὅπως εἶναι ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀλληλογράφους.

Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἀλληλοενημέρωσης καθ' ἑνὸς ἀπὸ τοὺς παραπάνω ποιητὲς μὲ τὰ βιβλία τοῦ ἄλλου, ἀναφέρω καὶ τὰ ἐξῆς: Κατὰ τὸν κατάλογο τῶν βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Καζαντζάκη ('Ἡράκλειο 1977) ποὺ ἀπόκειται στὸ Μουσεῖο Καζαντζάκη καὶ ἡ ὁποία στεγάζεται στὸ κτίριο τῆς Ἐταιρίας Κρητικῶν Μελετῶν, στὴ βιβλιοθήκη αὐτὴ εὐρίσκονται τὰ ἐξῆς βιβλία τοῦ Σεφέρη: Ποιήματα I, Στροφή, Ἡ Στέρνα, Μυθιστόρημα, Γυμνοπαιδεία.

Κατὰ τὸν κατάλογο τῆς βιβλιοθήκης Γιώργου καὶ Μαρώς Σεφέρη ποὺ ἀπόκειται στὴ Βικελαία Βιβλιοθήκη Ἡρακλείου ('Ἡράκλειο 1989), εὐρίσκονται τὰ ἐξῆς βιβλία τοῦ Καζαντζάκη: Τὶ εἶδα στὴ Ρουσία (3 τόμοι), Νικηφόρος Φωκᾶς, Ὀδυσσεύς, Χριστός, Ταξιδεύοντας Α' Ἰσπανία, Ταξιδεύοντας Γ' Ἀγγλία, ὁ Καπετὰν Μιχάλης, Βίος καὶ Πολιτεία τοῦ Ἀλέξη Ζορμπᾶ, Ἀναφορὰ στὸ Γκρέκο, Ὀδύσεια (ἐπιμέλεια Μ. Κάσδαγλη), Ἐπιστολὲς πρὸς τὴ Γαλάτεια (ἐπιμέλεια Δικταίου), Κωμωδία.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ παραπάνω βιβλία τοῦ Σεφέρη φέρουν ἀφιέρωση πρὸς τὸν Καζαντζάκη. Κανένα ἀπὸ τὰ παραπάνω βιβλία τοῦ Καζαντζάκη δὲν φέρει ἀφιέρωση πρὸς τὸν Σεφέρη.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΙΘΕΡΙΑ ΕΛΕΗ Ἡ ΦΥΤΑ ΑΡΩΜΑΤΩΔΗ

*Αβρά, σιωπηλά
τεχνουργοῦν μυστικά την ομορφιά,
αποστάζουν μέσα στις ίνες βαθιά
την ίαση και το έλεος.
Κυκλοδίωκτα, μέσα στον ήλιου τα μαλλιά,
παράφρονα της αγάπης,
θηλάζοντας την ικμάδα της γης
που σαν μάνα πεθαίνει να δώσει.
Σιωπηλά, αιθεροβάμονα,
ηλιοχεύοντας στους γκρεμμούς και τα καταρράχια,
μικροί κρατήρες του θαύματος
για τ' άπιστα, τα χοϊκά μας μάτια.*

ΠΩΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ-ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ

ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΜΟΡΓΟ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΓΚΑΤΣΟΥ

Υπάρχουν στην ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας κάποια έργα - σταθμοί που σηματοδοτούν με την παρουσία τους όχι μόνο την λογοτεχνική παραγωγή μιιάς εποχής, αλλά και προχωρούν πιο πέρα, καθώς ή άντοχή τους στο πέρασμα του καιρού τά κάνει νά έχουν υπερχρονική αξία. Μέσα σ' αυτά συγκαταλέγεται και ή μοναδική ποιητική συλλογή του Νίκου Γκάτσου «Άμοργός», έργο τής πρώιμης υπερρεαλιστικής σχολής. Βέβαια, ο Γκάτσος μάς έχει χαρίσει θαυμάσιες μεταφράσεις τών έργων του Λόρκα και άλλων ξένων δραματουργών καθώς και ένα πλήθος από τραγούδια που αγαπήθηκαν. Όμως κατά την ταπεινή γνώμη του γράφοντος, και μόνη ή «Άμοργός» είναι ίκανή νά του χαρίση μιιά περίοπτο θέση στην σύγχρονη Λογοτεχνία.

Τό συνθετικό αυτό ποίημα είναι γραμμένο στην διάρκεια τής Κατοχής (1943) και είναι εύλογο, κατ' άρχάς, νά γίνεται μνεία στην μαύρη αυτή περίοδο που βαραίνει σαν κατάρα τόν Έλλαδικό χώρο. Άπ' την άλλη, όμως, γίνεται ένας ύμνος στην θάλασσα που περιζώνει άφρίζοντας την πατρίδα μας κι άποτελεί την μοναδική δίοδο άπ' όπου ένας όλόκληρος λαός άναπνέει την ζεΐδαρω άνάσα τής έλευθερίας και τής άπαντοχής. Άλλως τε, πάντοτε ή θάλασσα υπήρξε τό πεδίο που κριθήκε ο άγώνας για την ύπαρξη τής φυλής. Παράλληλα, όμως, ή φωτογραφική άντιπαράθεση του καθημερινού ειρηνικού βίου συνθέτει ένα πολύπτυχο που μέσα του άναμέλπει τό τραγούδι τής έλπίδας ή άπροσμέτρητη δύναμη αντίστασης του λαού μας στους δύσκολους αυτούς καιρούς που σαρώνουν την Οίκουμένη.

Η έλπίδα του έρωτα, τά ήρεμα άπόβραδα, ή άνάσταση τής ψυχής μέσα άπό την προσμονή του πρωτοφάντου και συνάμα τόσο καθημερινού παίρνουν άλλες διαστάσεις που προσεγγίζουν τόν χώρο του όνειρικού, καθώς ή έπανωτή τών δρώμενων συχνότητα άποκτā την δύναμη ύπόσχεσης και προφητικής έξαγγελίας για καιρούς γλαυκούς και εύφρόσυνους. Που για τόν έρχομό τους έγγύηση άποτελεί ή Διονυσιακή παραφροσύνη τής νιότης, καθώς μόνο αυτή έχει τό ύψιστο προνόμιο νά μετεωρίζεται στο άχρονο, άφου διαθέτοντας την ιστορική μνήμη ζή τό σήμερα και δραματίζεται τό αύριο γεμάτη άπό πάθος που την συγκλονίζει αλλά και άνεκπλήρωτους πόθους που ζητούν δικαίωση. Έτσι μέσα σ' ένα καταιγισμό άλυσιδωτών εκρήξεων παραφοράς και αΐσθημάτων ή όρμη τής νιότης συντριβει κάθε μορφή καταπίεσης στο διάβα της και δέν είναι δυνατόν νά τιθασέυσης αυτή την άγια όρμη, χωρίς νά μεταβάλλης όλόκληρες ήλικιακές ομάδες σε άβουλο πλήθος με προγεγραμμένες νόρμες συμπεριφοράς, χωρίς ή πράξη αυτή νά βαρύνη σαν Μοΐρα και σαν ταφόπλακα μιιά συγκεκριμένη φυλετική, έθνική ή κοινωνική όλότητα. Γιατί ή ψυχή σκιρτā για τά μεγάλα και τά παντοτεινά, άδιαφορώντας για τις ταπεινές άσημαντότητες που άποχρωματίζουν την ζωή τών προσκυνημένων και τών μηδισάντων, που έμαθαν νά υπακούουν στα κελεύσματα κάποιου άνθρωποφάγου συστήματος έκμαυλισμού ψυχών και συνειδήσεων. Γι' αυτή την άχραντη όρμη ο ποιητής χρησιμοθετεί μέσα στην καταναυκτική σιγή τών αΐώνων τόν έρχομό μιιάς νέας συστοιχίας πραγμάτων που άπό την μιιά έφάπτεται του όνειρικού, όπου τό άλογο στοιχείο προεξάρχει με μιιά σφόδρα πιθανολογούμενη βεβαιότητα, κι άπ' την άλλη άκουμπā σε μιιά στέρεη και μακροχρόνια παράδοση που πηγάζει άπ' τά βύθη του

λαϊκού πολιτισμού της φυλής μας που ρίζωσε χιλιάδες χρόνια πριν πάνω σ' αυτή την βραχώδη έσχατιά της Βαλκανικής και μένει έκτοτε το ίδιο αναλλοίωτη μέσ' τους αιώνες, όπως οι ώριμες δάφνες του κουρασμένου της καλοκαιριού που ανασαίνουν στην διαχρονική μας πορεία το άρωμα από τα γυμνά σώματα των κοριτσιών που ζητούν να βλαστήσουν έρωτικά απ' το άρχεγονο παιγνίδι του πόθου μέσα στην γλυκειά εκείνη ήρεμία που μόνον η Έλληνική φύση ξέρει να χαρίζει.

Σ' αυτόν τον τόπο ιστορία, θρύλος, μύθος και παράδοση συμπλέκονται τόσο άρρηκτα, έτσι που δεν θα μπορούσαμε ποτέ να μάθουμε τα όριά τους. Και η που όλα θα φαίνονται σαν μια παράλογη πραγματικότητα η που όλα θα ταξιδεύουν έμφατικά στον άξειδιάλυτο θρύλο. Αυτή η έκσταση και η παραφορά των αιώνων είναι ο κώδικας της ειδικής σημειολογίας με την οποία γίνονται αντιληπτά όχι μόνο τα έθνικά δρώμενα, αλλά και η κοινωνική, ήθικη και λειτουργική νομοτέλεια ενός όλόκληρου λαού με σαφήνεια και έναργεια, όχι απαραίτητα τόσο από τους ξένους, όσο κύρια και πρώτιστα από μās τους ίδιους σε μια προσπάθεια αυτοενδοσκόπησης και αυτογνωσίας. Κι όλα αυτά σε μια απόπειρα να γνωρίσουμε τις ιστορικές μας καταβολές, αλλά και να δικαιολογήσουμε το πανάρχαιο «Τι χρη' δρᾶν» σύμφωνα όχι μόνο με τους νόμους της λογικής και την ψυχρή αντιπαράθεση αριθμῶν, μά, κατά βάσιν, με γνώμονα την ήθικη, το δέος και την άρετή, με την αρχαϊκή έννοια της ανδρείας. Μέσα, λοιπόν, σ' αυτούς τους δίσεκτους καιρούς, είτε μιλάμε για την Κατοχή, είτε για τον σημερινό έξ' Ανατολών κίνδυνο, μόνον ο δρόμος της άρετης, του σθένους και της όρμης απομένει, που αν και το τίμημά του είναι ακριβό για μια χώρα σαν την δική μας, έντούτοις τους μὲν νεκρούς οδηγεί στις σφαίρες της άθανασίας, εις δὲ τους ζῶντας προοιωνίζει ένα ωραιότερο και καλλίτερο κόσμο, άφοῦ ο λαός ακολουθώντας τα ιστορικά του πεπρωμένα πάντοτε θα αναμέληπη τὸ θεσπέσιο τραγούδι της έλευθερίας και της δικαιοσύνης μέσα από τα καθημερινά ειρηνικά του ξεργα.

Οι ήχοι του Δημοτικού Τραγουδιού, τόσο γνώριμοι σε κάθε γωνιά αυτού του τόπου, δέχονται άλλες προεκτάσεις καθώς αναβαπτίζονται με καινούργιο *modus scribendi* και νέα συμφραζόμενα από ένα έκρηκτικῆς δύναμης λεξιλόγιο. Έδῶ τὸ Δημοτικὸ τραγούδι, χωρὶς να ανακόπτεται από τις ρίζες του η να αποβάλλη την ποιητική του φόρμα, εν τούτοις κινείται με ταχύτερο ρυθμὸ περιγράφοντας όχι μόνον τὰ συμβάντα, αλλά και τις ψυχολογικές τους διαστάσεις με κάποια έστω άφαιρετική η ακόμη και υπερβατική μορφή, σε καθαρό ὁμῶς πάντοτε δεκαπεντασύλλαβο. Οι φριχτές λαβωματιές που σημάδεψαν όλόκληρες γενιές έδῶ αποκτούν την θεωρητική τους υπόσταση μέσα από την δαιμονική τους αναπαράσταση με σχήματα έντονα υπερρεαλιστικά. Και καθώς ὅλοι νιώθουμε σαν τέκνα της άτεγκτης ανάγκης, που έπιδρα καταλυτικά, σαν *jus extremae necessitatis*, σε όλες τις νοητικές λειτουργίες και ειδικότερα στην μνήμη, αναγκάζομαστε να γίνουμε άπολογηταί της πεισιθάνατης διάθεσης που χαρακτηρίζει αυτή την εποχή και που έδράζεται στην ροή του πολιτικοκοινωνικού μας γίνεσθαι από τὸ 1922 και μετά. Η πιὸ ήχηρῆ διαμαρτύρηση γι' αυτό τὸ δημιουργηθέν *status* ὑπῆρξεν η αυτοχειρία του Κ. Καρυωτάκη που κατερράκωσε και ξεγύμνωσε από τὰ φτιασίδια του τὸν μικροαστικὸ καθωσπρεπισμὸ της εποχῆς του. Απ' αυτό τὸ σημείο και μετά ὁ λυρισμὸς γίνεται πιὸ έντονος, καθώς ὁ ποιητῆς αἰσθάνεται την ανάγκη να παραμερίση την ὑπάρχουσα τραυματική

πραγματικότητα και να χρησιμοποιήσει μια πιο ποιητική μανιέρα, αποστασιοποιούμενος κάπως από την έλλειπτική, και κατ' ανάγκην δυσπρόσιτη καταγραφή του, για να μπορέσει στη συνέχεια, να μās παρουσιάσει τὸ τεράστιο ψηφιδωτὸ τῶν ἐτερόκλητων εἰκόνων τῆς φύσης ποὺ συνθέτουν τὴν αὐθεντικὴ μαρτυρία μιᾶς ξεχασμένης Ἑλληνικότητας. Κι ἐνῶ κάθε μία ξεχωριστὰ προδιαθέτει τὸν ἀναγνώστη γιὰ μιὰ φωτογραφικὴ, θὰ ἔλεγα, θέαση τῶν δρώμενων, ὄλες μαζί μās παρουσιάζουν τὴν διαχρονικότητα τῆς Ἑλληνικῆς ιδέας ποὺ συνοψίζεται στὸ μήνυμα τῆς ἐγκαρτέρησης, στὴν ἐλπίδα γιὰ Ἀνάσταση καὶ στὸν ἀγῶνα μέχρι τὴν τελικὴ νίκη, ἀφοῦ σ' αὐτοὺς τοὺς δύσκολους καιροὺς (μιλάμε φυσικὰ γιὰ τὴν ξενικὴ Κατοχὴ) ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ζῆ μὲ τὰ ὄραματα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐλπίδας γιὰ τὴν ἐθνικὴ του ἀποκατάσταση. Ὅραματα ποὺ δὲν ἐσβησαν ἀπ' τὸν χρόνο καὶ ποὺ δὲν κουράστηκαν νὰ θερμαίνουν τὶς ψυχὲς ἀπὸ τὸ λυκανγὲς τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας μέχρι σήμερα καὶ μεταδίδονται ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ σὰν ἱερὴ παρακαταθήκη ἢ σὰν αἱμάτινη μετάληψη ἀπὸ τὸ ἅγιο δισκοπότηρο τῆς Ἱστορίας στὴν ἄφατη προσκομιδὴ τῆς γνώσης.

Ἔτσι ποὺ τὰ μαρτυρολόγια καὶ τὰ ἐθνικὰ συναξάρια νὰ μὴ ἐπαρκοῦν γιὰ τὴν καταγραφή τῆς χορείας τῶν μαρτύρων ποὺ ἔγιναν ὀλοκαύτωμα γιὰ τὴν ιδέα τῆς ἐλευθερίας, ποὺ ἀνατέλλοντας θὰ σήμανε τὴν αὐγὴ ἑνὸς νέου, καλλίτερου κόσμου, γεμάτου πίστη στὰ ἀνθρώπινα ἰδανικὰ καὶ στὶς ἀνώτερες ἀξίες. Βέβαια, γιὰ τὸ τί ἔγινε στὴν χώρα μας μετὰ τὸ τέλος τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου, αὐτὸ εἶναι μιὰ ἄλλη ἱστορία, ἀφοῦ ὁ φριχτὸς κύκλος τοῦ αἵματος συνεχίστηκε γιὰ μεγάλο ἀκόμη διάστημα.

Στὴν «Ἀμοργὸ» ἡ αἰσθαντικότητα καὶ ὁ λυρισμὸς συμπλέκονται ἀξεδιάλυτα μὲ τὸν πόθο τῆς ἐθνεγερσίας καὶ τὸν εὐαγγελισμό τῆς συνέχισης τῆς ζωῆς ποὺ, ἂν καὶ διέρχεται ἀπὸ τὴν κάμμο τῆς δοκιμασίας θὰ ξανασκιρτήσει στὰ τρομαγμένα στήθη τῶν κοριτσιῶν. Γιὰ νὰ πραγματώσει ἔτσι μέσα στὴν ἀέναη πορεία της ὅλα ἐκεῖνα τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας ποὺ σηματοδοτοῦν τὶς ἐποχὲς καὶ ὀριοθετοῦν τὶς συνισταμένες τῆς προόδου τῆς κοινωνίας μὲ τὴν σωρευτικὴ καὶ ἐξακολουθητικὴ τους ἐπίδραση. Μὲ αὐτὴ τὴν ἔννοια οἱ φιλόσοφοι τῆς Ἰωνίας ὑπῆρξαν ὁ προθάλαμος τῆς Σωκρατικῆς διδασκαλίας, ἡ Ἀριστοτελικὴ φιλοσοφία ὁ φάρος τῆς Μεσαιωνικῆς βαρβαρότητας καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἡ βάση καὶ ἡ ἀπαρχὴ τοῦ πολιτικοῦ οὐμανισμοῦ τῶν τελευταίων αἰώνων. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ πορεία ἀπὸ τὸν Κυκλαδικὸν πολιτισμὸ πρὸς τὴν Ἰωνικὴ φιλοσοφία καὶ τὸν Παρθενῶνα, κι ἀπὸ 'κεῖ στὸ Ρωμαϊκὸ Δίκαιο, στὴν Ἀναγέννηση καὶ στὴν ἀτομικὴ ἐποχὴ δὲν ἦταν εὐθύγραμμη, ἀλλὰ γνώρισε ἀρκετὲς παλινδρομήσεις γεμάτες ἀπὸ τὴν φρίκη τῆς βαρβαρότητας. Ἀφοῦ οἱ τεράστιοι ὄγκοι τῶν ἀλαζόνων Πυραμίδων εἶναι κυριολεκτικὰ χτισμένοι μὲ τὸ αἷμα καὶ τὸν ἰδρώτα χιλιάδων σκλάβων, ἡ περίφημη Pax Romana ἐπεβλήθη διὰ τοῦ ξίφους, οἱ δὲ διάφορες Εὐρωπαϊκὲς αὐτοκρατορίες ὀφείλουν τὴν ἀκμὴ τους καὶ τὴν τεράστια πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ τους ἰσχὺ στὴν ἄγρια, σχεδὸν ληστρική, ἐκμετάλλευση τοῦ ἐγχώριου στοιχείου τῶν ὑπερποντίων κτήσεών τους, ποὺ ὄχι μόνον παρεῖχαν φθινὰ ἐργατικὰ χέρια καὶ πἀμφθινες πρῶτες ὕλες, ἀλλὰ, ταυτόχρονα, ἄνοιγαν καινούργιες ἀγορὲς γιὰ τὴν ἀπορρόφηση τῶν τελικῶν προϊόντων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο θεμελιώθηκε ἡ οἰκονομικὴ δύναμη τῶν σύγχρονων Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἀποτέλεσμα ὅμως τοῦ οἰκονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν Δυνάμεων ἦταν ἡ γηραιὰ ἡπειρὸς νὰ δῆ τὰ παιδιά της, δυὸ φορὲς μέσα σὲ μιὰ γενιὰ, νὰ γίνωνται θυσία στὸν βωμὸ τῶν μιλιταριστικῶν καὶ νεοαποικιακῶν συμφερόντων. Καὶ ἐδῶ εἶναι ποὺ

πρέπει να σταματήσουμε και να επισημάνουμε κάτι για την ανθρώπινη συμπεριφορά. Πράγματι ο άνθρωπος παρουσιάζει μια διχοστασία ψυχής. Και ενώ είναι ικανός, από την μιά, να δημιουργήσει τις πανανθρώπινες αξίες και την οικουμενική κουλτούρα, από την άλλη να κατασκευάζει κρεματόρια και στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Ή ακόμη να αντιπαραθέτει στους αίσυμνητες, στον Έρρίκο Ντυνάν και στην Φλωράνς Νάϊτινγκέιλ τους ιεροεξεταστές, τον Άττίλα (πάσης εποχής) και τον Άδολφο Χίτλερ που σκόρπισαν τον πόνο, τον όλεθρο και την καταστροφή στο πέρασμά τους.

Απέναντι σ' όλα αυτά, όμως, η ιδέα της Έλληνικότητας, λαξεμένη από τον μύθο, την ιστορία, τον θρύλο και την παράδοση μοιάζει με την διαύγεια του ουρανού θόλου και την ηρεμία του τοπίου, που αιώνες τώρα ακινητούν μέσα στην διαχρονική λαϊκή μνήμη, ή όποια όχι μόνον αγαλιάζει όλο το φάσμα των ειρηνικών ένασχολήσεων, αλλά και ανατρέχει στις έθνικες μνήμες από την αρχαιότητα στο Βυζάντιο και από εκεί στους νεότερους χρόνους. Σπάζοντας δέ το φράγμα των καιρών, ή λαϊκή μνήμη, κάνει να θεώνται συγχρονικά και συγκαιρινά τα αρχαία δρώμενα που οι τιτανικές τους διαστάσεις δέν γνώρισαν το χάδι της φθοράς στο διάβα των αιώνων. Αντίθετα, μάλιστα, οι Άλβανομάχοι και οι ήρωες των όχυρών, αναβαπτισμένοι στην έθνικη συνείδηση, σέρνουν τον αιώνιο χορό της λεβεντιάς με τους κλεφταρματολούς του 1821 κι όλοι μαζί γίνονται Άκριτες ή Σαλαμινομάχοι ύπακούοντες στους χρησμούς και στις προτροπές της Παναγίας ή της Προμάχου Άθηνās για άγώνα έλευθερίας, δικαιοσύνης και άξιοπρέπειας, που δίνει άλλως τε νόημα ζωής στην ανθρώπινη ύπαρξη και το στίγμα του πολιτισμού που άνθει μόνο στις κοινωνίες των έλευθέρων πολιτών και όχι στις αναγκαστικές συμβιώσεις των άβουλων ύπηκόων. Έτσι ή ιδέα της Έλληνικότητας σχηματοποιείται και επικεντρώνεται όχι τόσο στην Έλυτική διαφάνεια του Αιγαίου, ούτε στην έλιτιστική προσέγγιση κάποιων αρχαίων σπαραγμάτων του Σεφέρη, αλλά κύρια στο έπος και στο κλέφτικο τραγούδι. Στον Διγενή, στο «Κάστρο της Ωριάς» και στα τραγούδια των Κολοκοτρωναίων. Έπειδή μ' αυτόν τον τρόπο έμαθε ό λαός μας να τραγουδά άπ' τα πανάρχαια ακόμη χρόνια, άπ' τα Όμηρικά έπη μέχρι σήμερα, τους άγώνες και τα παθήματά του στον ίδιο τόπο, στην ίδια γλώσσα και με το ίδιο μεράκι.

Έδω τελειώνει ή περιπλάνησή μας στην «Άμοργό» του Νίκου Γκάτσου. Ήταν μια περιπλάνηση στα βύθη του θρύλου και της ιστορίας, που μάς έδωσε την δυνατότητα για σκέψη και περισυλλογή, αλλά παράλληλα ήταν κι ένα βάπτισμα αισθαντικότητας από μια γνήσια ποιητική φωνή που ό άπόηχός της δέν πρόκειται ποτέ να σβύση άπ' του καιρού το λυπημένο διάβα.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΘΙΕΡΩΝΕΤΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΟΣΜΟ!

«Hellenic Quest» λέγεται ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικής εκμαθήσεως της ελληνικής γλώσσας που το αμερικανικό κανάλι CNN άρχισε να διανέμει παγκοσμίως και προορίζεται σε πρώτο στάδιο για τους αγγλόφωνους και ισπανόφωνους. Η μέθοδος διδασκαλίας συνίσταται στην προβολή πληροφοριών στην οθόνη του Ήλεκτρονικού Ύπολογιστή (H/Y) με ταυτόχρονη μετάδοση ήχου και κινούμενης εικόνας.

Το πρόγραμμα παράγεται από την μεγάλη εταιρία H/Y «Apple», της οποίας ο Πρόεδρος Τζόν Σνάιλ είπε σχετικώς: «Αποφασίσαμε να προωθήσουμε το πρόγραμμα εκμαθήσεως της Έλληνικής γλώσσας, επειδή η κοινωνία μας χρειάζεται ένα εργαλείο που θα της επιτρέψει να αναπτύξει την δημιουργικότητά της να εισαγάγει καινούργιες ιδέες και θα της προσφέρει γνώσεις περισσότερες από όσες ο άνθρωπος μπορούσε ως τώρα να ανακαλύψει».

Με άλλα λόγια πρόκειται για μια εκδήλωση της τάσεως για επιστροφή του παγκόσμιου πολιτισμού στο πνεύμα και στην γλώσσα των Έλλήνων.

Άλλη συναφής εκδήλωση: Οί Άγγλοι επιχειρηματίες προτρέπουν τα ανώτερα στελέχη τους να μάθουν Αρχαία Έλληνικά, «επειδή αυτά περιέχουν μια ξεχωριστή σημασία για τους τομείς οργανώσεως και διαχειρίσεως επιχειρήσεων».

Σε αυτό το συμπέρασμα ήδη οδηγήθηκαν μετά από διαπιστώσεις Βρετανών ειδικών ότι: «Η Έλληνική γλώσσα ενισχύει την λογική και τονώνει τις ήγαιτικές ικανότητες. Γι' αυτό έχει μεγάλη αξία, όχι μόνο στην πληροφορική και στην ύψηλη τεχνολογία, αλλά και στον τομέα οργανώσεως και διοικήσεως».

Αυτές οι ιδιότητες της Έλληνικής γλώσσας ώθησαν το Πανεπιστήμιο του Ίρβάιν της Καλιφόρνια των ΗΠΑ να αναλάβει την αποθησαύριση του πλούτου της Έλληνικής γλώσσας. Επικεφαλής του προγράμματος τοποθετήθηκαν η γλωσσολόγος Έλληνίστρια Μάκ Ντόναλι και οι καθηγητές της ηλεκτρονικής Μπροϋνερ και Πάκαρι. Στόν H/Y «Ίβυκο» αποθησαυρίστηκαν ξξη (6) εκατομμύρια λεκτικοί τύποι της Έλληνικής γλώσσας μας, όταν η Άγγλική έχει συνολικά 490.000 λέξεις και 300.000 τεχνικούς όρους, δηλαδή ως γλώσσα είναι μόλις το ένα δέκατο της δικής μας. Στόν «Ίβυκο» ταξινομήθηκαν 8,000 συγγράμματα 4,000 αρχαίων Έλλήνων και το έργο συνεχίζεται.

Μιλώντας γι' αυτό ο καθηγητής Μπροϋνερ είπε: «Σε όποιον άπορεί γιατί τόσα εκατομμύρια δολάρια ξοδέψαμε για την αποθησαύριση των λέξεων της Έλληνικής άπαντούμε: «Μά πρόκειται για την γλώσσα των προγόνων μας και η έπαφή μας με αυτούς θα βελτιώσει τον πολιτισμό μας».

Οί υπεύθυνοι του προγράμματος ύπολογίζουν ότι οί έλληνικοί λεκτικοί τύποι θα φθάσουν στα 90 εκατομμύρια, έναντι (9) έννά εκατομμυρίων της λατινικής. Το ένδιαφέρον για την Έλληνική γλώσσα προέκυψε από την διαπίστωση των έπιστημόνων πληροφορικής και ύπολογιστών ότι οί H/Y προχωρημένης τεχνολογίας

δέχονται ως «νοηματική» γλώσσα μόνον την ελληνική. Όλες τις άλλες γλώσσες τις έχαρακτήρισαν «σημειολογικές».

«Νοηματική γλώσσα» θεωρείται ή γλώσσα στην οποία τὸ «σημαίνον», δηλαδή ή λέξη καί τὸ «σημαινόμενο», δηλαδή αὐτὸ πού ή λέξη ἐκφράζει (πρᾶγμα, ἰδέα, κατάσταση) ἔχουν μεταξύ τους πρωτογενή σχέση. Ἐνῶ «σημειολογική» εἶναι ή γλώσσα στην οποία αὐθαιρέτως ὀρίζεται τὸ (α) «πρᾶγμα» (σημαινόμενο) ἐννοεῖται μέ τὸ (α) (σημαίνον).

Μέ άλλα λόγια, ή Ἑλληνική γλώσσα εἶναι ή μόνη γλώσσα τῆς ὁποίας οἱ λέξεις ἔχουν «πρωτογένεια», ἐνῶ σέ ὄλες τις άλλες γλώσσες, οἱ λέξεις εἶναι συμβατικές, σημαίνουν κάτι ἄπλά, ἐπειδή ἔτσι συμφωνήθηκε μεταξύ ἐκείνων πού τήν χρησιμοποιοῦν. Π.χ. στην Ἑλληνική γλώσσα, ή λέξη ἐνθουσιασμός = ἐν + θεῶ, γεωμετρία = γῆ + μετρῶ, προφητεία = πρό + φημί, ἄνθρωπος = ἄνω + θρώσκω.

Ἔχουμε δηλαδή αἰτιώδη σχέση μεταξύ λέξεως - πράγματος, πρᾶγμα ἀνύπαρκτο στις άλλες γλώσσες. Τά πῶ τέλεια προγράμματα «Ἴβυκος», «Γνώσεις» καί «Νεύτων» ἀναπαριστοῦν τούς λεκτικούς τύπους τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας σέ μαθηματικά ὀλοκληρώματα καί σέ τέλεια σχήματα παραστατικῆς, πρᾶγμα πού ἀδυνατοῦν νά κάνουν γιά τις άλλες γλώσσες. Καί τοῦτο, διότι ή Ἑλληνική γλώσσα ἔχει μαθηματική δομή πού ἐπιτρέπει τήν ἄρμονική γεωμετρική τους ἀπεικόνιση.

Ἰδιαίτερος χρήσιμα εἶναι τὰ ἑλληνικά προσφύματα, ὅπως: τηλε-, -λάνδη = ...land, γεω..., νάνο, μικρο, μέγα, σκοπό-, ...ισμός, ἠλεκτρο..., κυκλο, φωνο..., μακρο..., μικρο..., δισκο..., Γραφο..., γράμμα..., συν..., συμ..., κλπ.

Παράδειγμα: Τὸ γνωστὸ σέ ὄλους CD = Compact Disk = Συμπακτωμένος Δίσκος.

Οἱ ἠλεκτρονικοὶ ὑπολογιστές θεωροῦν τήν Ἑλληνική γλώσσα «μῆ ὀριακή», δηλαδή ὅτι μόνο σέ αὐτή τήν γλώσσα δέν ὑπάρχουν ὀρια καί γι' αὐτὸ εἶναι ἀναγκαία στις νέες ἐπιστῆμες, ὅπως ή Πληροφορική, ή Ἡλεκτρονική, ή Κυβερνητική καί άλλες. Αὐτές οἱ ἐπιστῆμες μόνο στην Ἑλληνική γλώσσα βρίσκουν τις νοητικές ἐκφράσεις πού χρειάζονται, χωρίς τις ὁποῖες ή ἐπιστημονική σκέψη ἀδυνατεῖ νά προχωρήσει.

Γι' αὐτούς τούς λόγους οἱ Ἴσπανοὶ Εὐρωβουλευτές ἐζήτησαν νά καθιερωθῆ ή Ἑλληνική γλώσσα, ὡς ή ἐπίσημη γλώσσα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, διότι τὸ νά μιλά κανεῖς γιά Ἐνωμένη Εὐρώπη χωρίς τήν Ἑλληνική γλώσσα, εἶναι σάν νά μιλά σέ ἕνα τυφλὸ γιά χρώματα.

Τὸ θέμα αὐτὸ ἄς τὸ προωθήσουν καί οἱ Ἕλληνες καί οἱ Ἑλληνοκύπριοι Πολιτικοὶ, τόσο στην Ἑλληνική Δημοκρατία καί τήν Κυπριακή Δημοκρατία, ὅσο καί στην Εὐρωπαϊκή Ἐνωση, μέσω τῶν ἄρμοδιῶν πρὸς τοῦτο θεσμικῶν ὀργάνων.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΑΓΙΟΠΕΙΤΗΣ

Μοναχός

Ο ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΤΗΣ ΛΕΜΕΣΟΥ*

Ἡ Λεμεσὸς στάθηκε γιὰ τὸν Βασίλη Μιχαηλίδη ἡ πνευματικὴ γῆ Χαναάν τῶν δραματισμῶν του, καὶ ἀναδείχθηκε ὡς ἡ δική του θεὰ πόλη, πλάι στὴν Καβαφικὴ Ἀλεξάνδρεια, καὶ στὸ Παρίσι τοῦ Ζάν Μορεάς.

Ἡ πρώτη συνάντηση τοῦ ποιητῆ μὲ τὴν πόλη του ἔγινε στὰ 1878, ὕστερα ἀπὸ μιὰν περιπετειώδη καὶ βασανιστικὴ ἀναζήτηση τῆς πολιτισμικῆς του μοίρας στὸ Λευκόνειο, στὴν Λάρνακα, στὸ Δάλι, στὴν Λευκωσία, στὴν Ἰταλία καὶ στὴν Ἑλλάδα. Στὴν Λεμεσό, σὲ ἡλικία μόλις 29 ἐτῶν (ἢ λίγο μικρότερος) ἄρχισε τὴν καινούρια ζωὴ του, τὴν ἴδια ἀκριβῶς περίοδο, πού ἄρχιζε καὶ ἡ δευτέρη Ἀγγλοκρατία. Ἐκτοτε ἐλάχιστες φορὲς ἔφυγε ἀπὸ τὴν Λεμεσό, καὶ πάντα γιὰ περιορισμένης χρονικῆς διάρκειας ταξίδια. Προτοῦ... ἀγκυροβολήσει στὴν πόλη μας ἦταν περισσότερο ζωγράφος. Ἐδῶ ἔγινε ποιητής. Ὁρθότερα ἔγινε ὁ ποιητής!

Ἡ Λεμεσὸς θεωρεῖ τὸν Βασίλη Μιχαηλίδη δικό της πνευματικὸ παιδί. Τὸ Λευκόνειο πού τὸν γέννησε ἦταν πολὺ μικρὸ γιὰ νὰ τὸν κρατήσει. Ἡ Λάρνακα καὶ ἡ Λευκωσία τὸν ἔδιωξαν. Ἡ Ἰταλία τὸν ἀντιμέτωπισε ξένο. Ἡ Λεμεσὸς τὸν ἀγκάλιασε, τὸν περιέθλαψε, τὸν ἐργοδότησε, τὸν φιλοξένησε, τὸν ἀναγνώρισε καὶ τὸν τίμησε ὡς ποιητῆ, τὸν πολιτογράφησε Λεμεσιανό. Οἱ λόγοι τῆς ποιητικῆς ἀνάδειξης καὶ καταξίωσης τοῦ Μιχαηλίδη στὴν Λεμεσό εἶναι προφανεῖς:

- Μὲ τὴν ἐγκατάστασή του στὴν Λεμεσό τελειώνει ἡ... «νομαδική» ζωὴ τοῦ ποιητῆ, ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ του μετανάστευση. Ὁ Βασίλης δὲν εἶναι πιά ἓνας ἀνέστιος, περιπλανώμενος «τσιγγάνος». Ἐγκαθίσταται μόνιμα καὶ ἔχει πιά τὴν πόλη του, τὴν δική του μικρὴ πατρίδα, πού τοῦ προσφέρει ψυχικὴ ἀσφάλεια καὶ ἡρεμία, πού τοῦ ὑπόσχεται μέλλον καὶ προορισμό.
- Ἡ Λεμεσὸς δὲν ἦταν μιὰ τυχαία ἐπιλογή· ταίριαξε μὲ τὸν χαρακτήρα τοῦ ποιητῆ. Πόλη τοῦ γλεντιοῦ ἐκείνη, χαροκόπος, χωρατατζῆς καὶ γλεντοκόπος αὐτός. Κέντρο τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ φωτὸς ἡ πόλη, ποιητῆς καὶ ζωγράφος ὁ ἴδιος. Φιλόξενη καὶ ἀνοιχτὴ ἐκείνη, μεγαλόψυχος καὶ μεγαλόφρων ὁ Βασίλης. Ἔστια ἐνωτικῆς ἐθνικοφροσύνης ἡ Λεμεσὸς, πατριδολάτρης καὶ ἐθνικὸς ἀγωνιστῆς ὁ Μιχαηλίδης. Διάλεξε τὴν Λεμεσό γιὰτι ἔμοιαζε στὴν ψυχὴ του!
- Γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Λεμεσό ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης γίνεται αὐτοσυντήρητος. Ἐξασφαλίζει τὸ καθημερινὸ του ψωμί μὲ τὴν ἐργασία του, χωρὶς νὰ ἐπατεῖ ἢ νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν γενναιοδωρία τῶν ἄλλων.
- Στὴν Λεμεσό δημιουργεῖ τοὺς πρώτους στενοὺς καὶ μόνιμους του φίλους, πού θὰ τὸν στηρίξουν ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ: ὁ ἱεροψάλτης καὶ ἰδιοκτήτης τῆς «Σάλπιγγας» Στυλιανὸς Χουρμούζιος, ὁ δήμαρχος Χριστόδουλος Καρύδης, ὁ συντάκτης καὶ ἐκδότης τῆς «Ἀλήθειας» Α.Κ. Παλαιολόγος, ὁ Μιχαὴλ Ἡράκλει Μιχαηλίδης μετέπειτα δήμαρχος κ.ἄ.
- Στὴν πόλη τῆς Λεμεσοῦ ὁ ποιητῆς βρῖσκει τὸ ἐνθουσιῶδες ἐθνικὸ πνεῦμα καὶ τὸν ἀδιαπραγμάτευτο πόθο τῆς Ἑνώσεως, τὸν παλμό τῆς ἐλευθερίας, πού τόσο ταίριαζαν μὲ τὸ δικό του πνεῦμα, τὸν δικό του πόθο καὶ τοὺς δικούς του

παλμούς. Ἡ χωράφα τοῦ Στεφανῆ συγκλονίζεται ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ συλλαλητήρια· ὁ μέγας δάσκαλος Ἀνδρέας Θεμιστοκλέους κηρύσσει παντοῦ τὸ εὐαγγέλιο τῆς Ἑνώσεως μετὰ τὴν μητέρα Ἑλλάδα· ἡ πόλη δονεῖται καὶ πάλεται ἀπὸ τοὺς σεισμούς, πού ξεσηκώνει ἡ ἐθνικὴ ἀνάσταση καὶ ἀνάταση τοῦ λαοῦ.

Σ' αὐτὴν τὴν ἀτμόσφαιρα, πού συνδυάζει τὸ πνεῦμα μετὰ τὸν ἐθνισμό, τὴν φιλοξενία καὶ τὴν φιλία μετὰ τὴν ἀποδοχὴ καὶ τὴν δυνατότητα ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης ἐνώνει καὶ αὐτὸς τὸ πνεῦμα, τὴν καρδιά, καὶ τὸν ἐθνισμό του μετὰ τὴν ποίηση καὶ μᾶς δίνει τὰ ἀθάνατα ποιητικὰ του ἀριστουργήματα, τὴν 9η Ἰουλίου, τὴν Χιώτισσα καὶ τόσα ἄλλα. Πολὺ χαρακτηριστικὰ γράφει ὁ Γλαῦκος Ἀλιθέρης γιὰ τὸ θέμα αὐτό:

Ἡ Λεμεσὸς ξύπνησε πρώτη μετὰ τὴν Ἀγγλικὴ κατοχὴ τῆς Κύπρου. Ἦταν ἡ πιὸ παραγωγικὴ ἐπαρχία. Ὄταν ἡ πρωτεύουσα Λευκοσία, διατηροῦσε ἀκόμα τὸ φόβο τῶν Τούρκων, καὶ ἡ Λάρνακα ἡ πόλη τῶν Προξενείων, ναρκισευότανε στὸν ἀριστοκρατισμὸ τῆς, ἡ Λεμεσὸς δούλευε καὶ προόδευε ἀλματικά...

Ἡ τραχεῖα ὑπαιθρὴ φύση τῆς μετὰ τὸ πυρόξανθο χρῶμα τῆς «σὰ δέρμα λιονταριοῦ» διαμόρφωσε χαρακτῆρες τολμηροὺς καὶ ἀτίθασους. Ἡ νεολαία τῆς Λεμεσοῦ ἄκουε τὰ «ρήματα» τοῦ δασκάλου τῆς. Ὁ Ἀνδρέας Θεμιστοκλέους ἐνθουσίαζε τὰ πλήθη, μιλώνοντας τους γιὰ λευτεριά, καὶ ἀπλώνοντας μπρὸς στὰ μάτια τους τ' ὄραμα τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας, ἀπανωντυμένης μετὰ τὴν χριστιανικὴ Βυζαντινὴ πορφύρα...

Σὲ τέτοια ἐλπιδοφόρα καὶ ἀναστάσιμη ἀτμόσφαιρα, ὁ Βασίλης αἰσθάνεται, σκέφτεται, ἀνασυντάσσεται. Νοιώθει καὶ πρέπει νὰ τραγουδήσῃ τὴ φυλὴ καὶ τοὺς πόθους τῆς.

Προκλητικὰ ἄδικη εἶναι ἡ κρίση κάποιων μελετητῶν ἀπέναντι στὴν Λεμεσοῦ καὶ τὸν Δῆμο τῆς, ὅσον ἀφορᾷ στὸν τρόπο ἀντιμετώπισης τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη.

Ὁ Γιάννης Λεύκης καὶ ἀργότερα ὁ Νικόλας Ξιούτας παρουσιάζουν τὴν μισθοδοτικὴ - οἰκονομικὴ κατάσταση τοῦ ποιητῆ ὡς δραματικὴ καὶ ἀποδοκιμάζουν ἔντονα τὸν Δῆμο Λεμεσοῦ, διατεινόμενοι ὅτι συμπεριφέρθηκε ἀνάρμοστα στὸν μέγας ποιητῆ. Ἡ ἐπικριτικὴ καὶ καταγγελία τῶν ἀρχῶν, ἐν εἶδει πολιτισμικοῦ κλαψουρίσματος ἦταν ἀνέκαθεν γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες προσφιλεῖς μόδα. Ἀναμφιβόλως, συνήθως εἶναι δικαιολογημένη· στὴν προκειμένη περίπτωση ὅμως εἶναι ἄδικη καὶ ἀνυπόστατη.

- Ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης ἔφθασε στὴν Λεμεσοῦ (1878) σὲ ἀξιοθρήνητη κατάσταση, ρακένδυτος, ἄρρωστος μετὰ ρευματισμούς καὶ ἀπένταρος. Οἱ Λεμεσιανοὶ ἔκαναν ἔρανο, γιὰ νὰ τοῦ ἀγοράσουν «πολιτικά» ρούχα. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πρώτους οἱ ὁποῖοι τοῦ συμπαράσθησαν στὶς δύσκολες ἐκεῖνες ὥρες τῆς ζωῆς του ἦταν ὁ Δήμαρχος τῆς πόλης Χριστόδουλος Καρύδης, ὁ ὁποῖος ἐργοδότησε τὸν ποιητῆ ἀπὸ τὸ 1879.

Τὰ πρακτικὰ τοῦ Δήμου Λεμεσοῦ καταγράφουν ὡς χρονολογία ἐργοδότησης τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη τὸ 1884: «Βασίλης νοσοκόμος προσωρινὸς καὶ διὰ τὴν ἐποπτεῖαν τῶν σφαζομένων προβάτων». Ὑπάρχουν ὅμως ἀδιάσειστα

στοιχεῖα καὶ προσωπικὲς μαρτυρίες ὅτι ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1879 ὁ ποιητὴς πῆρε δουλειὰ στὸν Δῆμο τῆς Λεμεσοῦ. Πιθανώτατα, ἢ μὴ ἀναγραφή τῆς ἐργοδότησης τοῦ Μιχαηλίδη στὰ πρακτικὰ τοῦ Δήμου, ὀφείλεται στὸ ὅτι τὴν περίοδο ἐκείνη ἦταν προσωρινὸς καὶ ἀνεπίσημος.

- Ἀστήρικτη εἶναι καὶ ἡ γνώμη τοῦ Λεύκη - τὴν ὁποῖαν υἰοθετεῖ καὶ ὁ Ξιούτας - ὅτι ὁ ποιητὴς στὰ χρόνια 1879-1884 δούλευε στὸν Δῆμο Λεμεσοῦ χωρὶς μισθό, ἔναντι μόνο στέγης καὶ τροφῆς. Ὁ Γιάννης Κατσούρης παρατηρεῖ ὅτι «εἶναι δύσκολο νὰ δεχθεῖ κανεὶς ὅτι ἦταν δυνατὸ ἕνας ἄνθρωπος 25 ἐτῶν νὰ ἐργάζεται γιὰ πέντε χρόνια... χωρὶς μισθό.»

Πράγματι, σὲ τέτοια περίπτωση δὲν ἐξηγεῖται ὁ τρόπος κάλυψης τῶν ἄλλων προσωπικῶν ἐξόδων τοῦ ποιητῆ. Ἀπὸ τὴν ἄλλην ὁ στενὸς φιλικὸς δεσμὸς τοῦ Καρύδη πρὸς αὐτόν, καὶ ἡ σταθερὰ εὐνοϊκὴ μεταχείρισή του ἀπὸ τὸν Δῆμο δὲν συνάδουν μὲ τὴν εἰκόνα τῆς μισθοδοτικῆς ἐκμετάλλευσης, πού ὑποστηρίζουν οἱ μελετητὲς αὐτοί.

- Στὴν συνεδρίαση τῆς 22.5.1884 ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ δημάρχου Χρ. Καρύδη ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης διορίζεται ἐπισήμως ὡς ἐπιστάτης τοῦ Νοσοκομείου καὶ ἐπόπτης, μὲ μηνιαῖο μισθὸν £4.-: «... Ἔτεροι δημοτικοὶ ὑπάλληλοι ἐθεωρήθησαν ὡς ἀναγκαῖοι καὶ διωρίσθησαν οἱ ἐπόμενοι: ... Βασίλης Μιχαηλίδης ἐπιστάτης τοῦ Νοσοκομείου καὶ ἐπόπτης τῶν ἐν τῷ σφαγεῖω σφαζομένων ζώων μὲ μηνιαῖον μισθὸν £4.-. Τὸ Συμβούλιον θεωρεῖ καλὸν ὅπως οὗτος καταγίνῃ καὶ ἐκμάθῃ τὴν φαρμακοποιῖαν».

Κάποιοι θεώρησαν τὸν μισθὸ αὐτὸν ὡς ἐξευτελιστικὸ καὶ τὴν μεταχείριση τοῦ ποιητῆ ὑποτιμητικὴ. Καταγγέλλουν καὶ ἐπικρίνουν ἐν ἀδίκῳ. Ὁ Μιχαηλίδης διορίσθηκε σὲ μιὰν πολὺ σημαντικὴ θέση, χωρὶς κανένα προσόν, μὲ μόνο κριτήριό τὴν ἀξία του ὡς ποιητῆ, ὅταν αὐτὴ βρισκόταν ἀκόμη στὰ ἀρχικὰ τῆς βήματα. Ὁ ποιητὴς δὲν εἶχε ὅποιοδήποτε πτυχίο ἢ δίπλωμα, δὲν εἶχε κἄν τελειώσει τὸ σχολεῖο, ἦταν σχεδὸν ἀμόρφωτος καὶ δὲν μιλοῦσε Ἀγγλικά, ἐνῶ βρισκόμαστε στὴν περίοδο τῆς Ἀγγλικῆς Ἀποικιοκρατίας. Ἡ θέση πού τοῦ ἔδωσαν δὲν ἦταν... ἀξιοκρατικὴ. Κάποιος θὰ μπορούσε νὰ πεῖ ὅτι ἡ Μοῦσα ἔκανε... ρουσφέτι πρὸς ὄφελός τοῦ δικοῦ τῆς παιδιοῦ...

Νὰ ἐπισημάνουμε ἀκόμη ὅτι τρεῖς μόνον ἄνθρωποι στὸν Δῆμο ἔπαιρναν μισθὸ μεγαλύτερο τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη: Ὁ Δήμαρχος κάτι περισσότερο τῶν £8.- μηνιαίως, ὁ Ἑλληνας Γραμματέας καὶ ταμίας μὲ £7.-, καὶ ὁ ἀντίστοιχος Τοῦρκος ὑπάλληλος μὲ £5.10.- Ἄρα ὁ ἀμόρφωτος ποιητὴς ἦταν μισθολογικῶς ὁ τέταρτος τῆ τάξεως ὑπάλληλος τοῦ Δήμαρχείου.

Ὅμως καὶ αὐτὸς ὁ ὑπολογισμὸς εἶναι πλασματικὸς. Γιὰ νὰ προσδιορισθοῦν οἱ πραγματικὲς ἀπολαβὲς τοῦ Μιχαηλίδη πρέπει νὰ συνυπολογισθοῦν καὶ κάποια ἄλλα δεδομένα. Ἡ στέγη, ἡ διατροφή καὶ τὰ ἄλλα ἔξοδα καθημερινῶν ἀναγκῶν: φωτισμὸς, ὕδρευση, εἶδη ὑγιεινῆς, καθαριότητα κ.τ.λ., πού τοῦ παρεῖχε ὁ Δῆμος δωρεάν, καθὼς καὶ ἡ προσωπικὴ χρησιμοποίησις τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Νοσοκομείου.

Νὰ ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ὁ κάθε τρῶφιμος τοῦ Νοσοκομείου, σύμφωνα μὲ τὰ δημοτικὰ πρακτικὰ τῆς συνεδρίασης τῆς 24ης Ἰουλίου 1886, κόστιζε στὸν Δῆμο 7

γρόσια (Ἡ λίρα εἶχε τότε 132 γρόσια). Καί με τὸ ἴδιο κόστος νὰ ὑπολογίσουμε τὰ ἔξοδα γιὰ τὸν ἐπιστάτη, αὐτὸ σημαίνει ἄλλα 210 γρόσια τὸν μῆνα, δηλαδή περισσότερο ἀπὸ μιάμιση λίρα. Αὐτὰ μαζί με τὰ ἔξοδα στέγης καὶ διαβίωσης πλησιάζουν, ἂν δὲν ξεπερνοῦν, τὸν μισθὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Δημάρχου. Δὲν εἶναι λοιπὸν ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε ὅτι ὁ ποιητὴς ἀμειβόταν με μισθόν... δημάρχου.

Ἀπὸ τὸν Γιάννη Κατσούρη, ὁ ὁποῖος φωτίζει ἐπαρκῶς τὸ θέμα αὐτὸ, μεταφέρω ἀποσπασματικὰ τὰ πιὸ κάτω: «*Βλέπουμε, δηλαδή, ὅτι ὁ Μιχαηλίδης παίρνει πιὸ μεγάλο μισθὸ ἀπὸ ἄλλους ὑπαλλήλους, πού ἔχουν περίπου τὶς ἴδιες μ' αὐτὸν εὐθύνες. Καὶ αὐτὸ ἐρμηνεύεται μόνο ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι αὐτὸς εἶναι ἕνας ἐπώνυμος πολίτης, ποιητὴς ἀνεγνωρισμένος, ἄξιος γιὰ πιὸ εὐνοϊκὴ μεταχείριση*».

Σαφῶς ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἀξιολογοῦνται ὀρθότερα, ἂν ληφθεῖ ὑπόψη καὶ ἡ ἀπελπιστικὴ οἰκονομικὴ κατάσταση τοῦ Δήμου τὴν ἐποχὴ ἐκείνη.

- Ἡ προτροπὴ τοῦ Συμβουλίου πρὸς τὸν Μιχαηλίδη νὰ ἐκμάθει τὴν φαρμακευτικὴ ἀποτελεῖ ἄλλην μιὰν προσπάθεια οἰκονομικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς κατοχύρωσης τοῦ ποιητῆ. Αὐτὴν τὴν ἐποχὴ οἱ Ἕλληνοι ἐπιχορηγοῦν τὸ νοσοκομεῖο καὶ ἀπαιτοῦν τὸν ἔλεγχό του. Ἡ θέση τοῦ μὴ προσοντούχου ἐπιστάτη Βασίλη Μιχαηλίδη κινδυνεύει.

Ἡ στήριξη τοῦ Δήμου Λεμεσοῦ πρὸς τὸν μεγάλο μας ποιητὴ ἦταν διαρκῆς καὶ ἀμετάπτωτη. Ἐπὶ τροχάδην νὰ σημειώσουμε μερικὲς ἄλλες ὄψεις τῆς στήριξης αὐτῆς τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου.

- Συνεδρίαση 14.1.1886. Δήμαρχος Ἰ. Καραγεωργιάδης.

«*Τὸ Συμβούλιον ἀποφαίνεται ὅπως ἀπὸ τῆς 1ης Φεβρουαρίου προσεχοῦς ἀνοιχθῆ τὸ Δημοτικὸν Φαρμακεῖον ἐπὶ ἕξ μῆνας διὰ δοκιμὴν ἐν ᾧ θέλει ἐργάζεσθαι ὡς φαρμακοποιὸς ὁ κ. Βασίλης Μιχαηλίδης ἐπιστάτης τοῦ Νοσοκομείου ἐπὶ τῇ προσθήκῃ μιᾶς λίρας μηνιαίως εἰς τὸν μισθὸν του*».

- Στὰ 1898 ὁ ποιητὴς ἔρχεται σὲ σύγκρουση μετὰ τὴν Ἑγγλέζα νοσοκόμα Miss Christian, πού οὐσιαστικὰ ἦταν διευθύντρια τοῦ Νοσοκομείου καὶ ἀπαιτοῦσε νὰ μὴν κοιμᾶται τὰ βράδια στὸ νοσοκομεῖο ὁ ποιητὴς. Ἡ Δημοτικὴ Ἐπιτροπὴ τάχθηκε ὑπὲρ τοῦ Μιχαηλίδη καὶ ἡ Ἑγγλέζα παραιτήθηκε καὶ ἐπέστρεψε στὴν Ἄγγλια.
- Ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1901 πληροφοροῦμαστε ὅτι οἱ σχέσεις Μιχαηλίδη καὶ Δήμου ὀδηγοῦνται σὲ κρίση. Ὁ ἀνταγωνισμὸς μετὰ τὴν νέα νοσοκόμα πού προσελήφθη, τὸ πιὸ πού ἔκανε τὸν ποιητὴ ἀλκοολικὸ καὶ ἡ ἀνάγκη συμπεριφορὰ του ὑποχρεώνουν τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιον νὰ μειώσῃ τὸν μισθὸ του κατὰ μία λίρα.

Καὶ στὴν προκειμένη ὁμως περίπτωσις ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ ποιητῆ ἦταν χαριστικὴ. Ἡ ποινὴ ἐπεβλήθη μετὰ ἀπὸ ἀλλεπάλληλες παρατηρήσεις καὶ προειδοποιήσεις. Κανονικὰ ὁ Μιχαηλίδης θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπολυθεῖ ἐφόσον δὲν ἐκτελοῦσε τὰ ἐργασιακά του καθήκοντα, ὁμως ἀντὶ τούτου τοῦ ἐμειώθη ὁ μισθὸς κατὰ μιὰν λίρα. Πέραν τούτων ἡ μισθολογικὴ τιμωρία τοῦ Μιχαηλίδη διήρκεσε μόνο πέντε

μήνες. Μετά, πιθανώτατα χωρίς να ἄρθουν οἱ λόγοι τῆς τιμωρίας, ἡ ποινὴ διεκόπη, μάλιστα μὲ εἰσήγηση τοῦ γιατροῦ ποὺ τὸν εἶχε καταγγεῖλει.

- Ἄλλη μὰ προνομιακὴ ἀντιμετώπιση τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὸν Δῆμο Λεμεσοῦ ἦταν ἡ ἄδεια ἀπουσίας δύο μηνῶν, ποὺ τοῦ χορηγήθηκε στὰ 1889. Ὁ Δῆμος δέχθηκε νὰ τοῦ παραχωρήσει ἄδεια δύο μηνῶν μὲ ἀπολαβὲς καὶ νὰ τοῦ προπληρώσει τοὺς μισθοὺς τεσσάρων μηνῶν. Ἡ χαριστικὴ αὕτη στάση τοῦ Δήμου καθίσταται ἀκόμη πιὸ γενναιοδωρη, ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ὁ ποιητὴς πῆγαινε στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν φωτογραφικὴ τέχνη (Ἐφημερίδα «Ἐνωσις») καὶ ὄχι γιὰ λόγους ὑγείας, ὅπως καταγράφηκε στὰ πρακτικὰ τοῦ Δήμου.

Ὁ ποιητὴς παραβιάζει αὐθαίρετα τὴν διάρκειά τῆς ἄδειάς του καὶ μένει στὴν Ἀθήνα γιὰ τέσσερις μῆνες. Ὅταν ἐπιστρέφει ζητᾷ ἀπὸ τὸν Δῆμο νὰ τοῦ χαρισθοῦν οἱ μισθοὶ τῶν τεσσάρων μηνῶν, ποὺ πῆρε μαζί του φεύγοντας - στὴν πραγματικότητα νὰ τοῦ ξαναπληρωθοῦν. Ὁ Δῆμος, ποὺ κανονικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν ἀπολύσει γιὰ τὴν... ἀνταρσία του δὲν ἱκανοποιεῖ μὲν τὸ ὑπερβολικὸ αἴτημά του, τοῦ δίνει ὅμως δῶρο, γιὰ τίς... μακρὲς του ὑπηρεσίες, τεσσάρων λιρῶν. Ἄλλες δύο φορὲς, στὰ 1904 καὶ 1906, ὁ Δῆμος τοῦ δίνει ἄδεια ἀπουσίας γιὰ λόγους ὑγείας.

Τελειώνοντας τὴν σύντομη αὐτὴν ἀναφορά, νὰ ἀναφερθοῦμε λίγο καὶ στὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ ποιητῆ, ποὺ κατὰ καιροὺς ἐπισύρουν τὴν ἀδικαιολόγητη κατακραυγὴ κάποιων μελετητῶν. Γενικὰ ἐπικρατεῖ ἡ ἐντύπωση ὅτι ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης... «ἐπετάχθηκε» σὲ κάποιο ἴδρυμα, γιὰ νὰ πεθάνει ἐκεῖ, ὅπως ὅλοι οἱ ἐγκαταλειμμένοι γέροντες. Αὐτὸ βεβαίως δὲν εἶναι ὀρθό.

Ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης παύθηκε ἀπὸ τὴν θέση του στὰ 1910 ἀπὸ τὸν φίλο του δήμαρχο Χριστόδουλο Σῶζο, ὕστερα ἀπὸ ἀλλεπάλληλες προσπάθειες συμμόρφωσης. Ὁ ποιητὴς ὅμως ἦταν πιὰ ἀλκοολικὸς καὶ ἡ ὑγεία του εἶχε κλονισθεῖ ἀνεπανόρθωτα. Οἱ παράγοντες αὐτοὶ καθιστοῦσαν καὶ τὴν συμπεριφορὰ του σοβαρὰ προβληματικὴ.

Καὶ πάλι ὅμως ὁ Δῆμος δὲν ἐγκατέλειψε τὸν ποιητῆ. Τοῦ παραχωρεῖ δωμάτιο στὸ δημαρχεῖο καὶ τοῦ ἀναθέτει ἄλλην δουλειὰ «σχετικὴ μὲ τὴν καθαριότητα τῆς πόλεως», δηλαδή τὴν ἀπολύμανση σπιτιῶν καὶ ἀποχωρητηρίων, μὲ μισθὸ δύο λίρες τὸν μῆνα.

Στὰ 1915 ἢ 1916 ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης εἰσέρχεται στὸ Πτωχοκομεῖο, ποὺ ἐπανιδρύθη στὰ 1915, μὲ δική του θέληση, προτιμῶντας τὸ ἀντὶ τῆς ἐργασίας ποὺ εἶχε καὶ τῆς ἀμοιβῆς του ἐκ δύο λιρῶν. Ὅμως οὐδόπως πρόκειται γιὰ ἐγκατάλειψη. Ἐκεῖ τοῦ δίνουν τὸ καλύτερο δωμάτιο καὶ ιδιαίτερη περιποίηση καὶ φροντίδα, ἐνῶ ὁ Δῆμος τοῦ παρέχει καὶ μηνιαῖο ἐπίδομα 10 σελινιῶν. Τακτικὰ τὸν ἐπισκέπτονται μὲ δῶρα κυρίες διαφόρων συλλόγων καὶ φίλοι, ποιητὲς καὶ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων.

Μιὰν εἰκόνα τῆς ὅλης καταστάσεως δίνει ἡ ἀπάντηση τῆς ἐφημερίδας «Ἀλήθεια» (2.12.1916, ἀρ. φύλλου 1859) πρὸς ἐπιστολόγραφο, ποὺ ἀγνοῶντας τὴν κατάστασιν τοῦ ποιητῆ διαμαρτυροῦταν.

«Γνωρίζομεν καὶ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι ὁ ποιητὴς κ. Β. Μιχαηλίδης, ἐζήτησε μετ' ἐπιμονῆς νὰ ἀλλάξῃ τὸν πρῶτον του βίον μὲ τὴν δίλιρον σύνταξιν καὶ ἐν δωματίῳ ἀκαθάρτῳ καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς περιποιήσεως μὲ

τὴν ἐν τῷ δημοτικῷ πτωχοκομείῳ τωρινὴν διαμονὴν του, ὅπου τῷ παρεχωρήθη δωμάτιον τῆς ἐκλογῆς του, τῷ παρέχεται τροφή με ἐξαιρετικὴν πρόνοιαν τῶν κυριῶν, φορέματα ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ, ὑπηρεσία καὶ περιποίησης καὶ δυστυχῶς χρειάζεται πολλὴν ὡς ἐκ τῆς καταστάσεώς του. Πρὸς τούτους τὸ Δημαρχεῖον ἐξακολουθεῖ νὰ τῷ παρέχη μηνιαῖον ἐπίδομα 10 σελινίων κατὰ μῆνα διὰ τὰ μικρὰ του ἔξοδα. Ὁ διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ ἐπιδόματος τούτου συνηγορῶν ἐν τῇ «Σάλπιγγι» «Πολίτης» ἢ ἀγνοεῖ τὰς ἔξεις του ἀτυχοῦς ποιητοῦ ἢ προτιμᾷ νὰ συντομεύσῃ τὴν ζωὴν του. Ἐνα μόνον πρᾶγμα εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ «Πολίτης» οὗτος ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ τὰ πράγματα πρὶν προβῆ εἰς δημοσίας ἐπικρίσεις».

Καὶ ὅταν ἀκόμη εἰσῆχθη στὸ πτωχοκομεῖο ὁ ποιητὴς ὀνυγέντρωσε τὸ ἐνδιαφέρον τῆς πόλεως του καὶ τοῦ Δήμου. Ἐξάλλου τὸ πτωχοκομεῖο δὲν ἦταν ἄλλο ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο, ὅπου ἐργάσθη γιὰ 30 σχεδὸν χρόνια. Ὁ χῶρος, οἱ ὑπάλληλοι τὰ πρόσωπα ἐκεῖ τοῦ ἦταν γνωστὰ καὶ φίλια.

Ὅταν ἀπεβίωσε ὁ ποιητὴς, στὶς 8 Δεκεμβρίου 1917, ὁ Δήμος ἦταν καὶ πάλιν παρῶν. Ἀνέλαβε τὰ ἔξοδα τῆς κηδείας καὶ πρωτοστάτησε γιὰ τὴν καλύτερη ὀργάνωσίν της. Καὶ μετὰ τὸν θάνατό του ὁ Δήμος Λεμεσοῦ δὲν ἔπαψε ποτὲ νὰ τιμᾷ τὸν ποιητὴ καὶ νὰ προβάλλει τὸ ποιητικὸ του ἔργο.

- Δύο βδομάδες μετὰ τὸν θάνατό του ὀργανώθηκε στὴν Λεμεσοῦ τὸ πρῶτο φιλολογικὸ μνημόσυνο γιὰ τὸν ποιητὴ, στὸ ὅποιο μίλησε ὁ φίλος του Πιάγκος Ἡλιάδης.
- Ἐκτοτε ὁ Δήμος ὀργάνωσε δεκάδες ἐκδηλώσεις στὴν μνήμη τοῦ ποιητῆ, μιὰ ἀπὸ τίς ὅποιες εἶναι καὶ ἡ ἀποψινὴ, ποὺ συνδιοργανώνεται με τὴν Ἐταιρεία Λογοτεχνῶν «Βασίλης Μιχαηλίδης».
- Μὲ πρωτοβουλία τοῦ Δήμου Λεμεσοῦ καὶ προσφορὰ του ἐκ £50 ἔγιναν οἱ ἔρανοι καὶ οἱ ἐνέργειες γιὰ τὴν δημιουργία τῆς προτομῆς καὶ τῆς πλατείας Βασίλη Μιχαηλίδη, στὴν πόλη μας.
- Ἡ ἐπιτροπὴ Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης, μετὰ ἀπὸ μεγάλες προσπάθειες ἐξέδωσε τὰ ποιήματα τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη, με προλεγόμενα τοῦ Νικόλα Ξιούτα, καὶ τὰ ἐπανέκδωσε στὰ 1972.

Εἶθε καὶ σήμερα οἱ ποιητὲς καὶ οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, ποὺ πρόσφεραν σ' αὐτὴν τὴν πόλη νὰ εἶχαν τὴν ἴδια ἀντιμετώπιση ἀπὸ τὴν πολιτεία καὶ τίς δημοτικὲς ἀρχές.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΑΚΡΙΑΔΗΣ

* Ὁμιλία σὲ ἐκδήλωση ποὺ συνδιοργάνωσε ἡ Ἐταιρεία Λογοτεχνῶν Λεμεσοῦ καὶ ὁ Δήμος Λεμεσοῦ, ἀφιερωμένη στὴ μνήμη τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη, τὴν Τετάρτη 7 Δεκεμβρίου 2005 στὸ δημοτικὸ μέγαρο Λεμεσοῦ.

«ΟΥ ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ Ο ΠΛΟΥΤΟΣ, ΟΥ ΣΥΝΟΔΕΥΕΙ Η ΔΟΞΑ...»

Ιωάννης Δαμασκηνός

Το καλοκαίρι του 2005 οι Σύεδροι της Euroclassican και της Ομηρικής Ακαδημίας Χίου, επισκέφθηκαν την Έφεσο και την Πέργαμο, σε μια διήμερη εκδρομή-προσκύνημα στην Ανατολική Ακτή του Αιγαίου.

Οι εντυπώσεις μας πυκνές, συγκλονιστικές. Για να γραφούν πολλές, πάμπολλες σελίδες χαρτιών χρειάζονται.

Εκεί όμως που σαν γιατρός, έσκυψα κι επροσκύνησα, ήταν ο ναός της Υγείας, το ονομαστό Ασκληπιείο της Περγάμου.

Είναι γνωστό, ότι μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, οι στρατηγοί του μοίρασαν το αχανές κράτος του. Τη Θράκη μαζί με την Αιολίδα της Μ. Ασίας πήρε ο Λυσίμαχος. Πρωτεύουσα της Αιολίδας η Πέργαμος, κτισμένη σ' ένα κωνοειδή λόφο στη μέση μιας απέραντης πεδιάδας, αρκετά προστατευμένο από επιδρομές.

Ο στρατηγός Περδίκας, ο οποίος κρατούσε το ταμείο του Μ. Αλεξάνδρου, προκειμένου να το ασφαλίσει, αφού εκείνος θα κυβερνούσε τη Βαβυλώνα και ως ότου τακτοποιήσει τις νέες του υποχρεώσεις, άφησε ολόκληρο το ταμείο 9.000 χρυσά τάλαντα, ποσό κολοσσιαίο για την εποχή του, στο Λυσίμαχο, να το φυλάξει στην ασφαλή και οχυρή Ακρόπολη της Περγάμου.

Είναι επίσης γνωστό, ότι οι επίγονοι του Μ. Αλεξάνδρου ενεπλάκησαν σε πολέμους μεταξύ των, καθώς και με γειτονικούς λαούς. Ο Λυσίμαχος κατά τα διαστήματα της συχνής απουσίας του στα πεδία των μαχών, άφηνε πίσω του τον πιστό του ευνούχο Φιλαίτερο. Τούτος ο παμπόνηρος ευνούχος, έμελλε να γίνει βασιλιάς της Περγάμου και να ιδιοποιηθεί τον τεράστιο πλούτο των 9.000 χρυσών τάλαντων, ποσό που αντιστοιχούσε σε 54 περίπου εκατομύρια χρυσών αττικών δραχμών.

Σ' αυτόν τον τεράστιο πλούτο, οφείλεται ο λαμπρός στολισμός της Περγάμου, με περίλαμπρα κτίρια, που όμοιά τους δεν υπήρχαν.

Οι βασιλείς της Περγάμου έδωσαν μεγάλη σημασία στις Καλές Τέχνες και ίδρυσαν «Σχολή Γλυπτικής» απ' την οποία βγήκαν καλλιτέχνες που δημιούργησαν απaráμιλλα έργα γλυπτικής και όρισαν ένα ιδιαίτερο καλλιτεχνικό ρεύμα που ονομάστηκε «Σχολή της Περγάμου» ή «Περγαμηνή Γλυπτική».

Η τεράστια βιβλιοθήκη, με 200.000 χειρόγραφα βιβλία, ο βωμός του Διός, το βουλευτήριο, το θέατρο, κυρίως όμως ο ναός του Ασκληπιού, που ήταν όπως και όλοι οι ναοί του Ασκληπιού, θεραπευτήρια, καθώς και πολλά άλλα δημόσια κτίρια, που εστόλιζαν την Πέργαμο και την έκαναν μοναδική και ξακουστή στην εποχή της.

Τα έσοδα της βιβλιοθήκης ήταν πολλά, από πωλήσεις αντιγράφων, τα οποία επιμελούνταν ειδικοί αντιγραφείς.

Το Ασκληπιείο, απ' τα πιο φημισμένα, είχε επίσης μεγάλα έσοδα. Στους τεράστιους χώρους που ήταν απλωμένα τα κτίριά του, υπήρχε θέατρο για τους

ασθενείς και το προσωπικό και ειδική βιβλιοθήκη. Εκτός από αυτήν τη βιβλιοθήκη, προσιτή στους ασθενείς και επισκέπτες, υπήρχε ιδιαίτερος χώρος με βιβλία ειδικά μόνο για τους ιερείς-θεραπευτές.

Η φήμη της βιβλιοθήκης καθώς και τα έσοδά της ήταν τόσο σημαντικά, ώστε στον ανταγωνισμό της επίσης λαμπρής βιβλιοθήκης της Αλεξανδρείας, απαγορεύτηκε από τους αλεξανδρινούς βασιλείς, η πώληση παπύρου στην Πέργαμο.

Τότε ο βασιλιάς της Περγάμου, κάλεσε όλους τους γραμματικούς και τους αντιγραφείς και τους παρήγγειλε να προσπαθήσουν να βρουν άλλο υλικό κατάλληλο ν' αντικαταστήσει τον πάπυρο. Με πολλές προσπάθειες και αμέτρητες δοκιμές σε διάφορα υλικά που υπήρχαν στον τόπο κατάφεραν να δημιουργήσουν την περγαμινή, που είναι δέρμα από αγέννητα αμνοερίφια, ειδικά επεξεργασμένο και πήρε το όνομα της πόλης της Περγάμου.

Σήμερα βέβαια η λέξη έχει ευρύτερη σημασία, αποδίδοντας την πνευματική και ακαδημαϊκή επάρκεια των προσώπων που αναφέρονται ως κάτοχοι Περγαμηνών.

Στο Ασκληπιείο, οι ασθενείς όπως και σε όλα του είδους, προετοιμάζονταν με κατάλληλα φάρμακα (υπνοφόρο παπαρούνα=αφιόνι, μανδραγόρα, ελλέβορο κ.α.) καθώς και με την υποβολή για την εγκοίμηση στο άβατο ή άδυτο του ναού, εκεί που μόνο οι ιερείς-θεραπευταί μπορούσαν να κυκλοφορούν.

Μετά λοιπόν την φαρμακευτική και ψυχική (υποβολή, ανθυποβολή) προετοιμασία οι ασθενείς περνούσαν στο άβατο για την εγκοίμηση. Εκεί έβλεπαν όνειρα, τα οποία συχνά υποβοηθούσαν οι ιερείς του ναού και το πρωί οι ίδιοι τα ερμήνευαν κατά το δοκούν.

Στην Πέργαμο σώζεται σήμερα η μακρά στοά μήκους 80 μ. περίπου. Είναι υπόγεια σήραγγα και η είσοδος βρίσκεται μερικά σκαλιά κάτω από την επιφάνεια του εδάφους, η οροφή της στην επιφάνεια. Σε ίσες αποστάσεις υπάρχουν τετράγωνα ανοίγματα στην οροφή, απ' όπου οι ιερείς συνομιλούσαν με τους ασθενείς, κατευθύνοντας συχνά τη συνομιλία και παριστάνοντας το θεό δηλαδή τον Ασκληπιό.

Το πρωί οι ασθενείς, πίστευαν ότι τους είχαν επισκεφθεί τη νύχτα ο Θεός και πολλοί μόνο με αυτή την πεποίθηση γίνονταν καλά.

Όπως η βιβλιοθήκη, έτσι και το Ασκληπιείο είχε μεγάλα έσοδα. Όλοι οι ασθενείς πλήρωναν. Επί πλέον πωλούσαν φάρμακα οι ιερείς που τα έφτιαχναν οι ίδιοι με συνταγές που κρατούσαν μυστικές.

Ένα πολύ σημαντικό έσοδο έφερε η πώληση κολλυρίου για τραυματισμούς, πόνους και αιμορραγίες. Στη στήλη που βρίσκεται (υπάρχει και σήμερα) στην είσοδο του ναού δίδεται ανάγλυφη η συνταγή των συστατικών του, χωρίς όμως να μας είναι γνωστές οι δόσεις. Τα δυο φίδια χύνουν το δηλητήριό τους στο πινάκιο, που περιβάλλεται από κλωνάρι ελιάς γεμάτο καρπούς και στην άκρη φύλλα μανδραγόρα. Ο μανδραγόρας απ' ότι είδαμε φύεται άφθονος στις πλαγιές του λόφου.

Ο μεγάλος γιατρός της αρχαιότητας Γαληνός, γεννήθηκε στην Πέργαμο το 2ο μ.Χ. αιώνα. Εκεί πήρε στο Ασκληπιείο τα πρώτα μαθήματα Ιατρικής. Κι όταν ώριμος πια και πολυταξιδεμένος γύρισε στην Πέργαμο, ο αρχιερέας του Ασκληπιείου, τον διόρισε

υπεύθυνο για τους τραυματισμούς των παλαιστών, λόγω των γνώσεών του στην Ανατομική αλλά και στη Θεραπευτική, αφού είχε συνθέσει πλήθος φαρμάκων που φέρουν το ονομά του «Γαληνικά σκευάσματα» και τα οποία κυριάρχησαν για δεκαπέντε αιώνες σε όλα τα Πανεπιστήμια της Ευρώπης.

Ο Γαληνός, όπως ο ίδιος αναφέρει στα βιβλία του, είχε ασπασθεί το Χριστιανισμό που ήδη είχαν απλωθεί στα δυτικά παράλια της Μ. Ασίας.

Το Ασκληπιείο άρχισε να φθίνει σιγά-σιγά και ο Ασκληπιός δυσκολευόταν να βρει πιστούς που ήταν συγχρόνως και πελάτες.

Η Πέργαμος πέρασε στους Ρωμαίους κατακτητές το 130 π.Χ. και το έτος 1341 μ.Χ. στους Οθωμανούς.

Ο αφανισμός επήλθε!

Τις πρώτες ανασκαφές στην Πέργαμο έκαναν οι γερμανοί, στην Ακρόπολη της Πέργαμου το 1878-1886.

Οι «ερευνητές» Carl Humann και Alexander Conze ανακάλυψαν ολόκληρη τη μαρμάρινη κατασκευή του βωμού του Διός, την οποία κατατεμάχισαν και την εφυγάδευσαν με πλοία στη Γερμανία (Βερολίνο), όπου υπάρχει σήμερα το Μουσείο της Περγάμου και έχει εμπλουτιστεί με πολλά άλλα καλλιτεχνήματα της αρχαιότητας, που βρέθηκαν στο χώρο σε μεταγενέστερες ανασκαφές.

Ο Γαληνός, αφού έμεινε λίγο χρόνο στην Πέργαμο, έφυγε για τη Ρώμη, όπου μεγαλούργησε. Στο τέλος, γυρίζοντας οριστικά πια στην πατρίδα του πεζή από τη Ρώμη, επισκέπτεται τον αρχιερέα του ναού του Ασκληπιού, του οποίου παλαιότερα υπήρξε βοηθός και συνεργάτης.

Βλέπει με λύπη του, ότι ο ναός του θεού της Ιατρικής, έχει χάσει τα προτεινά μεγαλεία του, αφού η νέα θρησκεία είχαν απλωθεί σ' όλα τα παράλια της Μ. Ασίας και ήδη στην Πέργαμο υπήρχε μικρή χριστιανική κοινότητα με επίσκοπο τον οδοντίατρο Αντύπα.

Ο αρχιερέας τώρα μόνος του, μ' ένα μικρό ζακώρο, (υπηρέτη του ναού), τον υποδέχεται με όψη που φανερώνει τη θλίψη που του φέρνουν οι αναμνήσεις του λαμπρού παρελθόντος, όταν αυτό έχει χαθεί οριστικά.

Η ισχύς, τα μεγαλεία και η δόξα του φημισμένου αυτού Ασκληπιείου, θα θαφτεί στην ερήμωση, που ήδη το αγκαλιάζει.

Κι ο Γαληνός, σαν άριστος γνώστης των σωματικών αλλά και των ψυχικών βασάνων των ανθρώπων, ακουμπά με οίκτο και σεβασμό το χέρι του στον ώμο του παλιού δασκάλου του.

Σαν όραμα περνά μπροστά του ο άλλοτε κραταιός Αννίβας, που τώρα ψυθυρίζει: *sic transit gloria mundi**. Το επαναλαμβάνει με δυνατή φωνή για ν' ακουστεί σ' όλο τον Κόσμο, αφού κι αυτός είχαν ασπαστεί το Χριστιανισμό.

ΣΕΒΑΣΤΗ ΧΑΒΙΑΡΑ-ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ

* Έτσι διαβαίνει (περνάει, χάνεται) η δόξα του Κόσμου

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΒΡΑΒΕΥΣΗ ΤΗΣ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»

Με τὸ προηγούμενο τεύχος της ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» συμπλήρωσε 45 χρόνια ζωῆς (1960-2005). Εἶναι τὸ μακροβιότερο λογοτεχνικὸ περιοδικὸ τῆς Κύπρου καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ μακροβιότερα ὄλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Φέτος τὸν Μάρτιο (2006), σὲ τελετὴ πού ἔγινε στὸ Δημαρχεῖο Ἀθηνῶν, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Δημάρχου Ἀθηναίων, ἡ «Ἑλληνικὴ Ἑταιρεία Μεταφραστῶν Λογοτεχνίας», πού εἶναι συνδεδεμένη με ἀντίστοιχα ἰδρύματα σὲ διεθνῆς ἐπίπεδο, βράβευσε τὸ Περιοδικὸ γιὰ τὴν πολύχρονη προσφορὰ του στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα.

Τὸ Βραβεῖο παρέλαβε ἡ ὑπεύθυνη ἐκδότρια τοῦ Περιοδικοῦ κυρία Λούλλα Κύπρου Χρυσάνθη.

ΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ

Ερίτιμον Καν Λούλλα Κύπρου Χρυσάνθη
Εκδότρια του Λογοτεχνικοῦ Περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος»

Ερίτιμος κ. Λούλλα Χρυσάνθη,

Επιτρέψτε μου να σας ευχηθῶ χρόνια πολλά και ευτυχισμένη τη νέα χρονιά 2006. Εύχομαι να συνεχίσετε δημιουργικά και τούτη τη χρονιά το μεγάλο πνευματικό ἔργο του αείμνηστου συζύγου σας που συνεχίζεται για σαρανταπέντε τόσα χρόνια ανελλιπῶς. Σας συγχαίρω γιατί κρατάτε ἀσβηστην ἀκόμα την πνευματικὴ δάδα που ἔχει ἀνάψει τώρα και τόσα χρόνια ο μεγάλος ποιητῆς και πνευματικὸς ἄνθρωπος, ο αείμνηστος γιατρός Κύπρος Χρυσάνθης, που ὅλοι μας οι συνεργάτες του τον ἔχουμε πάντοτε ριζωμένο μέσα στο εἶναι μας, μέσα στο μεδούλι της πνευματικῆς μας ὑπόστασης και ἀναζήτησης. Υπήρξε για μας τους νεώτερους καθοδηγητῆς και δάσκαλος. Το παράδειγμά του, το ἔργο του και η προσφορὰ του στη λογοτεχνία του τόπου μας υπήρξε τεράστια. Ἀπὸ την πνευματικὴ του παρακαταθήκη ἀντλούμε θάρρος και πίστη για πιο πέρα πρόοδο και συνέχιση του μεγάλου του ἔργου.

Δυστυχῶς, κακά εἶναι τα ψέματα, σήμερα επικρατεῖ στην κοινωνία μας ἕνα παράξενο πνεῦμα ἀρριβισμού και τομαρισμοῦ, ἀπόκτηση ὅσο το δυνατό πιο πολλῶν ἀγαθῶν χωρὶς σε ἀνάλογη ἀύξηση και των πνευματικῶν ἀγαθῶν που εἶναι αἰώνια. Ο κόσμος σήμερα τεμπέλιασε. Κάθεται στο χαζοκούτι που το λέμε τηλεόραση και χαζεύει ὥρες ολόκληρες. Οι εἰκόνες περνοῦν ἀπὸ μπροστά του χωρὶς να ἀφήνουν κάτι

το καλό. Σήμερα πολύ λίγος κόσμος διαβάζει βιβλίο ή καν εφημερίδα. Δυστυχώς η καταναλωτική μας κοινωνία έμεινε αγράμματη. Ίσως σήμερα με την τόση τεχνολογία που έπρεπε η παιδεία μας να είναι σε ένα μεγάλο ύψος πέφτει και πιο κάτω.

Βλέπουμε πολλά αντικοινωνικά φαινόμενα που δεν συμβιβάζονται με τις πνευματικές μας αξίες και την παράδοσή μας. Θυμάμαι οι νέοι μας παλιότερα ενεπνέοντο από ανώτερα ιδανικά, να αναμορφώσουν την κοινωνία μας, να την κάνουν καλύτερη και όλος ο κόσμος μονιασμένος και αγαπημένος να πηγαίνει μπροστά. Τώρα συλλογίζομαι πού πάμε, ποιός είναι ο προορισμός του ανθρώπου;

Σήμερα χρειαζόμαστε τις πνευματικές αξίες όλων των πνευματικών ανθρώπων του τόπου μας που αγωνίστηκαν μέσα σε πολύ αντίξοες και δύσκολες συνθήκες για να δημιουργήσουν το μεγάλο τους έργο που μας κληροδότησαν. Πρέπει όλοι μας να στρατευθούμε πνευματικά όχι μόνο να αξιοποιήσουμε το έργο που εκείνοι μας άφησαν αλλά να φανούμε και αντάξιοί τους. Αυτά τα λίγα λόγια θα ήθελα να τα αφιερώσω στον αείμνηστο μεγάλο ποιητή, το μεγάλο πνευματικό άνθρωπο και καθ' όλα μεγάλο ανθρωπιστή, το γιατρό Κύπρο Χρυσάνθη, σαν ελάχιστο φόρο τιμής. Διαβιβάστε τους θερμούς μου χαιρετισμούς στην οικογένειά σας και στους αξιοτίμους και αγαπητούς συνεργάτες σας και φίλους της «Πνευματικής Κύπρου».

Διατελώ μετά τιμής
Γλαύκος Π. Βιολάρης
Λονδίνο, 12 Ιανουαρίου 2006

ΠΡΩΤΟ ΒΡΑΒΕΙΟ ΠΟΙΗΣΗΣ ΣΕ ΕΛΛΗΝΑ ΠΟΙΗΤΗ ΣΤΟ 28ο ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΟ ΠΟΖΝΑΝ ΤΗΣ ΠΟΛΩΝΙΑΣ (1-6/11/2005)

Πρώτο Βραβείο ποίησης στον Έλληνα ποιητή Πάνο Ν. Παναγιωτούνη δόθηκε στις 3 Νοέμβρη 2005, στο 28ο Συμπόσιο Ευρωπαϊκής Ποίησης, για το βιβλίο του «ΠΟΛΩΝΕΖΑ», στην πολωνική γλώσσα. Με δεύτερο βραβείο τιμήθηκε Λιθουανός ποιητής, και το τρίτο βραβείο πήρε η Πολωνέζα δημοσιογράφος και ποιήτρια Καταζίνα-Γιάννα Σκλέπιν, με τον τίτλο «Σαπφώ».

Η απονομή των βραβείων έγινε στην μεγάλη αίθουσα του Πανεπιστημίου του Πόζναν, από κριτική Επιτροπή του Πανεπιστημίου, καθηγητών και ακαδημαϊκών, παρουσία ευρωβουλευτών, και του Υπουργού Πολιτισμού της Πολωνίας Ταντέους Ότουλα, πολωνών συγγραφέων, αντιπροσωπειών ευρωπαϊών ποιητών και πλήθους κόσμου.

Η τηλεόραση της Πολωνίας, το ραδιόφωνο, περιοδικά κι εφημερίδες, παρουσίασαν το έργο του βραβευμένου ποιητή και πρόβαλλαν την ελληνική ποιητική προσφορά.

Την ελληνική αντιπροσωπεία αποτελούσαν ο βραβευμένος Έλληνας ποιητής, η σύζυγός του Μαίρη Παναγιωτούνη κι η ελληνίδα ποιήτρια και ηθοποιός Βάσω Κουβελά.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το Λογοτεχνικό Περιοδικό «ΑΡΓΟΝΑΥΤΗΣ» σε μια όμορφη εκδήλωση (19 Σεπτ. 2005, αίθουσα Αντ. Τρίτσης, στο Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων) απένευσε τα Βραβεία του 1ου Δεπούντειου Ποιητικού Διαγωνισμού. Οι βραβευθέντες:

1. 1ο Βραβείο: Αργυρώ Κανακάκη
2. 2ο Βραβείο: Μάκης Αποστολάτος
- 2ο Βραβείο: Ράμμης Παναγιώτης
- Έπαινος: Μυρτώ Τσαούση
- Έπαινος: Κώστας Μέλλος

Βραβεύτηκαν, επίσης οι κ. Γκράτσια Σπ. Δεπούντη, λογοτέχνιδα και ο κ. Μιχαήλ Αργυρίδης, εκπαιδευτικός για την προσφορά τους στα Γράμματα.

Ο Διευθυντής

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Σοφοκλή Λαζάρου, «Ραψωδία μικρής μνήμης», (Ενδοσκόπιο, 1961)

Πρόκειται για μια λυρικοεπική σύνθεση βιωματικής πνοής, με αφόρμηση τις μέρες πολέμου από τη σχετικά πρόσφατη ιστορία του τόπου μας. Ανήκει, κατά τη γνώμη μου, στις καλύτερες ποιητικές μονάδες του συνολικού έργου του Σοφοκλή Λαζάρου, με κύριο χαρακτηριστικό την προσεγμένη και αρμονική διακειμενική λειτουργία. Ο ελεύθερος στίχος του είναι δουλεμένος και καθαρός σαν κρύσταλλο κι έχει σαν βάση τη μεταφορά και την εύστοχη φυσική εικόνα. Στο στήσιμο του σκηνηικού χρησιμοποιεί δοκιμασμένα υλικά από τον παρθενικό και πρωτογενή «κόσμο της Κύπρου», όπως αποτυπώθηκε, υποθέτω, στη μνήμη του ποιητή τα χρόνια της παιδικής και νεανικής του ηλικίας.

Μου ζήτησε τον ήλιο η αγαπημένη μου.

Πού να τον αποθέσω που 'ναι τρύπια η ποδιά της, τρύπια η καρδιά της;

Κορίτσι που γυρίζει στα χωράφια με τριμμένο φόρεμα

Με ιδρωμένο κόρφο, πίσω από το ξενιά, πίσω από το θεριστή

Κορίτσι της δουλειάς χειμωνοκαλόκαιρο.

Το κορίτσι που τόσο άδολα και τόσο συγκινητικά τραγουδεί με τη λύρα του ο Σοφοκλής Λαζάρου, εξυψώνοντάς το σε μια μορφή αθωότητας, μέσα σ' ένα φυσιοκεντρικό περιβάλλον, ταυτίζεται στη συνείδηση τού αναγνώστη με την ίδια τη μορφή της μικρής και ανυπεράσπιστης πατρίδας. Γι' αυτό όταν ενσκήπτει η πολεμική καταγίδα, νοιώθουμε την βία και την καταστροφή συλλογικότερα και συμπάσχουμε εξίσου με το θύμα.

Εύπνησε το πρωί και το χωριό στα πόδια του πολέμου

Ήταν τεμαχισμένη λέξη στο στόμα ενός βαρβάρου.

Η «τεμαχισμένη λέξη στο στόμα ενός βαρβάρου» είναι συγκλονιστικός στίχος. Η καταπληκτική αυτή μεταφορά, γιατί δεν πρόκειται για απλή παρομοίωση, δίνει σε μια τέτοια σκηνή βαρ-

βαρότητας ευρύτερες διαστάσεις. Γιατί το κακό φαντάζει να ήρθε απρόβλεπτα και αδικαιολόγητα, και το κορίτσι που έτρεχε πριν σαν ελαφίνα, που μας συνήθισε να «κοιμάται με τον ήλιο αγκαλιά, με τ' άστρα», αφήνει, πεθαίνοντας, το βασανιστικό κενό μιας τραγικής απορίας. Ο Λαζάρου, ως καλός που είναι «τεχνίτης», ξεπερνά καλλιτεχνικά το ψυχικό τούτο κενό, κι επικαλείται με σπαραγμό το βάλαμο και την παρηγοριά της τέχνης.

*Πότε στον άνεμο πληγώνεται το φτερό
Ρωτάει στο δρόμο το τζίτζικι
Και ποιο πουλί μπορεί πιο γρήγορα
Να φτάσει στ' αργαστήρι του Μιχαήλ Άγγελου;*

Το μεγάλο κακό έχει ανεπίστρεπτα συντελεσθεί κι ο ποιητής, προς στιγμή άναυδος, αναλύεται μετά σ' ένα παραληρηματικό μακρύ θρήνο, όπου η μια τραυματική εικόνα διαδέχεται πυρρετικά την άλλη, σ' ένα κλίμα ενός πληγωμένου και ανεστραμμένου πια κόσμου, στον αντίποδα του πρώτου εκείνου αρχετυπικού κι ευδαίμονα βίου.

*Ξύπνησε το άλλο πρωί κι ο κάμπος που τον κλείνουνε τα δυο βουνά
Και λαχταρούνε τον οι λίμνες των ματιών της πολιτείας
Κοιμόταν ανερωμάτιστα στη λαβωμένη αγκαλιά του ύπνου
Με προσκεφάλι το αλέτρι πληγωμένο
Να σημαδεύει τον καιρό και τα βουνά.
Κι απορεί η αγαπημένη μου
Κι είναι η ψυχή της δυο καρτερικά μεγάλα μάτια
Ζεμένης στον κάμπο δομάλας
Που ήρθε ο Μάης χωρίς τη θάλασσα τα στάχνα...*

Ο λυρικοεπικός βηματισμός υποχωρεί σ' ένα βαθμό, δίνοντας όλο και περισσότερο τη θέση του στον χορικό θρήνο. Παρόλον τούτο ο στίχος εξακολουθεί να συγκρατεί ακόμα εντυπωσιακή λιτότητα και μια δροσερή, παραστατική εικονοπλασία. Στη συνέχεια ο άπελπς θρήνος δίνει την εντύπωση στον αναγνώστη, ότι ξεγλυστρά σαν κουβάρι από τα χέρια του ποιητή και ξετυλίγεται άτακτα και πιο γοργά προς αποκλίνουσες, με χαλαρή διασύνδεση, κατευθύνσεις. Οι συνειρμοί εντούτοις δεν χάνονται εντελώς στην υπόγεια διαδιχτύωσή τους, έχοντας ως ενοποιοί στοιχείο την τραγική ανθρώπινη μοίρα.

Και

*Θυμάται που η φραγκολίνα φώναζε:
«Εικοσιτέσσερα πεθερά», μα η υποτιθέμενη αλήθεια
Ήταν σε γυάλινο κλουβί που βούλιαξε
Με το «Σάντα Μαρία» του Κολόμβου σ' ένα πηγάδι της ερήμου.
Και θυμάται που η φραγκολίνα καλούσε αδιάκοπα στη ρεματιά των θάμνων
Κι η βοή ήταν η αιώνια συνηθισμένη πορεία
Της ανεξέλεγκτης δύναμης που ρέει σαν το ποτάμι
Στις φλέβες της γης, των δέντρων και των ανθρώπων
Η μυστική πορεία που γίνεται ρόγχος οργισμένου ρυακιού
Πίσω απ' το κιγκλίδωμα της αμαρτημένης συνείδησης..*

Η τελευταία στροφή του ποιήματος «Ραψωδία Πικρής Μνήμης» εμπερικλείει εμφανώς περισσότερα στοιχεία αυτόματης γραφής, έστω κι αν επιστρέφει, φυσικά μόνο για λίγο, στο αινιγματικό αλλά και ποιητικά ενεργό σύμβολο της φραγκολίνας. Η περαιτέρω διάχυση και απομάκρυνση από τον αρχικό κεντρικό πυρήνα, προβληματίζει, όχι αδικαιολόγητα, τον σύγχρονο αναγνώστη. Η μόνη εξήγηση είναι, κατά πάσαν πιθανότητα, η ζωντανή ακόμα επίδραση της θε-

ωρίας της αυτόματης γραφής κατά την περίοδο που γράφτηκε το ποίημα. Ότι και να συμβαίνει όμως, η ποιητική αυτή σύνθεση, εκδομένη αρχές της δεκαετίας του 60, έχει αναμφισβήτητα χαρίσματα και προσφέρεται ακόμα και σήμερα προς αισθητικήν τέχνη και δημιουργική μελέτη. Κλείνουμε το σύντομο τούτο κείμενο, ακούοντας τους τελευταίους στίχους της γοητευτικής φωνής του Σοφοκλή Λαζάρου:

*Απορεί και δεν ξέρει πως ακλούθησε
Την κραυγή της φραγκολίνας και την ανάστροφη προς την πηγή πορεία
Κι ήτανε η πηγή θολή από τα σάπια φύλλα
Κι η φωνή της φραγκολίνας ήταν απάτη.*

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Μαρούλας Βιολάρη-Ιακωβίδου, «Νεφέλη»

Το πεζογράφημα «Νεφέλη» της Μαρούλας Βιολάρη-Ιακωβίδου είναι μια αυτοβιογραφική εξιστόρηση, τοποθετημένη στο πρόσφατο κυπριακό παρελθόν, δοσμένη με αντικειμενικότητα κι ευαισθησία. Ακολουθώντας τα γεγονότα την προϊούσα χρονολογική πορεία, ξετυλίγονται και αποδίδονται ηθογραφικά και ρεαλιστικά.

Καθώς η δράση επικεντρώνεται γύρω από το πρόσωπο της βασικής ηρωίδας που προέρχεται από μια φτωχή αγροτική οικογένεια, δενόμαστε από την πρώτη στιγμή με τον προσωπικό της αγώνα και παρακολουθούμε με αδιάπτωτο ενδιαφέρον την ανέλιξή της· έτσι ο αναγνώστης πληροφορείται για τη δύσκολη ζωή των αγροτών με τη σκληρή δουλειά, τη στέρηση, τις δυσκολίες της επιβίωσης, αλλά και την εντιμότητα, την υπομονή, τον μεγάλο δεσμό με τη γη τους και την πολύτεκνη συνήθως οικογένειά τους· την ολιγάρχεια και την εκτίμηση των παιδιών στους γονείς, το άμεσο μπάσιμό τους στον αγώνα της ζωής, που τους χάριζε αγωνιστικότητα, ωριμότητα, ανθρωπιά και μια οικογενειακή αγάπη που έφτανε τα όρια της αυτοθυσίας.

Η ηρωίδα όμως έρχεται στην πόλη να τελειώσει το σχολείο και γρήγορα εμπλέκεται στην τάξη των αγωνιστών της ελευθερίας κι αναπτύσσει αξιόλογη δράση λόγω και έργω: από τη μια ως δημοσιογράφος γράφει πύρινα άρθρα υπέρ του αγώνα κι από την άλλη βοηθά καθημερινά και πρακτικά τους αγωνιστές. Έτσι η «Νεφέλη» εκτός από ένα ενδιαφέρον πεζογράφημα γίνεται κι ένα ιστορικό ντοκουμέντο που περιγράφει όχι μόνον γεγονότα, αλλά αποδίδει την όλη κοινωνική και ψυχολογική ατμόσφαιρα της ηρωικής εκείνης εποχής.

Μετά το τέλος του αγώνα αρχίζουν, όπως συνήθως συμβαίνει στις μετεπαναστατικές εποχές, οι διαφορές, οι διαφωνίες, οι δυσκολίες.

Κι όπως τα πράγματα προχωρούν η ηρωίδα δημιουργεί τη δική της οικογένεια. Έχουμε έτσι ένα πρότυπο σύζυγο και μητέρα που ηρωικά και ειρηνικά αγωνίζεται σ' όλα τα μέτωπα: σύζυγος, μητέρα, οικοδόσποινα, εργαζόμενη γυναίκα που ταυτόχρονα πολεμά να διευρύνει τις γνώσεις της, τα προσόντα της και ν' ανέβει επαγγελματικά αποκτώντας το σεβασμό όλων: γονιών, συγγενών, φίλων, της κοινωνίας γενικότερα. Βλέπουμε δηλαδή τα ιδεώδη της συντηρητικής κυπριακής κοινωνίας, όπου η γυναίκα άρχισε να μορφώνεται, ν' απελευθερώνεται, αλλά και να ασκεί ορθά τον παραδοσιακό της ρόλο.

Ζει στη συνέχεια η ηρωίδα όλα τα τραγικά γεγονότα που σημάδεψαν τις μέρες μας, υποφέρει για την τραγική μοίρα του τόπου της, αλλά δε λυγίζει. Όλες τις δοκιμασίες είτε προέρχονται από ανθρωπινες κακίες κι αδυναμίες των γύρω της, είτε από τη μοίρα και την ανάγκη τις περνά

καρτερικά δοσμένη στο χρέος στη μεγάλη προσφορά της στην οικογένεια και την κοινωνία. Γι' αυτό κατορθώνει να χαρεί την προκοπή και την αποκατάσταση των παιδιών της, να γίνει μια ευτυχισμένη μητέρα και γιαγιά, να δει τους κόπους και τις θυσίες της να καρποφορούν.

Όπως όλα τα αυτοβιογραφικά έργα η «Νεφέλη» διαθέτει πειθώ και ζωντάνια. Η συγγραφέας με τον απλά δομημένο λόγο της, τους φυσικούς διαλόγους, την περιγραφική ικανότητα, τη γλωσσική επάρκεια και την ειλικρίνεια των συναισθημάτων της, μας έχει χαρίσει μια αξιόλογη λογοτεχνική δημιουργία, από την οποία η σημερινή νεολαία της ευμάρειας θα μπορέσει να εισχωρήσει στα ιδεώδη και τους αγώνες, αλλά και τα λάθη και τις παραλείψεις του πρόσφατου παρελθόντος μας.

Χαρακτηριστικά ο Δρ. Σάββας Κόκκινος λέει για το βιβλίο: *«Είναι ένα κείμενο πολυσύνθετο, που ξαναζωντανεύει μνήμες πρόσφατων εποχών, τροφοδοτώντας τη συλλογική μνήμη ενός λαού, συνδέοντάς τον με το χώρο του, ως απαραίτητη προϋπόθεση της ύπαρξης και επιβιώσής του.*

Αποτελεί ένα ιστορικό, πολιτικό, κοινωνικό ντοκουμέντο και ταυτόχρονα ένα αξιοζήλευτο λογοτεχνικό δημιούργημα».

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

Παναγιώτη Κ. Περισιάνη, Η νομιμοποίηση του Κυπριακού Κράτους. Η οικοδόμηση μιας νέας αντίληψης της πολιτικής πραγματικότητας στην Κύπρο. Λευκωσία, εκδοτικός οίκος Κυπροέπεια, 2004

Διαπρεπής εκπαιδευτικός και συγγραφέας ο Παναγιώτης Περισιάνης καταπάνεται στο βιβλίο του, έκτασης 187 σελίδων (21Χ14 εκ.), με ένα πολύ ενδιαφέρον πολιτικό θέμα, το οποίο εκ πρώτης όψεως βρίσκεται έξω από το ως τώρα συγγραφικό του έργο. Ο ίδιος όμως δίνει την απάντηση: «Η νομιμοποίηση του Κυπριακού κράτους έχει άμεση σχέση με την αγωγή σωστών πολιτών, που είναι το θέμα του τελευταίου μου βιβλίου». Το βιβλίο στο οποίο αναφέρεται είναι το *Μπορούν σήμερα τα σχολεία να εκπαιδεύσουν πολίτες; που είχε κυκλοφορήσει το 2003.*

Εκκινώντας ο συγγραφέας από τη θέση του Green ότι η νομιμοποίηση ενός κράτους προϋποθέτει α) την οικοδόμηση μιας τοπικής ταυτότητας, β) την επιτυχή αντιμετώπιση του κοινωνικού κατακερματισμού, και γ) την υποστήριξη από τους κυβερνωμένους, εξετάζει, με βάση τα κριτήρια αυτά, την πορεία νομιμοποίησης του Κυπριακού κράτους από το 1959 ως σήμερα, μια πορεία που ξεκίνησε από την αμφισβήτηση και την πρόθεση ανοικτής καταγγελίας και έφτασε στη σημερινή γενική σχεδόν αποδοχή του. Η σημερινή νομιμοποίηση του κράτους συνδέεται με την απόρριψη του σχεδίου Ανάν, η οποία αποδίδεται από το συγγραφέα, εκτός από τους δύο καταγραφέντες στις δημοσκοπήσεις εξόδου λόγους (έλλειψη ασφάλειας και καχυποψία για την πρόθεση της Τουρκίας να εφαρμόσει τη λύση) και στο φόβο των συνεπειών από την κατάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η εργασία χωρίζεται σε κεφάλαια, με βάση τις ακόλουθες περιόδους: 1959-1963, 1968-1974, 1974-1983, 1983-2002 και 2002-σήμερα. Οι λόγοι που επιλέγονται οι σταθμοί αυτοί είναι προφανείς. Το 1959 έγινε η υπογραφή συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου, το 1963 η διακοινοτική σύγκρουση, το 1968 η αποχώρηση της ελληνικής μεραρχίας, το 1974 η τουρκική εισβολή, το 1983, η ανακήρυξη της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» και το 2002 η απόφαση της Διακυβερνητικής για ένταξη της Κύπρου στην Ευρώπη. Παραλείπεται η περίοδος 1964-1967, γιατί την περίοδο αυτή δεν υπήρξαν προσπάθειες νομιμοποίησης του κράτους, αλλά μάλ-

λον υπονόμευσής του. Εκτός από τα πέντε κεφάλαια, που αντιστοιχούν στις προαναφερθείσες περιόδους, υπάρχουν στο βιβλίο πρόλογος, εισαγωγή, ένα κεφάλαιο, το πρώτο, όπου τίθεται το θέμα και ένα, το έβδομο, όπου εκτίθενται τα συμπεράσματα. Το βιβλίο κλείνει με Ευρετήριο Κυρίων Ονομάτων και Ευρετήριο Πολιτικών Θεμάτων.

Τα τρία στοιχεία που αναφέρει ο Green απουσίαζαν από την Κύπρο, όταν έγινε η Ανεξαρτησία, γιατί η κάθε κοινότητα είχε ισχυρούς δεσμούς με τη μητέρα πατρίδα της, υπήρχε όχι μόνο κατακερματισμός, αλλά και διαχωρισμός και εχθρότητα μεταξύ τους, επομένως δεν μπορούσε να υπάρξει και υποστήριξη από τους κυβερνωμένους. Ως εκ τούτου υπήρχε ανάγκη να παραχθούν νέα γνώση και νέα αλήθεια, που να συντελούν στην υλοποίηση των προϋποθέσεων αυτών.

Στην πρώτη περίοδο η παραγωγή νέας γνώσης και νέας αλήθειας απέβλεπαν α) στην έξαρση των οικονομικών πλεονεκτημάτων, β) στην καλλιέργεια της πίστης ότι οι Κύπριοι μπορούσαν να διαχειριστούν τα του οίκου τους, γ) στην αντιμετώπιση της ανασφάλειας που αισθάνονταν από τα επεμβατικά δικαιώματα της Τουρκίας, δ) στην ικανοποιητική απάντηση στο πρόβλημα της εθνικής συνείδησης, ε) στην υποκατάσταση της εθνικιστικής ιδεολογίας με νέα που θα ήταν συμβατή με την ύπαρξη του νέου κράτους και στ) σε βελτιώσεις στο Σύνταγμα, έτσι που να ενσωματώνει κάποιες αρχές του διεθνούς δικαίου και το κράτος να γίνει πιο λειτουργικό. Τα πρώτα τρία μπορούσαν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό να αντιμετωπιστούν, όσον αφορά δε το τελευταίο είναι γνωστές οι συνέπειες από την προώθησή του. Τα άλλα δύο, που είναι συναφή, ήταν και τα πιο δύσκολα. Με τον πολιτικό λόγο του Μακαρίου και αριθμού διανοουμένων καταβλήθηκε προσπάθεια να δοθούν κάποιες απαντήσεις, όπως το ότι το νέο κράτος συνέχιζε στο ειρηνικό πεδίο, ότι είχε επιδιωχθεί με τον αγώνα και το ότι έπρεπε να γίνει σύνθεση της ιστορίας, που αντιπροσωπεύεται από το εθνικό ιδεώδες, με τη ζωή, όπως εκφραζόταν με την καθημερινή πραγματικότητα και δεδομένα που είχαν διαμορφωθεί.

Σε σύγκριση με την πρώτη περίοδο, η δεύτερη, από το 1968 ως το 1974, παρουσίαζε για τη νομιμοποίηση του κράτους μειονεκτήματα (ανασφάλεια λόγω της τουρκικής απειλής, αποχώρηση των ελληνικών στρατευμάτων), αλλά και πλεονεκτήματα (επιτεύγματα στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα, αυτοπεποίθηση ότι μπορούσε να χειριστεί ο κυπριακός λαός την τύχη του, απόκτηση πολιτικών εμπειριών και ομαλότερη λειτουργία του κράτους λόγω της αποχώρησης των Τουρκοκυπρίων). Όσον αφορά το εθνικοσυνειδησιακό πρόβλημα που εξακολουθούσε να είναι το πιο δύσκολο, ο Μακάριος έδωσε κάποια διέξοδο με τη διάκριση μεταξύ ευκαίσιου και εφικτού. Η στρατηγική του σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της ασφάλειας ήταν η ευελιξία στις σχέσεις με τους Τουρκοκυπρίους και την Τουρκία και η διεθνοποίηση του κυπριακού. Η δημιουργία, τέλος, τεσσάρων νέων πολιτικών κομμάτων συνετέλεσε στην πύκνωση του πολιτικού λόγου που αρθρωνόταν.

Στην τρίτη περίοδο δημιουργήθηκαν ισχυροί ψυχικοί δεσμοί των πολιτών με αυτό, λόγω της ανασφάλειας που επικράτησε με την εισβολή και κατοχή, την οικονομική καταστροφή, τη μέριμνα του κράτους για τους παθόντες, αλλά και τη θυσία των ανθρώπων που υπερασπίστηκαν την Κυπριακή Δημοκρατία στο πραξικόπημα και την εισβολή. Τότε αντιμετωπίστηκε εκ των πραγμάτων και το πρόβλημα της εθνικής συνείδησης, αφού τώρα εκείνο που προείχε ως εθνικό και πατριωτικό καθήκον ήταν η υπεράσπιση του κράτους.

Το Νοέμβριο του 1983 έγινε η ανακήρυξη της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου», πράγμα που διαμόρφωσε σε σχέση με το εξεταζόμενο θέμα την περίοδο 1983-2002. Τότε υιοθετούνται θέσεις και πολιτικές όπως «Η Κύπρος ανήκει στο λαό της», «Η Κύπρος αποφασίζει και η Ελλάδα συμπαρίσταται» (αντί της προηγούμενης για συναπόφαση) και η επαναπροσέγγιση, που κατέτειναν στην εκκώλυση μιας νέας ιδεολογίας, της οποίας τα στοιχεία ήταν η διασφάλιση της ύπαρξης και διεθνούς αναγνώρισης της Κυπριακής Δημοκρατίας, η περηφάνια

για το κράτος, η αυτοπεποίθηση που βασιζόταν στην οικονομική ανάπτυξη και στα επιτεύγματα που προωνίζονταν την επιτυχή ένταξη στην Ευρώπη και η διάθεση συμβιβασμού, που εκφραζόταν και ως διαφορετική αντίληψη των σχέσεων με τους Τουρκοκύπριους.

Στην τελευταία περίοδο συντελέστηκε η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πράγμα που συνέβαλε τα μέγιστα στη νομιμοποίηση του κράτους, γιατί ενίσχυσε το αίσθημα ασφάλειας, επιτάχυνε τις εξελίξεις σε ό,τι αφορά τις πολιτικές αντιλήψεις των Κυπρίων πολιτών και λειτουργήσε ως καταλύτης στις πρωτοβουλίες για την επίλυση του Κυπριακού.

Έτσι, τελικά η νομιμοποίηση του κράτους επιτεύχθηκε από την πλευρά των Ελληνοκυπρίων, οι οποίοι πέρασαν στη διαδικασία αυτή από πολλές φάσεις: πρώτα ήταν η απόρριψη στη δεκαετία του 1960, ακολούθησε η ανοχή στη δεκαετία του 1970, στη συνέχεια η σθεναρή υποστήριξη στις δεκαετίες του 1980 και 1990, για να καταλήξει στον ενθουσιασμό κατά την τελευταία περίοδο.

Πολύ χαρακτηριστικά είναι όσα γράφει επιλογικά κατά την ανάλυση της τελευταίας περιόδου ο συγγραφέας αναφορικά με τις συνέπειες του Σχεδίου Ανάν σε συνδυασμό πάντα με το υπό εξέταση θέμα της νομιμοποίησης. «Από την άποψη αυτή η δραματικότερη και τραγικότερη συνέπεια του Σχεδίου Ανάν ήταν η πρόνοια για το θάνατο του κράτους της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ύστερα από 44 χρόνια ζωής το κράτος αυτό έπρεπε να διαλυθεί και στη θέση του να ιδρυθεί το ομοσπονδιακό κράτος της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας. Η τραγική ειρωνεία έγκειται στο γεγονός ότι ο θάνατος του κράτους ερχόταν τη στιγμή ακριβώς που ύστερα από σκληρές προσπάθειες σαράντα και πλέον ετών το κράτος αυτό απέκτησε επιτέλους τη νομιμοποίησή του στη συνείδηση των πολιτών του».

Πιστεύω ότι το βιβλίο αποτελεί σημαντική συμβολή στη μελέτη του Κυπριακού, το οποίο προσεγγίζεται από μια άλλη οπτική γωνία. Χαρακτηρίζεται από τη γνωστή μεθοδικότητα του Περσιάνη, κάριες παρατηρήσεις, πλούσισα επιχειρηματολογία, ευρύτητα αντιλήψεων και σαφή και στέρεο λόγο. Η προσέγγιση του συγγραφέα δεν είναι μονοδιάστατη. Χρησιμοποιώντας ως υπόστρωμα τα γεγονότα προσκομίζει κατά την ανάλυσή του στοιχεία από ένα ευρύ φάσμα, όπως είναι ο πολιτικός λόγος πολιτικών και διανοουμένων, οι στρατηγικές, τα θεσμικά μέτρα, οι πολιτικές ενέργειες, τα οποία συνθέτει σε ένα αρμονικό σύνολο. Βοηθά πολύ στην κατανόηση του βιβλίου το κεφάλαιο, όπου εκτίθενται τα συμπεράσματα, γιατί εδώ συνοψίζεται με σαφήνεια το περιεχόμενο ολόκληρου του βιβλίου. Στα θετικά του βιβλίου πρέπει να προσθέσω και την ύπαρξη Ευρετηρίου Κυρίων Ονομάτων και Ευρετηρίου Πολιτικών Θεμάτων.

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

Fabrizio Frigerio, *Poeti Ciprioti del Novecento*, (Κύπριοι Ποιητές του Εικοστού αιώνα), 2005

Σε μιὰ δίγλωσση έκδοση 60 σελίδων μικρού σχήματος (15X15 εκ.) ὁ ἰταλὸς ἑλληνιστὴς Fabrizio Frigerio παρουσιάζει μεταφρασμένα ποιήματα 19 κυπρίων ποιητῶν τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα (ἓνα ποίημα ἀπὸ τὸν καθένα).

Ὅπως πληροφοροῦμαστε ἀπὸ σχετικὴ σημείωση στὸ βιβλίο, ὁ Fabrizio Frigerio γεννήθηκε τὸ 1951 καὶ σπούδασε νεοελληνικὴ γλῶσσα καὶ λογοτεχνία στὴ Γενεύη ὡς μαθητὴς τοῦ νεοελληνιστῆ καθηγητῆ Bertrand Bouvier. Δημοσίευσε σὲ περιοδικὰ μεταφράσεις ποιημάτων τοῦ Γ. Δροσίνη, τοῦ Ἄγγ. Σικελιανοῦ καὶ τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἱστορία, τὸ πολιτικὸ πρόβλημα, τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴ λογοτεχνία τῆς Κύπρου.

Στό σύντομο προλογικό του σημείωμα αναφέρει ότι έβαλε πρώτα στο βιβλίο τὰ ποιήματα τοῦ Κώστα Μόντη καὶ τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη, λόγω τοῦ πρόσφατου θανάτου τους, κάνοντας ιδιαίτερη μνεία στοῦ περιοδικοῦ τοῦ τελευταίου *Πνευματικὴ Κύπρος*, καὶ προσθέτει ότι τοὺς ὑπόλοιπους, νεώτερους ποιητές, τοὺς κατέταξε με χρονολογικὴ σειρά. "Όλα τὰ ποιήματα, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, εἶναι λιγόστιχα.

Ἐπιπροσθέτως, με εὐαισθησία, πέτυχε καὶ στὴ σωστὴ ἀπόδοση τοῦ περιεχομένου τῶν ποιημάτων (ἐκτὸς ἀπὸ δυὸ μόνο σημεία, λόγω, προφανῶς τῆς δισημίας τῶν λέξεων) καθὼς καὶ τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς ἀτμόσφαιράς τους, με ἀποτέλεσμα ὁ ἰταλόφωνος ἀναγνώστης νὰ μπορεῖ νὰ αισθανθεῖ τὸ κλίμα τῆς ἑλληνικῆς κυπριακῆς ποίησης τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, ιδιαίτερα τῶν τελευταίων δεκαετιῶν του.

Στὸ πρωτότυπο ἑλληνικὸ κείμενο χρησιμοποίησε τὸ μονοτονικὸ σύστημα γραφῆς καὶ γιὰ τὰ ποιήματα ποὺ γράφτηκαν στὴν παραδοσιακὴ πολυτονικὴ ὀρθογραφία, (γιὰ ὁμοιομορφία, ὅπως σημειώνει), πράγμα ὄχι ἀναγκαῖο, ἀφοῦ ἡ παρουσίαση καὶ τῶν δυὸ τρόπων γραφῆς θὰ ἔδινε στὸν ξένο ἀναγνώστη μιὰ πληρέστερη εἰκόνα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας.

Τὸ ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου κοσμεῖται με τὴν εἰκόνα ἑνὸς τμήματος τοῦ *Μνημείου τῆς Ἐλευθερίας* στὴ Λευκωσία.

Ἡ μικρὴ αὐτὴ ἀνθολογία τοῦ Frigerio ἔρχεται νὰ προστεθεῖ σὲ ἄλλες παλαιότερες, ὅπως τῆς Μαργαρίτας Δαλάμη (*Poeti Ciprioti Contemporanei - Σύγχρονοι Κύπριοι Ποιητές*, 1967) καὶ τοῦ Michele Iannelli (*Fiori Poetici dall' Isola di Afrodite - Ποιητικὰ Λουλούδια ἀπὸ τὸ Νησί τῆς Ἀφροδίτης*, 1986) καὶ *Cipro nella Letteratura - Ἡ Κύπρος στὴ Λογοτεχνία*, 1999), γεγονός τὸ ὁποῖο συμβάλλει στὴν προβολὴ καὶ γνωριμία τῆς κυπριακῆς πνευματικῆς δημιουργίας στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο, ἐν προκειμένῳ σὲ μιὰν ἀπὸ τίς μεγαλύτερες χώρες του, τὴν Ἰταλία, με τὴν ὁποία ἡ Κύπρος συνδέεται ἀπὸ αἰῶνες με στενοὺς πνευματικὸς καὶ ἄλλους δεσμούς.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

Ρούλας Ἰωαννίδου-Σταύρου, *Ἐποχές με Χάϊ-κού* (μετάφραση Michele Iannelli). Ἡ μετάφραση ἀφιερώνεται: *Στὴ μνήμη τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη τῆς Κύπρου «ποὺ ἐστάθη κάλλιος μάστορας στὴ μητρικὴ τὴ γλώσσα»*

Ἐπιπροσθέτως, ὁποῖος ἐπιλέγει νὰ γράφει ποιήματα *Χάϊ-κού*, τὰ τριστιχα αὐτὰ ποὺ γεννήθηκαν στὴ Χώρα τοῦ Ἀνατέλλοντος Ἡλίου, πρέπει, γιὰ νὰ σεβαστεῖ τοὺς κανόνες, νὰ βάλει στοῦ καθένα πολλὰ πράγματα με ὅσο τὸ δυνατόν λιγότερα λόγια καὶ νὰ σχηματίσει μιὰ περίοδο λόγου ποὺ νὰ συμπίπτει με τὸ περιεχόμενο. Γιὰ τὸν μεταφραστὴ δὲν εἶναι πρόβλημα νὰ τοὺς ἀκολουθήσει, ἀφοῦ αὐτὸ εἶναι καλὰ λιμένο στοῦ πρωτότυπο, ἐνῶ εἶναι μεγάλη σπασσοκεφαλιά ὅταν θέλει νὰ σεβαστεῖ τὸν ἀριθμὸ τῶν συλλαβῶν τοῦ τριστιχοῦ (5,7,5), με ἀποτέλεσμα νὰ ἀφήνεται σὲ μιὰ πιὸ ἐλεύθερη μετάφραση. Τὸ *Χάϊ-κού* θυμίζει λίγο τὸ δικὸ μας *stomello* ἢ *fiore*, παρομοίως με τρεῖς στίχους (ἀλλὰ με 5,11,11 ἢ με τρεῖς ἐντεκασύλλαβους). Ἡ σχέση ἐδῶ ὑποβάλλεται ἀπὸ τὴν ἐτυμολογία τῶν λέξεων *Χάϊ-κού-Χάϊ*=παιγνίδι καὶ *κού*=στροφή - γιὰ τοῦτο ὁποῖος κρίνει ἀπὸ τὸν τίτλο θὰ μπορούσε νὰ σκεφθεῖ ότι ἡ ποιήτρια με τίς *Ἐποχές με Χάϊ-κού* θέλει νὰ προσφέρει στοὺς ἀναγνώστες κάτι σὰν παιγνίδι. Πραγματικὰ ὁ τόνος στοῦ βάθος εἶναι τέτοιος, ὅμως ἡ ποιήτρια προσφέρει πολὺ περισσότερα.

Με ζωερὴ φαντασία καὶ μεγάλη εὐαισθησία ζωγραφίζει με ἀφθονία χρωμάτων τὴν αἰώνια ροὴ τοῦ χρόνου, ὅπου ὅλα φεύγουν κι ὅλα γυρίζουν, δημιουργώντας ἕνα καταρράκτη εἰκόνων, ἄλλοτε ρομαντικῶν κι ἄλλοτε ρεαλιστικῶν, ἄλλοτε λυρικῶν κι ἄλλοτε εὐπλαστῶν, ἐκφράσεις ἄλλοτε χαρῆς κι ἄλλοτε νοσταλγίας.

Το έργο αποτελείται από δυο μέρη: *Έποχές με Χάϊ-κού και Έποχές της ζωής*. Το πρώτο, που δίνει και τον τίτλο στη συλλογή, υποδιαιρείται σε *άνοιξη, καλοκαίρι, φθινόπωρο, χειμώνας*. Το δεύτερο είναι ένας ύμνος στη ζωή και στον έρωτα, όπου άφθονοι ο καύμος για τις χαμένες μέρες, τα σβησμένα όνειρα, τα φιλιό που δεν δόθηκαν και οι παράξενοι χτύποι της καρδιάς που στερεΐται τον έρωτα. "Όποιος τέλος γνωρίζει την τραγική ιστορία της Κύπρου από το 1959, έτος της Άνεξαρτησίας της, ως το τραγικό καλοκαίρι του 1974 (διακόσιες χιλιάδες πρόσφυγες, έκτοπισιμοί από τον Άτιλά, και πόλεις ρημαγμένες από φωτιά και σίδηρο) και ως τη σημερινή κατάσταση του νησιού, διαιρεμένου στα δυο, εύκολα αισθάνεται βαθιά πίκρα στην Ξενητιά, στο *Τό Ταξειδι*, στον *Γυρισμό*, στον *Θάνατο των δέντρων* και στην *Απόλυση*, που επισφραγίζει το έργο, προτρέποντας τον έρωτα να ξεσηκώσει μιά κοπερνίκεια επανάσταση, που θα τον βάλει στο κέντρο των σχέσεων ανάμεσα στα κράτη όσο κι ανάμεσα στα άτομα.

MICHELE IANNELLI

(Εισαγωγικό σημείωμα στη μετάφραση των ποιημάτων)

(μτφρ. Γ. Χατζηκωστής)

Τούλας Σουβαλιώτη-Μπούτου, «Γιατροί έξω από τα χαρακώματα», Μυθιστόρημα, σελίδες 140 - Εκδόσεις ΦΥΛΑ - γ' έκδοση.

Τη γιατρό-λογοτέχνιδα Τούλα Σουβαλιώτη-Μπούτου την πρωτογνώρισα μέσα από τις διάφορες συνεργασίες της στα διάφορα λογοτεχνικά περιοδικά και κυρίως στο περιοδικό «3η Χιλιετία» και στο περιοδικό «Αντι-παραθέσεις» που εκδίδεται στον Πειραιά. Τη συνάντησα όμως και της έσφιξα το χέρι, για πρώτη φορά, με την ευκαιρία που μας έδωσε το 7ο Συμπόσιο Ποίησης που είχαν οργανώσει, τον περασμένο Μάϊο στην Αθήνα, πέντε λογοτεχνικά περιοδικά στα πλαίσια της Ολυμπιάδας Ποίησης. Η κ. Τούλα Σουβαλιώτη-Μπούτου, επελέγη από το περιοδικό «3η Χιλιετία», να μιλήσει σ' αυτό το συμπόσιο για το ποιητικό μου έργο και την ευχαριστώ.

Δεν είναι η πρώτη γιατρός που καταπιάνεται με τα Γράμματα. Πολλοί είναι οι γιατροί που ασχολήθηκαν με τον πεζό ή τον ποιητικό λόγο, με το θέατρο ή τη λογοτεχνική κριτική. Ανάμεσά τους, για να τον μνημονεύσουμε, ήταν κι ο δικός μας μ. Κύπρος Χρυσάνθης. Γι' αυτό, παράλληλα που είναι μέλος της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών, ανήκει ταυτόχρονα, και στην Εταιρεία Ιατρών Λογοτεχνών.

Έχει γράψει ποίηση, διήγημα, μυθιστόρημα κι έχει τιμηθεί με δυο βραβεία της Εταιρείας Ελληνικών Χριστιανικών Γραμμάτων για τα έργα της: α) «Το ρετιρέ» - διηγήματα και β) το μυθιστόρημα της «Στα χρόνια της καταχνιάς».

Στο μυθιστόρημα της «Γιατροί έξω από τα χαρακώματα» που κυκλοφόρησε σε 1η έκδοση το 1997, η γιατρός συγγραφέας, μέσα από τους δυο νεαρούς ήρωές της, μια γιατρίνα που μόλις έχει δώσει στο Πανεπιστήμιο Αθηνών τον Όρκο του Ιπποκράτη, αλλά κι ένα γιατρό, τον Πάνο που αγαπά την Τζούλια, τη νεαρή μας γιατρίνα, μπλέκεται η όλη υπόθεση. Μαζί με τους δυο νεαρούς γιατρούς, που θέλουν ν' απλώσουν τα φτερά τους για προσφορά, έρχεται να δώσει ζωή και πλοκή στο βιβλίο κι η καταξιωμένη δράση του κ. Θωμά Αλέπη. Ενός καταξιωμένου γιατρού, θείου της Τζούλιας. Ενός γιατρού που προτίμησε, παίρνοντας το πτυχίο του, να εξασκήσει την ιατρική του επιστήμη υπηρετώντας τον άνθρωπο στο ερημικό νησί του. Η ανεμιά του, η νεαρή γιατρός, πριν ψάξει για την εξάσκηση, πηγαίνει στο νησί με τη γιαγιά της, αδελφή του γιατρού Θωμά Αλέπη. Εκεί παρακολουθεί και παραστέκεται του γιατρού - θείου της. Η πείρα του γέροντος γιατρού, η απόλυτη αφοσίωσή του στην επιστήμη του αλλά και η αγάπη των νησιωτών συμπατριωτών του, κάνουν τη νεαρή γιατρό να έχει το θείο Θωμά πρότυπο.

Ωστόσο η αγάπη κι ο έρωτάς της στον Πάνο, τη φέρνουν ξανά στην Αθήνα. Τότε ο Πάνος της προτείνει να πάνε σε αποστολή, έξω από τα σύνορα, των γιατρών του κόσμου. Η Τζούλια αποδέχεται. Φεύγουν για την ταραγμένη περιοχή του Κουρδιστάν. Ο Σατάμ Χουσεΐν, αρχές της δεκαετίας του '90 κινηγά τους Κούρδους στην περιοχή της Μοσούλης και του Κιρκούτ και τους ρίχνει φονικά αέρια. Φτάνουν στο στρατόπεδο προσφύγων, στο έδαφος της Τουρκίας. Φτάνουν αφού έχουν περάσει μέσα από τα κακοτράχαλα μέρη του τούρκικου Κουρδιστάν. Εκεί δίνουν, μαζί με άλλους γιατρούς από άλλες χώρες, την ιατρική μάχη να σώσουν, κάτω από φοβερές αντιξώες συνθήκες, ανθρώπινες ζωές. Σ' ένα μέρος του κόσμου που αιματοκυλιόταν.

Όπως εύστοχα έχει γράψει ο Ε.Ε. Μόσχος, οι τρεις βασικοί χαρακτήρες του βιβλίου είναι «αληθινοί, ολοζώντανοι». Το ίδιο ακριβώς θέλουμε να επισημάνουμε κι εμείς. Πραγματικά η συγγραφέας, μας τους σκιαγράφησε και μας τους ζωντάνεψε με περισσή τέχνη. Κρίνουμε πως τις σελίδες του βιβλίου τις διαπερνά η δροσιά της νιότης, αλλά κι η τόλμη, βασικό χαρακτηριστικό της νιότης. Ο γέρο γιατρός, με την περιγραφή και τη σκιαγράφηση της προσφοράς και της δράσης του, αποτυπώνει την καταξίωση της ανθρώπινης προσφοράς στον ανθρώπινο πόνο. Οι περιγραφές, η όλη εξέλιξη της πορείας του έργου, από την πρώτη μέχρι την έσχατη σελίδα, κρατούν σ' εγρήγορση τον αναγνώστη που θέλει, σώνει και καλά να διαβάσει, χωρίς διακοπή, το βιβλίο.

Με όλα όσα γράψαμε πάρα πάνω, πιστεύουμε πως η λογοτέχνης - γιατρός, κατέχει τα μυστικά του πεζού λόγου και μέσα από τις λεπτομέρειες της ζωής των ηρώων της, σελίδα τη σελίδα, καταφέρνει να σε παίρνει, άνετα, στους δικούς της όμορφους κόσμους. Κόσμους καλών αισθημάτων. Ανιδιοτελούς προσφοράς αλλά - όπως ανέφερα - και οφειλής προς τον πλησίον. Κάθε νέος και νέα που θέλει ν' ακολουθήσει την Ιατρική επιστήμη, θα βρει στο πρόσωπο των τριών γιατρών ηρώων του βιβλίου, της Τζούλιας, του Πάνου και του γέρο Θωμά, τ' αληθινά φωτεινά πρότυπα για να προχωρήσει.

Ευχόμαστε ολόψυχα στη συγγραφέα να έχει καλή συνέχεια στη δημιουργική της προσπάθεια, να έχει υγεία και να μας δώσει κι άλλους καινούργιους καρπούς της πνευματικής της δημιουργίας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ

Γεωργίου Χριστογιάννη, «Στο Ηφαίστειο τω Βαλκανίων»

Κυκλοφόρησε σε Β' έκδοση από τις «Μακεδονικές Εκδόσεις» (Σόλωνος 85 Αθήνα) το βιβλίο του Γεωργίου Χριστογιάννη, Πρέσβη ε.τ. «Στο Ηφαίστειο των Βαλκανίων». Το βιβλίο βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών το 2000.

Πολλοί πολιτικοί σχολιαστές, δημοσιογράφοι κ.ά. ασχολήθηκαν με τα γεγονότα που προηγήθηκαν και ακολούθησαν την κατάρρευση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού. Λίγοι όμως αλλοδαποί και λιγότεροι Έλληνες έζησαν από κοντά τα γεγονότα αυτά, στις χώρες που διαδραματίστηκαν και προσπάθησαν να δώσουν μια γραπτή μαρτυρία. Μεταξύ αυτών των ολίγων είναι ο πρέσβης ε.τ. Γεώργιος Χριστογιάννης, ο οποίος υπηρέτησε ως πρέσβης στη Βουλγαρία τέσσερα κρίσιμα χρόνια (1987-1991). Γι' αυτό και οι αναμνήσεις και τα σχόλια του στο εξαιρετικά ενδιαφέρον σύγγραμμά του, κινούν το ενδιαφέρον του μελετητή.

Ο Γ. Ι. Χριστογιάννης με αντικειμενικότητα και αίσθημα ευθύνης, εξιστορεί σημαντικά γεγονότα και εντυπωσιακές λεπτομέρειες, που σχετίζονται με τη χώρα μας, τη Βουλγαρία και τον ευρύτερο βαλκανικό χώρο. Δίνει έμφαση στις σχέσεις της Ελλάδας με την Βουλγαρία, τόσο κα-

τά την κομμουνιστική όσο και την μετέπειτα περίοδο, χωρίς προκαταλήψεις και αβασάνιστες κρίσεις. Δεν διστάζει ν' αναφερθεί στο θετικό ρόλο του κομμουνιστή ηγέτη Ζίφκωφ στην παγίωση καλών σχέσεων με τη χώρα μας, αλλά και να επισημάνει βιαστικές κινήσεις των «δημοκρατικών» διαδόχων του, τόσο στην εξωτερική πολιτική, όσο και στην πολιτική και οικονομική πορεία της χώρας τους.

Ο συγγραφέας καταγράφει τις προσπάθειές του για την ενίσχυση των δεσμών των ορθόδοξων εκκλησιών και την ενδυνάμωση του ρόλου τους μετά το ιδεολογικό κενό που άφησε η πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος. Διέγνεψε επίσης εγκαίρως την τεράστια σημασία της Βορείου Ελλάδος και ιδιαίτερα της Θεσσαλονίκης ως κέντρου οικονομικής και πολιτιστικής συνεργασίας στα Βαλκάνια και εργάστηκε συστηματικά και αποτελεσματικά προς αυτή την κατεύθυνση. Την κρίση με τη μουσουλμανική μειονότητα στη Βουλγαρία ο Γ.Χ. την αναλύει αντικειμενικά δίνοντας εξαιρετικά ενδιαφέροντος πληροφορίες για τα συμβάντα των ετών 1985-1991 που οδήγησαν σε βουλγαροτουρκική κρίση.

Όπως γράφει ο Κάρολος Παπούλιας, τότε Υπουργός Εξωτερικών, που προλογίζει το βιβλίο: «Τις σημαντικές εκείνες εξελίξεις ο Γιώργος Χριστογιάννης εξιστορεί με αντικειμενικότητα και αίσθημα ευθύνης. Η μαρτυρία του δεν είναι στεγνή απεικόνιση ιστορικών γεγονότων, αλλά είναι διαποτισμένη από προσωπικά βιώματα και ψυχική συμμετοχή σ' αυτά του συγγραφέα. Όπως ο ίδιος ομολογεί, δεν φιλοδόχησε να γράψει διπλωματική ιστορία, εγώ μάλιστα θα πρόσθετα ότι εδώ κυρίως έγκειται η αξία του βιβλίου, ότι δηλαδή δεν διαχωρίζεται η ιδιότητα του διπλωμάτη από τους κραδασμούς της ψυχής».

Σε δύο βασικές περιόδους χωρίζεται η ύλη του βιβλίου, τα έτη 1987-1989, όταν τον Νοέμβριο έπεσε το καθεστώς Ζίφκωφ και τα επόμενα εξίσου κρίσιμα δυο χρόνια πολιτικών ξυμώσεων και κοινωνικών αναταραχών που σημάδεψαν την Ιστορία της Βουλγαρίας, αλλά και των άλλων βαλκανικών χωρών. Ο συγγραφέας αναφέρεται ιδιαίτερα στις σχέσεις της Ελλάδας με την Βουλγαρία και στις εξελίξεις τους στα 4 αυτά χρόνια, στα γεγονότα που οδήγησαν στον «σεισμό» του Νοεμβρίου 1989 αλλά και στις σοβαρές συνέπειές του. Τέλος, αναφέρεται με λεπτομέρειες σε συμβάντα και πρόσωπα τόσο στη χώρα μας, όσο κυρίως στη Βουλγαρία, αλλά και στις προσπάθειες του ίδιου και των συνεργατών του στην Ελληνική Πρεσβεία της Σόφιας για την αλληλοκατανόηση και την δημιουργική συνεργασία των δύο λαών.

Αλκιβιάδη Μαλλίδη, «Τα άυλα Ποιήματα», Εκδόσεις: Χρ. Ε. Δαρδανός

Με τη δεύτερη ποιητική συλλογή του ο Άλκης Μαλλίδης, δημοσιογράφος στη NET, δοκιμάζει, μα συγχρόνως τολμά να διεισδύσει σ' ένα χώρο απόκοσμο και εξωλογικό. Σ' ένα χώρο υπερβατό και βέβαια δύσκολο. Σε ένα χώρο που δεν τολμά κανείς, ούτε να ακουμπήσει, όχι να τον υφάνει με στίχους.

Ο τίτλος, «τα άυλα ποιήματα» ήδη μας προϋδεάζει για μια περιδιάβαση πέρα από την καθημερινότητα, που τις περισσότερες φορές εφιαλτικά τελεί, πέρα απ' το 'εγώ' μας. Ακόμη κι η αφιέρωση της συλλογής, στην μνήμη της μητέρας του, που τόσο γρήγορα έφυγε, που πέρασε στην αντίπερα όχθη. Μα κι η συνέχεια η εικονογραφημένη σελίδα 9 σαν ένα είδος προλογίσματος. Το σχέδιο με το ένα ρόδι που συμπληρώνεται με τη ρήση: «όσοι ξεχνούν τη φύση τους χάνουν χρόνια απ' τη ζωή τους» μας επιβεβαιώνει την εκτύλιξη του «αέναου, αόρατου», του υπερκόσμου. Ποιος άλλος είναι άλλωστε ο πραγματικός στόχος του ανθρώπου παρά εκείνο το «καθ' ομοίωση» με τον Πανάγαθο Δημιουργό του.

Με την ποίηση του Α. Μαλλίδη μεταφερόμαστε έξω από τον στεγνό τρόπο της ορθολογίζουσας πραγματικότητας. Θα μας καλέσει με τους στίχους του να βιώσουμε και ν' αναλάβουμε την ευθύνη απέναντι στην εσωτερική ζωή μας, κι όπως γράφει και ο Ρομαίν Ρολλάν: «Γράφουμε πάντα την ιστορία των γεγονότων μιας ζωής. Απατώνται. Η αληθινή ζωή είναι η εσωτερική ζωή». Απέναντι λοιπόν, σε τούτη την περιπέτεια μιας βιοτής, με μια μοίρα τραγική για τη «μικρή και ασήμαντη» του ανθρώπου ουσία, που τον οδηγεί που αλλού; Στη ματαιότητα. Καλείται να βουτήξει στην πάλη των ερωτηματικών:

«Τι ήσουν, τι ήμουν ποιος ξέρει; η Ύπαρξη ξέρει καλά να κρύβει το σκοπό της, ο Θεός είναι άγνωστος. Άγνωστες οι βουλές του Κυρίου, η ροή με παρασέρνει του κρύου ποταμιού».

Πηγή προβληματισμού, για μια μυστική και σιωπηρή συνομιλία ο ίδιος ο εαυτός μας. Και όχι μόνο είναι και οι άνθρωποι μα οι ψυχοσυντρόφοι μας. Διάλογο με την παρουσία κι ας είναι απουσία! (σελ. 12-13)

*Ο Καρχαρίας μου είπε το μυστικό: Είσαι αιώνιος,
ο Θεός υπάρχει σε κάθε ανθρώπινη ψυχή*

και:

*Από τόσους ανθρώπους πέρασα, από τόσους θανάτους
αιλός να γίνω στο τελευταίο μου σώμα, Θεός μέσα
στον άνθρωπο ν' ανέβω και πια να μην γεννηθώ*

Στον αναγνώστη δημιουργείται η αίσθηση του 'ταξιδευτή', που δρασκελάει την πόρτα του πραγματικού, του απτού που στριμώχνει την μονοτονία, τη ρουτίνα 'πηδώντας' στην άλλη διάσταση ψάχνοντας το «άλλο», το υπερκόσμιο, το άυλο στοιχείο. Ταξιδιώτες εσώψυχοι, σε μια άλλη αναχώρηση:

*Να ανυψωθεί εις το ακέραιο, πρωταρχικό μηδέν...
Να είμαι απόλυτα αδιάφορος και Ολόκληρος*

Διαμορφώνοντας το προσωπικό του ύφος ο ποιητής μάς σπρώχνει σε μια ποιητική έκφραση θρησκευτικής λατρείας που δεν είναι όμως η στεγνή τυπολογία. Είναι το ρίγος του ανθρώπινου αγώνα που μεταποιείται σε αίνο προς το θείο. Βάλσαμο η αντεπίθεση στον πόνο, στην απογοήτευση στη λύπη, στη σκλαβία. Γράφει στο ποίημα με τίτλο 'Η Αλυσίδα' (σελ. 17)

*Ούτε θα τρέξω, ούτε θα σταθώ, κινητήριος δύναμη...
με ένα σώμα και μια ψυχή*

Όλα γίνονται αναμέτρηση των γήινων πράξεων μας. Αδύνατοι εισπράττουμε και προσλαμβάνουμε τα ανεξέλεγκτα, τα απεγνωσμένα, τα βαριά και τα ασήκωτα. Επωδύνως βιώνονται με την αυθαιρεσία και τη μέθη:

... άξαφνα να πιστεύει αλλά εκεί στην Ουράνια Δίκη...

... και από το χλευασμό μου απ' τους ανθρώπους;...

Γυμνός, ξεκληρισμένος εμπρός στο Θεό δεν θα έχω λέξεις.

Και στα ποιήματα με τίτλο 'Το ρόδο' Α, Β (σελ. 20) καιροφυλακτούν τα εμφανή μα και τα αφανή. Δημιουργεί ρόλους που απογειώνουν και υπερβαίνουν μα και προσδοκούν.

Ρόδο του πάθους, ρόδο του πένθους...

.....
 ... ούτε ο άνθρωπος δεν είναι για εμάς η σωτηρία

Η φυσική και ηθική τάξη των πραγμάτων δεν επιβάλλεται γιατί προέρχονται από την καθαρότητα των θεϊνών Δυνάμεων, των Αγγελικών φτερουγισμάτων, ο τρόπος του ιερού μέσα από την παρουσία του ανθρώπου ως επωνύμου προσώπου, υπεύθυνου για της μοίρας του μέσα απ' τις επιλογές του. Επίμονα ο ποιητής ψάχνει να βρει το φως το ιερό. Οι στίχοι του μας φανερώνουν τούτο το ψάξιμο της άλλης διάστασης:

Θεϊκές είναι οι γνώσεις μου κι ας έχω ξεπέσει

.....
στα φθαρτά δεν έχω συγγενείς

Διαγραμματικά η ποίηση του Α. Μαλλίδη, νομίζω θα μπορούσε να παρασταθεί-παρουσιαστεί με σχήμα χιαστί. Κέντρο το σημείο τη Ζωή. Δηλαδή:

Θεός	πόθος
	Ζωή
πάθος	άνθρωπος

Αξιοσημείωτο είναι πως ο ποιητής δεν έχει χρησιμοποιήσει την τελεία ως σημείο στίξης σε κανένα από τα ποιήματα της συλλογής. Με αυτή την κίνηση του θέλει, νομίζω, να τονίσει το 'ατελεύτητο'! Στη θεματική των Θεϊών δεν θα υπάρξει ποτέ τελεία. Όπως και στην ανθρώπινη πορεία υπάρχει το αιώνιο και αυτό ενέργειες και οι πράξεις το έργο του κάθε ανθρώπου. Θαρρώ πως τυχαίο δεν είναι που στη συλλογή ποίημα με τίτλο 'Η τελεία': πόθος ενδόμυχος στην κάθε ανθρώπινη ύπαρξη, να υπάρξει 'τέλος' σ' όλα όσα την ταλαιπωρούν και τη βασανίζουν.

Επέστρεψα και δεν έχω φύγει, είμαι σκλάβος κι ας έχω

.....
και που θα τελειώσω

Ο ποιητικός του λόγος μακροσκελής συνάμα και αναλυτικός. Τα νοήματα όμως συμπυκνωμένα. Επίκεντρο έχει, ταυτόχρονα θεό και άνθρωπο, που γίνονται μακρινοί και ανεξημένητοι. Κι όπως ακριβώς ο Οιδίποδας 'έλυσε' το γρίφο-αίνιγμα της Σφίγγας με την απάντηση 'άνθρωπος' και το τέρας αποσύρεται μαζί με το φόβο που σκορπίζει και δεσπόζει το φως, έτσι και στα ποιήματα: 'Ο εξαποδών' (σελ. 14), 'θείο φως' (σελ. 24). 'Το μάτι' (σελ. 33).

Έκθετοι και ανυπεράσπιστοι, είμαστε, στην εποχή τούτη της συντριβής και της εξόντωσης, καλούμαστε να εξορίσουμε αρκετά τέτοια τέρατα. Ή και μόνο να τα παλέψουμε στην εποχή του βαρβαρισμού και του δαμονισμού, που εσχάτως διάγουμε με τερατώδη και απάνθρωπο τρόπο. Όλα τούτα εμποτίζουν τον ποιητή που μπαίνει στο στίβο της πάλης και της λυτρώσεως:

... γιατί η ψυχή σας...

.....
Και να αποδείξω την λύτρωση

Απ' το ποίημα 'Το απόρρητο'. Ακόμα και στο ποίημα 'Οι μεγάλοι περαστικοί', 'Ως Εωσφόρος' και 'Ωδή στο βασιλιά των νεκρών' (σελ. 30, 31, 32, 34, 35).

Διασώζει την ύπαρξη και τη ζωή της μυθολογίας μέσα απ' τις εσωτερικές σκέψεις που είναι ερωτηματικά με ουσιώδη υφή και που βιώνονται ως προσωπική διαδρομή συναισθημάτων.

Υποβόσκει ο τρόμος-φόβος στους ασυνείδητους ανθρώπους για την κρίσιμη στιγμή του

αντικατοπτρισμού με τον εαυτό μας, του άλλου εγώ μας, τονίζοντας βαθύτερα την 'ετοιμότητα' ζωής και συναισθήματα. Απ' τα ποιήματα:

1) 'Η δοκιμασία' (σελ. 36)

Γιατί οι θνητοί δύσκολα τα βγάζουν πέρα με τους δαίμονες και χρειάζεται θέληση θεϊκή για να σωθεί η ψυχή

2) 'Αιώνιο δάκρυ'

... μακάριοι οι άνθρωποι που οι άγγελοι επέτρεψαν να κόψουν λουλούδια στον ουρανό και να ευνοήσουν το μάταιο

3) 'Κατάσχεση'

υπόφερε τη στιγμή που το μηδέν απλώνονταν στην καρδιά

Διαχρονικά θέτει μέσα απ' τους στίχους του ο ποιητής, το ζητούμενο που είναι η ανάδειξη, η ιερότητα και η δοκιμασία του θανάτου καταθέτοντας της ορθοδοξίας τις πολιτισμικές παραδόσεις διανοίγοντας συγχρόνως το δρόμο ελπίδας. Δρόμους ανθρώπινα δυνατούς:

Ω θεοί συχωρέστε με εκείνην που στις γέννησης

.....

... σμίλεψε και δώστε του, το άσαρκο κορμί

Απ' τα ποιήματα 'Ο βασιλιάς των ποιητών' και απ' την 'Αποκαθήλωση' (σελ. 46):

για τους εκλεκτούς, σημαίνει ότι έπρεπε να ζήσουν για κάποιον

.....

... σημαίνει ότι ακόμα και στον ουρανό οι Αιώνιοι πονούνε

Ποιητικά κατορθώνει και εξισώνει τις εξωλογικές, νεφελώδεις και απόκοσμες στιγμές καταστάσεων μ' ένα άγγιγμα μαγικό για να γίνει η σκέψη μαλακή προσήνεια και απλή σοφία. Ο ποιητής εμπιστεύεται την καταφυγή έπειτα απ' όλες τις πράξεις της ζωής γιατί: 'Πράγματι, η ζωή δεν ήταν στο Σχέδιο του Θεού' από το 'Θραύσμα' σελ. 46 και απ' το 'Φίδι' σελ. 51 'μόνο φοβάμαι και τρέμω την ανθρώπινη, αδύναμη φύση μου'.

Εντύπωση στην ενδότερη πτυχή της ποιητικής γραφής του Α. Μαλλίδη η πλησμονή της ελπίδας, η θαλπωρή που μόνο η ουράνια αγκαλιά μπορεί να μεταποιήσει το υπόστρωμα της φτώχειας και ψεύτικης ανθρώπινης ζωής σε μια 'άλλη' πλούσια και αξιόλογη. Σε μια τέτοια αξιόλογη ζωή προσβλέπει και ο ποιητής, γι' αυτό και ο τίτλος 'Υψιστο' σελ. 50.

Συγχώρεσε με, που δεν θα έρθω να ζω εδώ κάτω

.....

... θέλω να είμαι Θεός

Απ' την 'Ασέβεια' σελ. 52

... και άλλα περισσότερα με αυταπάρηση θα έδινε για την ελπίδα σας

Κορύφωση στο ίδιο ποίημα η τελευταία στροφή-στίχοι δηλώνουν όλη την προσπάθεια του Α. Μαλλίδη να κάνει τα ανοίκεια-οικεία. Να τα φωτίσει:

Προσμένω εδώ με καρτέρια...

Στη σύνολη προσπάθεια μου να εντρυφήσω στην εσωτερική και προβληματική γενέθλιο σκέψη του ποιητή, στον παρόντα και απόντα χώρο-χρόνο το τελευταίο ποίημα της συλλογής 'Δίχως Καθήκον' (σελ. 53)

*Δεν θα έχω λόγια για να πω, πράξεις για να κάνω,
θα είμαι άχρηστος όπως το άνθος, όπως ο μεγάλος Θεός.
Δεν θα έχω καθήκον, δεν θα έχω βάρος...*

Κλείνει η ποιητική περιδιάβαση, που σε αφήνει με μια αίσθηση ξαλαφρώματος, με την αίσθηση του ανάλαφρου... του άυλου.

ΜΑΡΙΑ ΠΕΡΑΤΙΚΟΥ ΚΟΚΑΡΑΚΗ

Ευθύμιου Ν. Χριστόπουλου, «Αμφικτυονίες», Ελληνικά και Αγγλικά. Έκδοση Δήμος Λαμιέων, Λαμία 2005

Μια σημαντική μελέτη, αφιερωμένη στις αρχαίες Αμφικτυονίες, είναι αυτή του μελετητή Ευθύμιου Ν. Χριστόπουλου, τυπωμένη φέτος από το Δήμο Λαμιέων και μάλιστα εκφρασμένη σε δύο γλώσσες, ελληνικά και αγγλικά, που δίνουν πιο σοβαρό περιεχόμενο, στην αναφορά του συγγραφέα, για τις σπουδαίες αυτές πανελλήνιες συγκεντρώσεις, που συζητούσαν κι αντιμετώπιζαν τοπικά και πανελλήνια προβλήματα, μάλιστα κάτω από ειρηνικές συνθήκες, αφού αυτές οι Αμφικτυονίες, σταματούσαν κάθε πόλεμο.

Οι αμφικτυονίες, είναι πρόδρομοι της Κοινωνίας των εθνών και του Ο.Η.Ε., που έχουν σκοπό να λύνουν προβλήματα και να υπηρετούν με κάθε μέσο, την παγκόσμια ειρήνη.

Ο συγγραφέας του βιβλίου αυτού, γραμμένου με γλαφυρό τρόπο, αναφέρεται στις αρχές δημιουργίας των Αμφικτυονικών συνεδρίων, για να προχωρήσει στη λειτουργία και τις αρμοδιότητες των συνεδρίων αυτών. Αντικείμενο και σκοπός της μελέτης αυτής είναι, να αναφερθεί και στο τοπικό αμφικτυονικό συνέδριο της Πυλαίας Δήμητρας, στους ύμνους και τους Νόμους των συνεδρίων, στην ιστορική τους εξέλιξη, στους ιερούς πολέμους και τελικά στο τέλος αυτών των περιφερικών Αμφικτυονιών, που είχαν και τοπική, αλλά και πανελλήνια υφή και σημασία.

Κι ο συγγραφέας κ. Ευθύμιος Ν. Χριστόπουλος, εγκρατής του Θέματος των Αμφικτυονιών, που αναλύει στο ενδιαφέρον αυτό βιβλίο του, και στα κεφάλαια του που είναι μεταφρασμένα όπως είπαμε και στην αγγλική γλώσσα, και θεωρεί στην εισαγωγή του, πως: «με τα συστήματα Δήμων, τους Συμπολιτευομένους Δήμους, τους Συνοικισμούς, τις Συμπολιτείες, τις Συντέλειες, τις ενώσεις, οι αμφικτυόνες οδηγήθηκαν στο Αμφικτυονικό Συνέδριο, σημαντικότατο και πρωτοποριακό για την εποχή του».

Και, καθ' ημάς, όπως θα σημείωναν οι καθαρευουσιάνοι, τα σπουδαία τα συνέδρια της αρχαιότητας, «ουσιαστικά πήρξαν οι βάσεις, πάνω στο πνεύμα του οποίου στηρίζεται σήμερα ιδιαίτερα το νέο Σύνταγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως μετεξέλιξη του!

Βέβαια σε ένα σημείωμα δεν μπορεί κανείς να αναπτύξει με ευχέρεια, ένα μεγάλο θέμα σαν αυτό των Αμφικτυονιών, που πραγματεύεται ο συγγραφέας στο ομώνυμο σύγγραμμά του. Νύξεις μπορεί να κάνει και ιδιαίτερα να σημειώσει τη μεγάλη σημασία του.

Και οι αμφικτυονίδες πόλεις, δεν είχαν μόνο μια σημασία, αλλά οι πολλές και σημαντικές οικολογικές, ειρηνικές, ισορροπία παραγωγής ομοειδών προϊόντων, δηλαδή οικονομικές, πολιτιστικές, πολιτειολογικές, ιστορικές κ.λ.π.

Το σύγγραμμα περιλαμβάνει ύμνους των Αμφικτυονιών, Νόμους, Κανόνες, συμφωνίες, τα ιστορικά ντοκουμέντα αναφέρονται στις συνάξεις των πανελλήνων, στη Φθιώτιδα, τη Φωκίδα κ.λπ. που αναφέρονται στην καθάπασα την Ελλάδα.

Ρέουσα η υφή του λόγου του κ. Ευθυμίου Ν. Χριστόπουλου, σωστή η διάταξη των θεμάτων του, ιστορικά τεκμηριωμένη η εργασία του αυτή που τη διαβάσαμε με πολύ ενδιαφέρον.

Και θα κλείσουμε την αναφορά μας, στο θέμα που μας απασχόλησε, με μια συμπερασματική σημείωση του συγγραφέα, στο κεφάλαιό του, Αρχές δημιουργίας των αμφικτυονικών συνεδρίων: «*Συνένωση και συνδιοίκηση εξωτερική μεταξύ των πόλεων, με εσωτερική σε κάθε πόλη ανεξαρτησία, ελευθερία και αυτοδιοίκηση, αυτό ήταν οι Αμφικτυονίες. Ό,τι ακριβώς είναι και σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση*».

Π. Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗΣ

Ανδρέα Σοφοκλέους, «Ο αγώνας της ΕΟΚΑ (1955-1959) στον αθηναϊκό τύπο»

Οι εφημερίδες και ο περιοδικός τύπος αποτελούν ανεκτίμητες πρωτογενείς πηγές πληροφόρησης για τα γεγονότα μιας εποχής, αφού στις σελίδες τους προβάλλουν ανάγλυφα οι πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες ζωής των κατοίκων, οι αγώνες, οι αγώνες και οι επιδιώξεις τους. Η μελέτη τους συμβάλλει στη διερεύνηση πολλών πτυχών της ιστορίας των νεότερων χρόνων, της εθνικής και πνευματικής ζωής του τόπου, καθώς και διαφόρων θεμάτων της καθημερινής ζωής.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται στην Κύπρο μία συστηματική προσπάθεια από ορισμένους ερευνητές για μελέτη του τύπου και τον εμπλουτισμό με πολλές νέες πληροφορίες των όσων γνωρίζαμε μέχρι σήμερα από άλλες πηγές γύρω από την πρόσφατη ιστορία μας, όπως από απομνημονεύματα πρωταγωνιστών και από έγγραφα και προσωπικές μαρτυρίες. Ο Ανδρέας Σοφοκλέους έχει πρωταγωνιστήσει στον τομέα αυτό με την έκδοση αρκετών βιβλίων, όπως το τρίτομο «Συμβολή στην ιστορία του κυπριακού τύπου 1878-1914», τους τόμους «Οι πρώτες κυπριακές εφημερίδες και τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Κύπρο», «Οι πρώτες ελληνικές εφημερίδες της Λευκωσίας», «Η Μικρασιατική εκστρατεία στις κυπριακές εφημερίδες», «Οι Ολυμπιακοί αγώνες 1896 και 1906 μέσα από τις κυπριακές εφημερίδες» και άλλα. Εργασία που απαιτεί υπομονή και επιμονή, παρατηρητικότητα και επιστημονική συνείδηση.

Πρόσφατα εκδόθηκε από τον κ. Σοφοκλέους ακόμη ένα βιβλίο στην ίδια σειρά με τίτλο «Ο αγώνας της ΕΟΚΑ (1955-1959) στον αθηναϊκό τύπο», με το οποίο αποκαλύπτεται η ύπαρξη μιας σημαντικής και αναξιοποίητης μέχρι σήμερα πηγής πληροφοριών για τη νεότερη κυπριακή ιστορία και καταδεικνύεται η τεράστια σημασία που έχει η μελέτη του για την αποτίμηση της ελλαδικής συμπαράταξης στον κυπριακό εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα του 1955. Όπως σημειώνει στον πρόλογό του, η έκδοση αποτελεί τη συμβολή του Ινστιτούτου Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας της Σχολής Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης Intercollege στους εορτασμούς για τα πενήντα χρόνια του αγώνα, και συνδυάστηκε με τη συγκέντρωση του αναγκαίου υλικού για την οργάνωση έκθεσης με τα πρωτοσέλιδα των αθηναϊκών εφημερίδων, στο Μουσείο Αγώνος.

Το βιβλίο αποτελείται από 226 σελίδες και περιλαμβάνει πρόλογο του συγγραφέα, χαιρετισμούς του Πρέσβη της Ελλάδας στην Κύπρο κ. Δημητρίου Ράλλη, της προέδρου του Συμβουλίου Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ κυρίας Κλαίρης Αγγελίδου και του προέδρου της επιτροπής για τα πενήντα χρόνια του αγώνα της ΕΟΚΑ κ. Μιχαλάκη Μαραθεύτη, ιστορική εισαγωγή για την περίοδο 1955-59 από τον επίκουρο καθηγητή στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κύπρου κ. Πέτρο Παπαπολυβίου και εμπειριστατωμένο μελέτημα του Ανδρέα Σοφοκλέους για τις αθηναϊκές εφημερίδες της δεκαετίας του 1950, το ιδεολογικοπολιτικό τους υπόβαθρο και τους κυριότερους δημοσιογράφους που τις στελέχωναν. Ακολουθούν φωτοτυ-

πίες αρκετών πρωτοσέλιδων αθηναϊκών εφημερίδων με αναφορές σε σημαντικά γεγονότα της εποχής, που καλύπτουν και το μεγαλύτερο μέρος του τόμου, σχεδόν 200 σελίδες. Προέρχονται από εφημερίδες όπως «Το Βήμα» (25 πρωτοσέλιδα), «Τα Νέα» (22 πρωτοσέλιδα), «Η Καθημερινή» (26 πρωτοσέλιδα), «Η Βραδυνή» (26 πρωτοσέλιδα), το «Έθνος» (16 πρωτοσέλιδα), η «Ακρόπολις» (3 πρωτοσέλιδα), η «Ελευθερία» (29 πρωτοσέλιδα), «Η Αυγή» (25 πρωτοσέλιδα), η «Αθηναϊκή» (6 πρωτοσέλιδα), ο «Εθνικός Κήρυξ» (3 πρωτοσέλιδα), η «Απογευματινή» (2 πρωτοσέλιδα), το «Εμπρός» (1 πρωτοσελίδο) και ο «Ηνωμένος Τύπος» (2 πρωτοσέλιδα).

Είναι προφανές ότι τα πρωτοσέλιδα αυτά επιλέγησαν από αρκετές εκατοντάδες άλλα των σημαντικών αθηναϊκών εφημερίδων της εποχής, κατά τρόπο αντιπροσωπευτικό ώστε να συμβάλουν στην πληρέστερη κάλυψη των πλέον αξιόλογων πτυχών του αγώνα, καθόλη τη διάρκεια της διεξαγωγής του. Ανατρέχοντας σε αυτά, ο αναγνώστης διαπιστώνει τον απόηχο του αγώνα της ΕΟΚΑ στην Ελλάδα και γίνεται μέτοχος της πρόσληψής του από τον Μητροπολιτικό Ελληνισμό με τις έντονες μαχητικές εκδηλώσεις του, κατά τη διάρκεια της κορύφωσης των ηρωικών του σελίδων. Ενέργειες που εξέφραζαν τα ευγενέστερα αισθήματα του ελληνικού λαού και συνέβαλαν στην ενίσχυση του φρονήματος και της αγωνιστικότητας των Κυπρίων.

Μέσω των πρωτοσέλιδων του τόμου αναβιώνουν μπροστά μας πράξεις αυτοθυσίας των ευγενέστερων μορφών του αγώνα όπως του Καραολή, του Αυξεντίου, του Μάτση, των τεσσάρων που έπεσαν στο Λιοπέτρι, οι οποίες σηματοδότησαν τη νεότερη ιστορία και τους αγώνες των λαών για ελευθερία και αξιοπρέπεια. Αλλά και πληροφορούμαστε για τις πρωτοφανείς διαστάσεις των διαμαρτυριών στις πόλεις και στα χωριά της Ελλάδας για τους απαγχονισμούς των Κυπρίων αγωνιστών και την αναλγησία της βρετανικής πολιτικής.

Η έναρξη του αγώνα της ΕΟΚΑ, οι διάφορες φάσεις των στρατιωτικών του επιτευγμάτων και των διπλωματικών και πολιτικών εξελίξεων στα χρόνια που διήρκεσε και η συγκίνηση από τη θυσία των ηρώων του κυριαρχούν στις πρώτες σελίδες των αθηναϊκών εφημερίδων και υπογραμμίζουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο των δημοσιογράφων στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για την αίσια κατάληξη του αγώνα. Τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην Κύπρο καλύπτονται με συχνή και αναλυτική αρθρογραφία, με πολιτικές αναλύσεις και γενικές αναφορές στην ιστορία του νησιού και στον ελληνικό πολιτισμό του. Πλαισιώνονται δε από πλούσιο και εν πολλοίς άγνωστο φωτογραφικό υλικό, από σκίτσα, γελοιογραφίες των διακεκριμένων γελοιογράφων Φωκίωνος Δημητριάδη, Αρχέλαου και άλλων, χρονογραφήματα, ποιήματα και διάφορα λογοτεχνικά κείμενα εμπνευσμένα από το μεγαλείο του αγώνα.

Η μελέτη του τόμου καταδεικνύει την αναγκαιότητα για συγκέντρωση και αξιοποίηση του συνόλου των πηγών, που σχετίζονται με τον αγώνα της ΕΟΚΑ. Ο εντοπισμός του υλικού αυτού και η περαιτέρω επεξεργασία του αναμένεται ότι θα συμβάλει στην ανάδειξη των πολύπλευρων πτυχών του. Ο κ. Σοφοκλέους μας έχει υποδείξει μία από τις μέχρι σήμερα αθησαύριστες πηγές για έρευνα των όσων διαδραματίστηκαν την περίοδο του 1955-1959.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑΣ

Διονύση Μαρκαντωνάτου, «Σκέψη και Λόγος», εκδόσεις Μάρκου Αθήνα.

Το πεζογράφημα «Σκέψη και Λόγος» αποτελεί κατάθεση του Διονύση Μαρκαντωνάτου στον αγώνα για ένα βελτιωμένο κόσμο και απάντηση στα τραγικά αδιέξοδα του σύγχρονου κόσμου. Επιδιώκει τη διάλυση κάθε πλάνης που περιτριγυρίζει το σημερινό άνθρωπο και την απαλλαγή του «από το φόβο της αυτοκαταστροφής».

Ο συγγραφέας ευστόχησε να μεταδώσει τα μηνύματά του και να διοχετεύσει τις ιδέες του σε τρεις ενότητες: 1. Λόγος γενικός, 2. Ο καθ' εαυτόν πόλεμος και 3. Περί σιωπής και φραστικής οικονομίας. Το βιβλίο εμπλουτίζεται με την παράθεση ενός σκίτσου του συγγραφέα, φιλοτεχνημένου από τον A. Gullberg, και ενός σύντομου βιογραφικού σημειώματος. Η καρτεσιανή ρήση «Με το ν' αμφιβάλλω δείχνω και αισθάνομαι πως ο εαυτός μου σκέφτεται», τοποθετημένη πάνω από την ενότητα «Λόγος γενικός», είναι ενδεικτική της ιδεολογίας του συγγραφέα.

Πνεύμα ανήσυχο, απορεί, αμφιβάλλει και αρνιέται καθετί που εγκλωβίζει τον άνθρωπο σε στεγανά πλαίσια. Μέσα από τις σελίδες του βιβλίου, ο συγγραφέας προβάλλει σκεπτόμενος και απευθύνει πρόσκληση για μια ειρηνική επανάσταση, για έναν αγώνα τέλει και ανθρώπινο, που διεξάγεται με όπλα τη σκέψη και το λόγο: «Επιτυχής λόγος, ο λόγος των πολλών, ο στέρεος, από τον άνθρωπο προς τον άνθρωπο και είναι δημιουργική ή ανανεωτική δύναμη». Το όραμά του σε συναρπάζει, μια και ο νέος κόσμος οδεύει ειρηνικός, με θριαμβεύουσες τη δικαιοσύνη και την αλήθεια και με ισχυροποιημένο το αγνό θρησκευτικό συναίσθημα. Διαφεντευτής της ζωής του ο άνθρωπος, ο λογικός και σκεπτόμενος, ο προικισμένος με τη θέληση να καθορίζει την πορεία του και το μέλλον του κόσμου, ο ενσυνείδητος του οποίου οι ενέργειες κατευθύνονται από το χρέος.

Αξιοσημείωτη η θέρη με την οποία υπερασπίζεται την αξία της σκέψης και του λόγου: «Μέσα από τρικυμίες νικητής, γαλήνιος τώρα, δημιουργικός, δυνατός, σκέψου και μίλα. Αύριο ξημερώνει μια καινούρια μέρα». Τα ερωτήματα με πιο συχνό το ερώτημα «Πού πάμε;» εκφράζουν τις ψυχικές διεργασίες που συντελούνται σ' όποιο βρίσκεται μπροστά σε αδιέξοδα και το βαθύ προβληματισμό του ανθρώπου για επίτευξη αρμονίας και ομορφιάς στον κόσμο. Ζωντάνια και αμεσότητα προσδίνει, στο υφολογικό του ή ικανότητα του συγγραφέα να απευθύνεται στους αναγνώστες του χρησιμοποιώντας το δεύτερο πρόσωπο. Δηλωτικό της θερμής πίστης του στον άνθρωπο είναι το μεγαλυνάρι του με το οποίο αναπέμπει ευχαριστίες στους επιτελέσαντες το χρέος τους: «Μεγαλύνει η ψυχή μου τον άνθρωπο, γιατί κρίκος της ανθρωπίνης αλυσίδας είμαι.

Μεγαλύνει ο λόγος μου τον άνθρωπο, γιατί μέσα στους ανθρώπους ωρίμασα και με τους ανθρώπους μπορώ να προσφέρω.

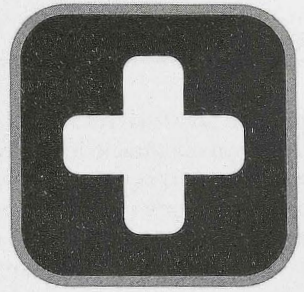
Μεγαλύνει η ψυχή μου τον κύριο των πράξεών του άνθρωπο, γιατί με τον ορθό λόγο και την ορθή πράξη αυτός μέλλει σώσει τον κόσμο».

ΕΛΕΝΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ (Συνέχεια)

Γιώργος Πετούσης: <i>Μοναξιά</i>	28
Θανάσης Παπαθανασόπουλος: <i>Ύπό τήν ἀλληλογραφία τοῦ ζεύγους Σεφέρη</i>	29
Γιώτα Παρασκευᾶ - Χατζηκώστα: <i>Αἰθέρια ἐλέη ἢ φυτὰ ἀρωματώδη</i>	32
Γιώργος Πετρόπουλος: <i>Ταξιδεύοντας στήν Ἀμοργό τοῦ Νίκου Γκάτσου</i>	33
Κυριάκος Ἀγιορείτης μοναχός: <i>Ἡ Ἑλληνική Γλώσσα</i>	37
Ἀνδρέας Μακρίδης: <i>Ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης καί ὁ Δῆμος Λεμεσοῦ</i>	39
Σεβαστή Χαβιαρᾶ - Καραχάλιου: <i>«Οὐ παραμένει ὁ πλοῦτος οὐ συνοδεύει ἡ δόξα»</i>	45

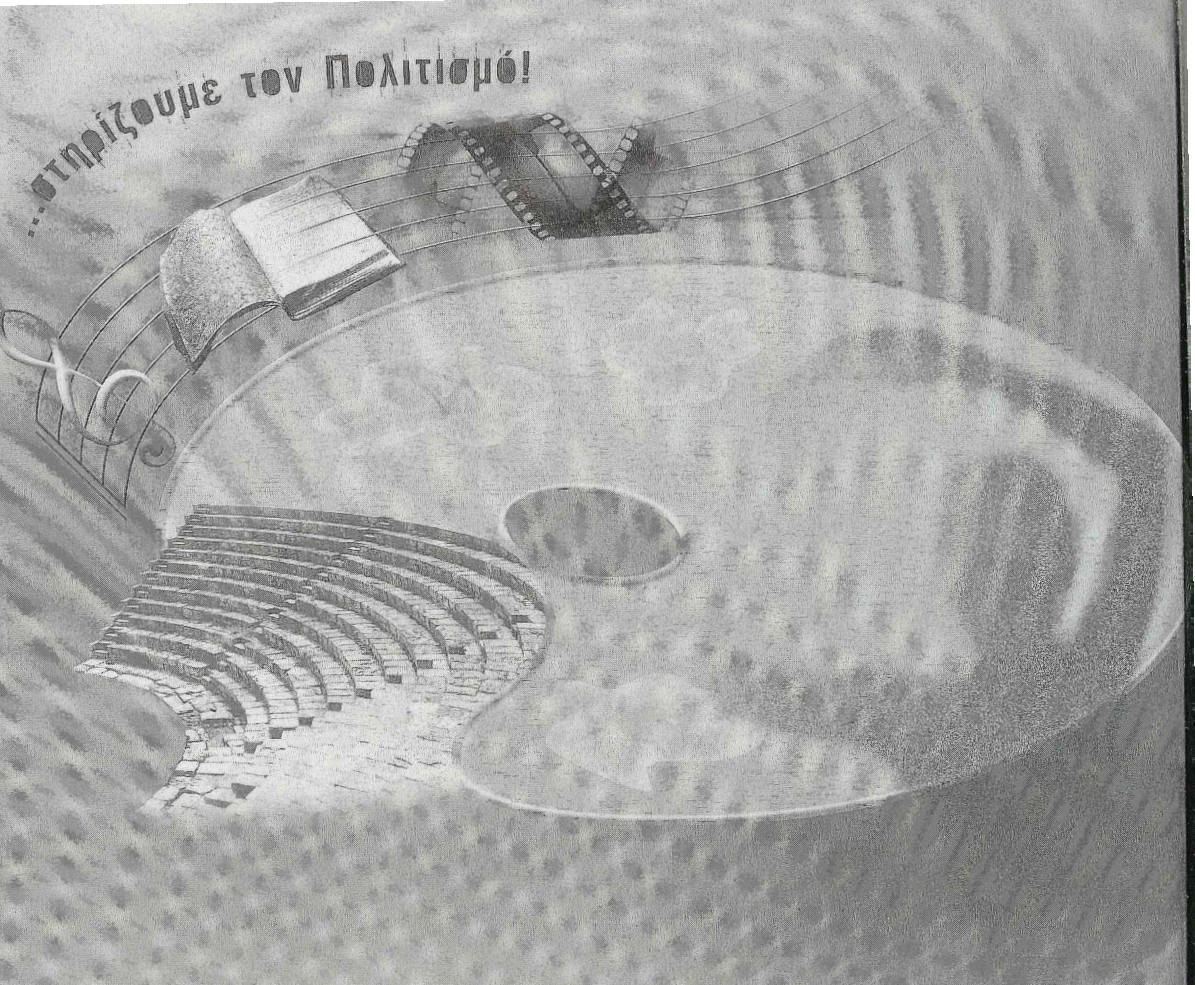
ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ: Βράβευση τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» – Γράμμα ἀπό τήν Ἀγγλία – Πρῶτο Βραβεῖο Ποίησης σέ ἕλληνα ποιητή στήν Πολωνία – Ὑπό τήν Ἑλλάδα – Ἀνδρέας Πετρίδης: Σοφοκλῆ Λαζάρου, «Ραψωδία πικρῆς μνήμης» – Ἀνδρεανή Ἡλιοφώτου: Μαρούλας Βιολάρη - Ἰακωβίδου, «Νεφέλη» – Νίκος Παναγιώτου: Παναγιώτη Περσιάνη «Ἡ νομιμοποίηση τοῦ κυπριακοῦ Κράτους» – Γ. Χατζηκωστής: Fabrizio Frigerio, «Poeti Giproiti del Novecento (Κύπριοι ποιητές τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα)» – Michele Iannelli: Ρούλας Ἰωαννίδου - Σταύρου, «Ἐποχές μέ Χάϊ - κού» – Γιώργος Πετούσης: Τούλας Σουβαλιώτη - Μπούτου, «Γιατροὶ ἔξω ἀπό τὰ χαρακώματα» – Γεωργίου Χριστογιάννη, «Στό ἠφαιστεῖο τῶν Βαλκανίων» – Μαρία Περατικοῦ - Κοκαράκη: Ἀλμυβιάδη Μαλλίδη, «Τὰ ἄῤῥα ποιήματα» – Π.Ν. Παναγιωτοῦνης: Εὐθυμίου Ν. Χριστόπουλου, «Ἀμφικτιονίες» – Κωστής Κοκκινόφτας, Ἀνδρέα Σοφοκλεοῦς, «Ὁ ἀγώνας τῆς ΕΟΚΑ στὸν ἀθηναϊκὸ τύπο» – Ἐλένη Χριστοδουλίδου: Διονύση Μαρκαντωνάτου, «Σκέψη καὶ Λόγος».

MEGACROSS

..mega care!

MEGACROSS Pharmacy Services Ltd

...στηρίζουμε τον Πολιτισμό!

Οι Τέχνες είναι που κάνουν την ανθρώπινη ζωή, Ανθρώπινη.

Μπορείτε να φανταστείτε
έναν κόσμο χωρίς το χρώμα
των Ζωγράφων, το Λόγο των Ποιητών,
τις Αρμονίες των Συνθετών, τη Χάρη και
Πλαστικότητα των Χορευτών, το Όραμα των Σκηνοθετών,
την Κατάθεση των Ηθοποιών, τη Ματιά των Γλυπτών;

Εμείς, όχι. Γιατί πιστεύουμε ακράδαντα, πως οι Τέχνες είναι
που διορθώνουν καθημερινά τη διαδρομή της Κοινωνίας μας
προς τη σωστή κατεύθυνση. Αυτή, που έχει πάντα
ως σημείο αναφοράς και σίγμα τη διατήρηση
και τόνωση των Αξιών που μας κάνουν Ανθρώπους.

ATHK
CYTA